

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—7

[3901]-201

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

COMPULSORY ENGLISH

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

Text Prescribed : Reflections—II

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *two* of the following : [16]

(1) Discuss how 'The Story of Stanford' proves that appearances are deceptive.

(2) It is said that the people we love the most, we hurt the most. How far is this true in the case of the narrator in 'I Love You Mom' ?

(3) Write a brief account of the success story of Wasiff Khan.

2. Attempt any *two* of the following : [16]

(1) Discuss the significance of the title 'Engine Trouble'.

(2) Comment on the serious tone of the speaker in 'After Apple Picking'.

(3) Write a note on The Wonders of The New Millennium.

P.T.O.

3. Attempt any *two* of the following : [16]

- (1) Write a report describing the activities of your college N.S.S. Camp.
- (2) You need a salesman to sell some household goods from door to door. Write an advertisement for a suitable and eligible candidate for the above mentioned job.
- (3) Write a notice inviting your college students to attend the College Gathering.

4. Attempt any *eight* of the following : [16]

- (1) Write the *correct* word from the choices given in brackets :
  - (a) He always ..... a doubt in the classroom.
(rises/raises)
  - (b) The new Mayor ..... about many changes.
(did/brought)
- (2) Use a suitable idiom to complete the sentence :
  - (a) Even though she claims to hate him, you only have to look at her to know her feelings. Her .....
(eyes speak volumes/get cold feet)

(b) My roommate refuses to follow the hostel rules and is always getting into trouble. He has become a real .....

(if looks could kill/pain in the neck)

(3) Complete the sentences using the *correct* word :

(a) The company has promised him a fat pay hike .....
the regular bonus. (beside/besides)

(b) Even ..... he is himself uneducated, he is
determined to educate his children. (though/although)

(4) Explain the meanings of the underlined phrases :

(a) The Principal of our college is a very strict lady. She
will not put up with any misbehaviour from her students.

(b) The boy had expected his mother to buy him a gift and
was put out that she returned empty handed from her
shopping trip.

(5) Complete the blanks with an appropriate link word :

(a) Sudesh was working ..... his brother was playing.
(whether/while)

(b) Both Raju ..... Mohan were absent yesterday.

(and/but)

(6) Make sentences using the following words :

(a) door

(b) the world

(7) Use the following binomials in your own sentences :

(a) Law and order

(b) Sick and tired.

(8) Underline the collective nouns in the following sentences :

(a) The elephant disliked the behaviour of the crowd.

(b) The whole gathering watched the yogic feats of the Swamiji.

(9) Form *one* word using the following suffixes :

(a) -ful

(b) -ness

(10) Pick out the expressions of quantity or frequency :

(a) Much of what he said is true.

(b) We have enough milk to last us till tomorrow.

5. Attempt any *eight* of the following : [16]

(1) Choose the *correct* word from the brackets and complete the sentences :

(a) If you ..... a promise, you should keep it.
(make/utter)

(b) She is ill ..... she is going home to rest.
(so/although)

(2) Use the following expressions in your own sentences :

(a) months had flown

(b) depend on.

(3) Choose the *correct* word from the bracket and complete the sentences :

(a) Everyone has handed in their assignments .....
her. (except/accept)

(b) One of the side ..... of this drug is hallucinations.
(affects/effects)

(4) Use a suitable article from the brackets :

(a) I met some of the freedom fighters ..... few
days ago. (a/an/the)

(b) We are part of ..... earth and it is part of
us. (a/an/the)

- (5) Change into Passive Voice :
- (a) Friends played music from morning until night.
  - (b) I have chosen a pair of shoes on Liberty Avenue.
- (6) Convert the following sentences into indirect speech :
- (a) Abdul Kalam said, "I have just now returned from Gujarat."
  - (b) A young girl said, "The flaw is in your shoes."
- (7) Add a question tag :
- (a) I heard a murmur in my ear.
  - (b) Laura hadn't returned home quickly.
- (8) Fill in the blanks with a suitable preposition :
- (a) At the corner stood a drug store, brilliant .....
electric lights. (with/on)
  - (b) Smoking ..... the cafeteria is not permissible.
(in/of)
- (9) Use the superlative degrees of adjectives given in brackets :
- (a) Mrs. Jatka is the ..... and the prettiest
counsellor. (rich)

(b) The two ..... boardrooms were named after these
two great personalities. (big)

(10) Frame questions :

(a) You taught me English.

(b) Sandeep was working in a call centre.

Total No. of Questions—5+4]

[Total No. of Printed Pages—7

[3901]-202

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

MARATHI (मराठी)

(G-2 : आधुनिक मराठी साहित्य आणि उपयोजित मराठी)

(2008 PATTERN)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

पाठ्यपुस्तके :— (i) कथागौरव.

(ii) आमचा बाप आन् आम्ही.

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालील प्रश्नांची उत्तरे लिहा :

(अ) अनुस्वाराचे नियम लिहा (उदाहरणासहीत).

[10]

किंवा

खालील उताऱ्याचे मुद्रित चिन्हानुसार मुद्रित शोधन करा :

राम-सिता आर्दश जीवनाचे प्रतिक आहे. राम दशरथ पूत्र तर सिता जनककन्या आहेत. लव-कुष रामपुत्र आहेत. ग.दी. माडगूळकरांनी गीतरामायण लिहिले. सुधिर फडक्यांनी ते घराघरांत पोहचविले.

(ब) खाली दिलेला अशुद्ध उतारा पुन्हा शुद्धलेखन नियमानुसार लिहा : [10]

महाराष्ट्र शासनाने आता आपला सासन व्यवहार पूर्ण मराठीतून चालवीण्याचा निरधार केला आहे सध्या काही विभागात तर पूर्णपणे मराठीतून कामकाज सुरू झाले आहे. हि विसेष उल्लेखनीय गोष्ट आहे. या दृष्टीने महाराष्ट्रातील बहूतेक सर्व वीद्यापीठांच्या अभ्यासक्रमात व्यावहारीक मराठीचा समावेस केला आहे. ही मराठीच्या उज्ज्वल भविष्याची परसाद चिन्हेच होत. या पार्श्वभूमीवर व्यवहारात वापरल्या जाणाऱ्या मराठीला अधिक महत्त्व आले आहे.

P.T.O.

किंवा

खाली दिलेले अशुद्ध शब्द शुद्ध स्वरूपात लिहा (कोणतेही दहा) :

- (1) परिक्षा
- (2) दिपावली
- (3) आशिर्वाद
- (4) किर्तिमान
- (5) अतीतिगृह
- (6) हार्दिक
- (7) पारंपारीक
- (8) शारिरीक
- (9) निगडीत
- (10) व्यक्तिमहत्त्व
- (11) मातोश्री
- (12) आणिबाणी.

(क) खालीलपैकी दहा पारिभाषिक शब्द लिहा :

[10]

- (1) Promotion
- (2) Reminder
- (3) Register
- (4) Programme
- (5) Deposit
- (6) Supervisor
- (7) Typist
- (8) Manager
- (9) Agent
- (10) Collector
- (11) Lecturer

- (12) Inspector
- (13) Validity
- (14) Tender
- (15) Eligibility
- (16) Seminar
- (17) Publicity
- (18) Virus
- (19) Injection
- (20) Gazette.

2. (अ) खालीलपैकी पाच प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 20 शब्दांत लिहा : [5]

- (1) कथेचे दोन घटक लिहा.
- (2) मराठीतील दोन ग्रामीण कथाकारांची नावे लिहा.
- (3) दोन दलित कथाकारांची नावे लिहा.
- (4) मराठी कथेचे कोणतेही दोन टप्पे लिहा.
- (5) नवकथेचे जनक कोण ?
- (6) लघुकथा म्हणजे काय ?
- (7) कथा निवेदनाचे प्रकार लिहा.

(ब) खालीलपैकी पाच प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 20 शब्दांत लिहा : [5]

- (1) आत्मचरित्र म्हणजे काय ?
- (2) आत्मचरित्र लेखनाचे दोन गुण लिहा.
- (3) कोणत्याही दोन दलित आत्मचरित्रांची नावे लिहा.
- (4) चरित्र लेखनाचे दोन गुण लिहा.
- (5) आत्मकथन वाङ्मय प्रकाराची दोन विशेष लिहा.
- (6) चरित्र-आत्मचरित्रातील दोन साम्यभेद लिहा.
- (7) आत्मचरित्र वाचनाचे दोन फायदे लिहा.

3. (अ) खालीलपैकी **एका** प्रश्नाचे उत्तर **50** शब्दांत लिहा : [5]
(1) कथा-गोष्टीतील साम्यभेद स्पष्ट करा.
(2) कथा या वाङ्मयप्रकाराचे वेगळेपण लिहा.
- (ब) खालीलपैकी **एका** प्रश्नाचे उत्तर **50** शब्दांत लिहा : [5]
(1) चरित्र वाङ्मय प्रकाराची वैशिष्ट्ये लिहा.
(2) दलित आत्मकथनांचे वेगळेपण लिहा.
4. खालीलपैकी प्रत्येक गटातील **एका** प्रश्नाचे उत्तर **150** शब्दांत लिहा : [15]
(अ) (1) 'अंगणातील पोपट' या कथेचे आशय सौंदर्य स्पष्ट करा.
(2) 'भोवरा' या कथेतील संवेदनशीलतेचे दर्शन जी. ए. कुलकर्णींनी कसे घडविले आहे ?
(ब) (1) नरेंद्र जाधव यांच्या वडिलांचे व्यक्तिचित्र रेखाटा.
(2) 'आमचा बाप आन् आम्ही' या आत्मकथनाची भाषाशैली सोदाहरण लिहा.
5. खालीलपैकी प्रत्येक गटातील **एका** प्रश्नाचे उत्तर **150** शब्दांत लिहा : [15]
(अ) (1) 'कथागौरव' मधील ग्रामीण कथांचे वाङ्मयीन सौंदर्य स्पष्ट करा.
(2) 'भंडारभुल' कथेतील पात्रांच्या जीवनाची शोकांतिका उलगडून दाखवा.
(ब) (1) 'आमचा बाप आन् आम्ही' मधील स्त्री पात्रांचा परिचय करून द्या.
(2) 'आमचा बाप आन् आम्ही' चे वेगळेपण स्पष्ट करा.

G-2 : व्यावहारीक व उपयोजित मराठी)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालीलपैकी कोणत्याही दहा प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 20 शब्दांत लिहा : [20]

- (1) व्यवहाराची भाषा आणि कार्यालयीन भाषा यातील दोन फरक लिहा.
- (2) अर्ज म्हणजे काय ?
- (3) अर्ज लेखनाचे चार प्रकार लिहा.
- (4) इतिवृत्त म्हणजे काय ?
- (5) इतिवृत्त लेखनाचे मुख्य दोन प्रकार लिहा.
- (6) टिप्पणी म्हणजे काय ?
- (7) टिप्पणीचे प्रकार लिहा.
- (8) पत्रलेखनाचे दोन उद्देश लिहा.
- (9) पल्स पोलिओ संबंधी सूचक एक घोषवाक्य तयार करा.
- (10) स्मरणिका लेखनाचे दोन उद्देश लिहा.
- (11) निविदा म्हणजे काय ?
- (12) घोषणापत्रक म्हणजे काय ?
- (13) निवेदनपत्रक लेखनाचे दोन उद्देश लिहा.

2. खालीलपैकी दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दांत लिहा : [10]

- (1) कार्यालयीन भाषा व्यवहाराचे स्वरूप स्पष्ट करा.
- (2) इतिवृत्त लेखनाचे उद्देश लिहा.
- (3) नित्याच्या टिप्पणीचे स्वरूप स्पष्ट करा.
- (4) माहितीपत्रक लेखनाचे स्वरूप स्पष्ट करा.

3. खालीलपैकी प्रत्येक गटातील एका प्रश्नाचे उत्तर 150 शब्दांत लिहा :

- (अ) पुढील विषयावर इतिवृत्त तयार करा : [10]
- ‘संत गाडगे बाबा ग्राम स्वच्छता अभियान’ संदर्भात सायगाव ला येवला मधील गावच्या ग्रामपंचायत तर्फे ग्रामसभा बोलाविण्यात आली होती. इतिवृत्त लिहा.

किंवा

म. फुले विद्या मंदिरची सहल दोन एस.टी. बसेसमधून महाबळेश्वर येथे न्यावयाची आहे. यासाठी बसेस मिळण्या संदर्भात आगार प्रमुखांना विनंतीपत्र लिहा.

- (ब) महाविद्यालयीन शिक्षकांच्या किरकोळ रजा जास्त करण्यात आलेल्या आहेत. या संबंधित परिपत्रक तयार करा. [10]

किंवा

शिक्षणशास्त्र महाविद्यालयाच्या नवीन इमारतीचे रंगकाम करावयाचे आहे. या संबंधी मागविण्यात आलेल्या निविदेचा मसूदा तयार करा.

4. (अ) महाराष्ट्र राज्य कृष्णा खोरे महामंडळ खात्यातील श्री सदाशिव सदानंद सरोदे या सेवकाने भविष्य निर्वाह निधी कार्यालयात स्वतःच्या आजारपणाचा खर्च भागविण्यासाठी 50,000 रु. ची रक्कम मागणी करणारा अर्ज केला आहे. या अर्जावर वित्त अधिकाऱ्यासाठी टिप्पणी तयार करा. (300 शब्द) [15]

किंवा

निमंत्रण पत्र तयार करा. विषय : महाविद्यालयाचा गुणगौरव समारंभ.

(300 शब्द)

(ब) शिक्षक सहकारी पतसंस्थेच्या वार्षिक अहवालाची रूपरेषा तयार करा. [15]

किंवा

नाशिकरोड रेल्वेस्टेशन प्रमुखांकडून बदललेल्या रेल्वेगाड्यांसंबंधी माहिती देणारे

माहितीपत्रक तयार करा.

(300 शब्द)

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

[3901]-203

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

MARATHI (मराठी)

विशेषस्तर, अभ्यासपत्रिका क्र. 1

(मराठी साहित्यातील विविध प्रवाह)

(2008 PATTERN)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

पाठ्यपुस्तके :— (1) तृतीयरत्न — म. जोतिराव फुले.

(2) हाल्या हाल्या दुधु दे — बाबाराव मुसळे

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

1. (अ) खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 100 शब्दांपर्यंत लिहा : [9]

(1) नाटक म्हणजे काय ?

(2) नाटकाचे कथामूल्य म्हणजे काय ? थोडक्यात लिहा.

(3) नाटक आणि कथा यातील फरक स्पष्ट करा.

(4) नाटकाच्या शोकांतिका या प्रकाराची माहिती लिहा.

(5) ध्वनी आणि प्रकाशयोजना नाटकात कोणते काम करते ते लिहा.

(ब) खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 100 शब्दांपर्यंत लिहा : [9]

(1) कादंबरी हा वाङ्मयप्रकार मराठीत कोठून आला ते लिहा.

(2) कादंबरी या वाङ्मयप्रकाराचे विशेष कोणते ते सांगा.

(3) पौराणिक कादंबरी या वाङ्मयप्रकाराचे स्वरूप कोणते ते लिहा.

(4) कादंबरी आणि कविता यातील फरक स्पष्ट करा.

(5) व्यक्तिचित्रण या घटकाचे कादंबरीतील महत्व लिहा.

P.T.O.

2. (अ) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 100 शब्दांपर्यंत लिहा : [6]
- (1) एकांकिका आणि नाटक यातील फरक स्पष्ट करा.
  - (2) सामाजिक नाटकाची माहिती लिहा.
  - (3) पार्श्वसंगीताची नाटकात का आवश्यकता असते ते सांगा ?
  - (4) नाटकातील स्वगत नाटकात कोणते काम करते ते थोडक्यात लिहा.
- (ब) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 100 शब्दांपर्यंत लिहा : [6]
- (1) कादंबरीच्या प्रकारांची थोडक्यात माहिती द्या.
  - (2) ऐतिहासिक कादंबऱ्या आणि त्यांचे लेखक यांची थोडक्यात माहिती लिहा.
  - (3) ग्रामीण कादंबरीची थोडक्यात माहिती लिहा.
  - (4) कादंबरीच्या घटकांचा थोडक्यात परामर्श द्या.
3. (अ) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दात लिहा : [10]
- (1) 'तृतीय रत्न' नाटकाच्या शीर्षकाची यथार्थता पटवा.
  - (2) 'तृतीय रत्न' नाटकातील स्त्री-पात्रांचा परिचय करून द्या.
  - (3) 'तृतीय रत्न' या नाटकातून म. फुल्यांनी कोणत्या सामाजिक अपत्रवृत्तींवर प्रकाश टाकला आहे ?
  - (4) कुणबी जोड्याने ब्राह्मण भोजनाची तयारी कशी केली ?
- (ब) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दात लिहा : [10]
- (1) 'हाल्या हाल्या दुधु दे' या कादंबरीच्या भाषाशैलीची वैशिष्ट्ये कोणती आहेत ती लिहा.
  - (2) 'आनसा' चे व्यक्तिचित्र रेखाटा.
  - (3) शंकर पाटील या व्यक्तिरेखेतून नैतिकतेचे दर्शन कसे घडते ते लिहा.
  - (4) सेबाचा शेवट कसा झाला ते स्पष्ट करा.

4. (अ) खालीलपैकी प्रत्येक गटातील कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर 150 शब्दात लिहा : [15]
- (1) विदुषकाच्या भूमिकेतून लेखकाने कोणती गोष्ट साध्य केली व कशी त्याचे विवेचन करा.
- (2) कुणबी स्त्रीमध्ये परिवर्तन घडवून आणण्यात जोशीला कसे यश मिळते ?
- (ब) (1) 'हाल्या हाल्या दुधु दे' या कादंबरीचे लोकतत्त्वीय दृष्टीने परीक्षण करा.
- (2) 'हाल्या हाल्या दुधु दे' या कादंबरीतील केंद्रवर्ती व्यक्तिरेखा म्हणून 'न्यानबा' या व्यक्तिरेखेचा आढावा घ्या.
5. (अ) खालीलपैकी प्रत्येक गटातील कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर 300 शब्दात लिहा : [15]
- (1) 'तृतीय रत्न' या नाटकाच्या आधारे जोशी या व्यक्तिरेखेचे मूल्यमापन करा.
- (2) 'तृतीय रत्न' नाटकातील संघर्षचित्र रेखाटा.
- (ब) (1) 'हाल्या हाल्या दुधु दे' या शीर्षकातून बाबाराव मुसळे यांना काय सूचित करायचे आहे. ते थोडक्यात लिहा.
- (2) 'हाल्या हाल्या दुधु दे' या कादंबरीतील शोकपर्यवसाची प्रसंगांचे विवेचन करा.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—2

[3901]-204

S.Y. BA. EXAMINATION, 2011

MARATHI (मराठी)

विशेषस्तर प्रश्नपत्रिका क्रमांक-2

[मध्ययुगीन मराठी वाङ्मयाचा इतिहास : प्रारंभ ते 1818 (स्थूल)]

(2008 PATTERN)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे गुण दर्शवितात.

1. पुढीलपैकी दहा प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 20 शब्दात लिहा (प्रत्येक गटातील कोणतेही पाच) : [20]

- (अ) (1) पहिले मराठी वाक्य कोणत्या शिलालेखात आढळते ?
(2) मुकुंदराजांचे जन्मस्थळ कोणते ?
(3) महानुभावी यांच्या पंचकृष्णांची नावे लिहा.
(4) संत ज्ञानदेवांच्या ग्रंथरचनांची नावे लिहा.
(5) संत नामदेवांचे दास्यत्व कोणत्या संत कवयित्रीने स्वीकारले होते ?
(6) संत एकनाथांच्या गुरुंचे नाव लिहा.
(7) 'ख्रिस्तपुराण' हा ग्रंथ कोणी लिहिला ?
- (ब) (1) 'सुंदर ते ध्यान । उभे विटेवरी' ही अभंग रचना कोणी केली ?
(2) 'मनाचे श्लोक' कोणी रचले ?
(3) कोणत्याही दोन पंडित कवींची नावे लिहा.
(4) बखर म्हणजे काय ?
(5) रामचंद्रपंत अमात्य यांनी कोणता ग्रंथ लिहिला ?
(6) 'घनःश्याम सुंदरा' ही लावणी कोणी लिहिली ?
(7) पोवाडा म्हणजे काय ?

P.T.O.

2. पुढीलपैकी प्रत्येकी गटातील एका प्रश्नाचे उत्तर 50 शब्दात लिहा : [10]
- (अ) (1) मुक्ताबाईच्या 'ताटीच्या अभंगांची' माहिती लिहा.
(2) महानुभाव पंथाचे तत्वज्ञान थोडक्यात लिहा.
- (ब) (1) वामनपंडितांच्या कवितेची वैशिष्ट्ये कोणती.
(2) अनंतफंदी या शाहीराचा थोडक्यात परिचय लिहा.
3. पुढीलपैकी प्रत्येकी गटातील एका प्रश्नाचे उत्तर 150 शब्दात लिहा : [20]
- (अ) (1) 'लीळाचरित्र' या ग्रंथाची माहिती लिहा.
(2) मुकुंदराजांच्या काव्यकर्तृत्वाची माहिती लिहा.
- (ब) (1) 'दासबोध' या ग्रंथाचा परिचय लिहा.
(2) मोरोपंताच्या कवितेची वैशिष्ट्ये लिहा.
4. पुढीलपैकी एका प्रश्नाचे उत्तर 300 शब्दात लिहा : [15]
- (1) संत नामदेवांच्या अभंगवाणीचे स्वरूप लिहा.
(2) 'संत एकनाथ लोकशिक्षक होते.' सोदाहरण स्पष्ट करा.
5. पुढीलपैकी एका प्रश्नाचे उत्तर 300 शब्दात लिहा : [15]
- (1) संत ज्ञानदेवांच्या काव्यकर्तृत्वाचा परिचय लिहा.
(2) शिवकालीन बखरींची माहिती लिहा.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—4+1

[3901]-211

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

SINDHI

(Arabic & Devanagari Scripts)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 100

(Arabic Script)

1. ”شاعري زندگيءَ جو آئينو آهي.“ ”سُج ڪئي مهراڻ“ وسيلي ثابت ڪريو.
[20]

يا

شاعر هري دلگير پنڃڪڙن ۾ ڪهڙا سختل وڃن ٿا ۽ اڃا
آهن؟

2. شاهه صاحب مارئيءَ جي وطن لاءِ واجهه جو ڪهڙو چتر چٽيو
آهي؟
[20]

يا

هيٺين مان ڪنهن به هڪ جو تائيج لکو:

(۱) هار، دل آزار

(۲) ستيءَ جوست.

3. روح رهڻ جو اڀياس توهانجي دل تي ڪهڙو اثر ڪري ٿو؟
[20]

يا

هيٺين مان ڪنهن به هڪ وڌيڪي تفسيلوار سمجهايو:

(۱) پرينءَ جو پيغام سڻو

(۲) اچ ته پرچون پاڻ ۾

P.T.O.

4. ڦتن پرسواڻيءَ جي ڪهاڻي ”او منهنجي هني .....“ جي ادبي پرک ڪريو. [20]

يا

”راڌا“ جي ڪردار نگاري ڪريو.

5. هيٺين مان ڪن به ٻن بيتن ۾ سمايل ويچار کولي سمجهايو : [20]

(۱) سڀيئي سهاڳڻيون، سڀني گچي ۽ هار،

پسڻ ڪارڻ پرين ۽ جي، سهسين ڪن سينگار،

ڍول تنين جي ڍار، هيٺايون هلن جي.

(۲) سارنگ ! سار لهيجه، الله لڳ، اُجين جي،

پاڻي پوڄه پتن ۾، ارزان ان ڪريجه،

وطن وسائجه، ته سنگهارن سک ٿئي.

(۳) آهيان مان آزاد پڪيئڙو، هر ٻنڌن کان آجو،

وڻ وڻ تي مان نچندو ٿپندو، ڳايان گيت وفا جو،

ڪنهن جي لئه مان ڳايان وينو، ڳالهه نه مون ويچاري،

هن هن سان ڇا منهنجو مطلب، منهنجي دنيا نياري.

(۴) آياسين ڪٿان؟ اسين ٿا ڪيڏانهن وڃون؟
پڙهجي ٿو ڪتابن ۾، مگر ڪيئن سي مڃون؟
پردي جي پٺيان ڀرڌو حياتي آهي،
تي ختم حياتي، پر ڀرولي ته ڀڄون.

(Devanagari Script)

1. [20]

—

2. [20]

(1)

(2)

3. [20]

(1)

(2)

4. [20]

5. [20]

(1)

—
— —

(2)

—

—

(3)

—

—

—

—

(4)

—

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—2

[3901]-212

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

GUJARATI (General)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

1. નીચેનામાંથી કોઈપણ એક વિષય પર નિબંધ લખો : [16]
- (૧) કુદરતનાં હાસ્ય અને તાંડવ.
(૨) મારી પરીક્ષાનો પ્રથમ દિવસ.
(૩) સ્ત્રી શક્તિ જાગરણ.
(૪) મૌન એ જ ઉત્તમ સંભાષણ.
2. કોઈપણ એક પ્રશ્નનો સવિસ્તર ઉત્તર લખો : [16]
- (૧) “સ્વામીઆનંદના ગદ્યમાં ગતિ છે, આકાર છે, ચેતના છે, કળા છે.” આ વિધાન ધરતીની આરતીના ગદ્યાંશ દ્વારા સ્પષ્ટ કરો.
(૨) “ધરતીની આરતી” માંના ઉત્તમ તત્વો જાણે અજાણે વાચકમાં અંતરમાં ઉતરી જાય છે. આ વિધાન સોદાહરણ વર્ણવો.
3. કોઈપણ એક પ્રશ્નનો સવિસ્તર ઉત્તર લખો : [16]
- (૧) “સુદામા ચરિતમાં કવિ પ્રેમાનંદે ભક્તિકથાને લોકમત જ સાથે જોડી છે.” આ વિધાન સ્પષ્ટ કરો.
(૨) “સુદામા ચરિતમાં હાસ્યપાત્ર ભક્ત સુદામા છે.” વર્ણવો.
4. (અ) કોઈપણ એક પર ટૂંક નોંધ લખો : [8]
- (૧) ભડવીર મોનજી રૂદર.
(૨) “ચંદુલાલ મહેતા એક સાધુચરિત સજ્જન હતા. મૂલવો.

P.T.O.

(બ) કોઈપણ એક પર ટૂંક નોંધ લખો : [8]

(૧) કૃષ્ણ સુદામાનો મૈત્રીભાવ.

(૨) પ્રેમાનંદની વર્ણનશૈલી.

5. (અ) પૂર્વાપર સંબંધ આપી કોઈપણ એક સમજાવો : [4]

(૧) “જાતમહેનત કરીને ઈમાનની રોજી રળવાના બધા જ ધંધા સરખા.”

(૨) “દેવી મંદિર અમારા પડોશીએ જ બંધાવ્યું છે આપ અહીં રહી શકો છો.”

(બ) પૂર્વાપર સંબંધ આપી કોઈપણ એક સમજાવો : [4]

(૧) “ઈંદ્ર કુબેરથી અધિક વૈભવ કર્યો, રુકિમણી કર ગ્રહો શીશ નમી.”

(૨) ગોરાણી ગાય દોહતાં હતાં તને સાંભરે રે, હતી દોણી માગ્યાની ટેવ મને કેમ વિસરે.

(ક) તમારા મિત્ર/સખીને નાટ્ય અભિનયમાં પ્રથમ ક્રમાંક મળ્યા બદલ અભિનંદન આપતો પત્ર લખો. [8]

અથવા

તમે કરેલા પરદેશ પ્રવાસના અનુભવોનું વર્ણન કરતો અહેવાલ તૈયાર કરો.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—4

[3901]-213

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

URDU

General Paper II

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :—(1) Attempt *All* questions.

(2) Figures to the left indicate full marks.

[۱۲] ۱۔ اقبال کی نظم نگاری کی خصوصیات بیان کیجئے۔

یا

اقبال کے فکر و فن پر روشنی ڈالئے۔

[۱۲] ۲۔ سلیمان خطیب کے طنز و مزاح کی خوبیاں بیان کیجئے۔

یا

سلیمان خطیب نے اپنے کلام کے ذریعے سماج کے کن مسائل کو پیش کیا ہے؟

[۱۴] ۳۔ اردو نظم پر ترقی پسند تحریک کے اثرات کی نشاندہی کیجئے۔

یا

اردو نظم نگاری کے ارتقاء پر روشنی ڈالئے۔

P.T.O.

۴۔ (الف) ذیل میں سے کسی ایک نظم کا فنی جائزہ پیش کیجئے :

[۶]

(۱) جواب شکوہ

(۲) غلام قادر روہیلہ

(۳) بلادِ اسلامیہ

(ب) کسی ایک نظم کا تنقیدی جائزہ پیش کیجئے :

[۶]

(۱) یاد

(۲) چھورا چھوری

(۳) پگڈنڈی

۵۔ (الف) ذیل میں سے کسی پانچ اشعار کی تشریح کیجئے :

[۱۵]

(۱) رحمتیں ہیں تری اغیار کے کاشانوں پر

برق گرتی ہے تو بیچارے مسلمانوں پر!

(۲) قوم مذہب سے ہے، مذہب جو نہیں، تم بھی نہیں

جد بہ ء با ہم جو نہیں، محفل انجم بھی نہیں

(۳) یہ چمن وہ ہے کہ تھا جس کے لئے سامان ناز

لالہء صحرا، جسے کہتے ہیں تہذیب حجاز

(۴) زندگی قطرے کی سکھلاتی ہے اسرارِ حیات

یہ کبھی گوہر، کبھی شبنم، کبھی آنسو ہوا

(۵) یہ کلی بھی اسی گلستانِ خزاں منظر میں تھی

ایسی چنگاری بھی یارب اپنی خاکستر میں تھی

(۶) نہاں تھا حسن جن کا چشمِ مہر و ماہ و اختر سے

لرزتے تھے دل نازک، قدم مجبورِ جنبش تھے

(۷) امتیں اور بھی ہیں ان میں گنہگار بھی ہیں

عجز والے بھی ہیں مست مئے پندار بھی ہیں

[۱۵]

(ب) درج ذیل اشعار میں سے کسی پانچ کی تشریح کیجئے:

(۱) لال جوڑا تو دے نہیں سکتے

لال چادر میں کیوں نہ کفنا دیں

(۲) ایسے ویسوں کے دن بھی پھرتے ہیں

سرے شاہوں کے تاج گرتے ہیں

(۳) آنچ گھر میں لگا کو بیٹھی ماں

گھر کا کُپا ڈُبا کو بیٹھی ماں

(۴) سارے لوگاں ہیں سب کتاباں میں

ماں کا سا یہ نہیں زمانے میں

(۵) کیوں اجڑتا ہے باغ مفلس کا

کس نے دیکھا ہے داغ مفلس کا

(۶) یاد بوئے تو دل میں چھپانے کی بات

چپ ذرا سوچ کو مسکرانے کی بات

(۷) ہندوستان کا لال ہے ہندوستان سے دور

یہ موت کیسی موت ہے سارے جہاں سے دور

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—2

[3901]-214

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

URDU

Special Paper I

[History of Urdu Literature (1901 to 2000)]

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) Attempt All questions.

(ii) Figures to the left indicate full marks.

[۱۶] ۱۔ اردو ادب میں غزل کی مقبولیت کے اسباب بیان کیجئے۔

یا

اردو ادب میں طنز و مزاح کی روایت پر روشنی ڈالئے۔

[۱۶] ۲۔ اصولِ سوانح نگاری کی روشنی میں 'الفاروق' کا جائزہ لیجئے۔

یا

مولوی عبدالحق کی خاکہ نگاری پر نقد تبصرہ کیجئے۔

[۱۶] ۳۔ اصغر گونڈوی کی حیات و سیرت پر اظہار خیال کیجئے۔

یا

کلام اصغر گونڈوی کی خصوصیات بیان کیجئے۔

P.T.O.

[۱۶]

۴۔ ساحر کی نظم گوئی پر بحث کیجئے۔

یا

مجروح سلطان پوری کے فکر و فن کا تجزیہ کیجئے۔

[۱۶]

۵۔ ذیل میں سے کسی دو پر اظہار خیال کیجئے :

(۱) ترقی پسند تحریک کے مقاصد

(۲) آب گم کا اسلوب

(۳) ساحر کی فلمی خدمات

(۴) مجروح کی غزلوں میں رنگ تغزل

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

[3901]-215

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

URDU

Special Paper II

(Prose and Poetry Text)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

(۱) سب رس (ملاو جہی)

(۲) دیوانِ غالب (ردیف الف)

نوٹ : تمام سوالات لازمی ہیں۔

[۱۶]

۱۔ ملاو جہی کی ادبی خدمات پر روشنی ڈالئے۔

یا

ملاو جہی ادبی نثر کے اولین موجد ہے؟ مثالوں سے سمجھائیے۔

[۱۵]

۲۔ سب رس کے اہم کرداروں کا تفصیل سے جائزہ لیجئے۔

یا

انشائیے کی خصوصیات بیان کیجئے۔

[۱۵]

۳۔ مرزا غالب کی شاعری کی مقبولیت کے اسباب بیان کیجئے۔

یا

غالب کی حیات و شخصیت پر نوٹ لکھئے۔

P.T.O.

۵۔ درج ذیل میں سے کسی دو پر مختصر نوٹ لکھئے : [۱۶]

(۱) داستانوں میں تہذیبی عناصر

(۲) سب رس کا اندازِ بیان

(۳) مرزا غالب کا اسلوب

(۴) غالب کی غزلوں میں استعارہ علامت

۵۔ درج ذیل میں سے کسی چھ اشعار کی تشریح بحوالہء متن کیجئے : [۱۸]

(۱) عشق سے طبیعت نے زیست کا مزا پایا

درد کی دوا پائی درد بے دوا پایا

(۲) ہم نے مجنوں پہ لڑکپن میں اسد

سنگ اٹھایا تھا کہ سر یاد آیا

(۳) کوئی میرے دل سے پوچھے مرے تیر نیم کش کو

یہ خلش کہاں سے ہوتی جو جگر کے پار ہوتا

(۴) بسکہ دشوار ہے ہر کام کا آساں ہونا

آدمی کو بھی میسر نہیں انساں ہونا

(۵) کس سے محرومی قسمت کی شکایت کیجئے۔

ہم نے چاہا تھا کہ مرجائیں سو وہ بھی نہ ہوا

(۶) یہ لاش بے کفن اسد خستہ جاں کی ہے

حق مغفرت کرے عجب آزاد مرد تھا

(۷) کی مرے قتل کے بعد اس نے جفا سے توبہ

ہائے اس زود پشماں کا پشماں ہونا

(۸) عشرتِ قطرہ ہے دریا میں فنا ہو جانا

درد کا حد سے گزرنا ہے دوا ہو جانا

Total No. of Questions—5+5]

[Total No. of Printed Pages—4+1

[3901]-216

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

हिंदी : सामान्य-2

HINDI (G-2)

(कहानी, छायावादोत्तर काव्य, व्याकरण एवं लेखन)

(2008 PATTERN)

समय : तीन घंटे

पूर्णांक : 80

पाठ्य-पुस्तकें :— (i) कथाविहार — संपा. डॉ. सुरेश कुमार जैन/डॉ. वीणा मनचंदा ।

(ii) काव्य कुसुमावली — संपा. डॉ. सुरेश कुमार जैन/डॉ. ऋचा शर्मा ।

(छायावादोत्तर काव्य)

सूचना :— (i) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं ।

(ii) दाहिनी ओर लिखे अंक प्रश्न के पूर्णांक हैं ।

1. निम्नलिखित प्रश्नों में से किसी एक प्रश्न का उत्तर लिखिए : [16]

(1) 'दिल्ली में एक मौत' कहानी में चित्रित महानगरीय जीवन को स्पष्ट कीजिए ।

(2) कहानी के तत्त्वों के आधार पर 'आकाशदीप' कहानी का विवेचन कीजिए ।

2. निम्नलिखित प्रश्नों में से किसी एक प्रश्न का उत्तर लिखिए : [16]

(1) 'प्रेत का बयान' कविता में चित्रित व्यंग्य स्पष्ट कीजिए ।

(2) 'बादल को घिरते देखा है' कविता का भावार्थ लिखिए ।

3. निम्नलिखित में से किन्हीं दो अवतरणों की ससंदर्भ व्याख्या कीजिए : [16]

(1) "कुछ लोग भ्रांतिवश

मुझे शान्ति कहते हैं

निस्तब्ध बताते हैं, कुछ चुप रहते हैं

मैं शान्त नहीं निस्तब्ध नहीं फिर क्या हूँ ?

मैं मौन नहीं हूँ, मुझमें स्वर बहते हैं ।"

P.T.O.

(2) “मुझमें यह सामर्थ्य नहीं है मैं कविता कर पाऊँ,
या कूची से रंगों ही का स्वर्णवितान बनाऊँ ।
साधन इतने नहीं कि पत्थर के प्रासाद खड़े कर
तेरा, अपना और प्यार का नाम अमर कर जाऊँ ।”

(3) “जिनकी सेवाएँ अतुलनीय
पर विज्ञापन से रहे दूर
प्रतिकूल परिस्थिति ने जिनके
कर दिये मनोरथ चूर-चूर
— उनको प्रणाम !”

(4) “भगतसिंह, अशफ़ाक़,
लाल मोहन, गणेश बलिदानी
सोच रहे होंगे हम सबकी
व्यर्थ गयी कुरबानी ।”

4. (अ) निम्नलिखित में से किन्हीं दो पर टिप्पणियाँ लिखिए : [8]

- (1) आनंदी का चरित्र-चित्रण ।
- (2) ‘परदा’ कहानी के चौधरी पीरबख़्श ।
- (3) सुंदरी बुआ का व्यक्तित्व ।

(आ) निम्नलिखित में से किन्हीं दो पर टिप्पणियाँ लिखिए : [8]

- (1) ‘सूनी-सी साँझ’ का आशय ।
- (2) ‘वाणी की दीनता’ का भावार्थ ।
- (3) ‘हमें न बाँधो प्राचीरों में’ कविता का संदेश ।

5. (अ) निम्नलिखित में से विज्ञापन अथवा व्यावसायिक पत्र का प्रारूप तैयार कीजिए : [8]
शुद्ध पानी के लिए आधुनिक तकनीक से बनी अक्वॉगार्ड मशीन का आकर्षक विज्ञापन तैयार कीजिए ।

अथवा

सायली मोटर्स कंपनी, सातारा, महाव्यवस्थापक, बजाज मोटर्स कंपनी, मुंबई-21 को कार के नये मॉडल के बारे में पूछताछ करने हेतु पत्र लिखती है ।

(आ) निम्नलिखित वाक्यों में से किन्हीं चार वाक्यों को सकारण शुद्ध करके फिर से लिखिए : [8]

- (1) सभा में अनेक वक्ताएँ आए थे ।
- (2) गरम गाय का दूध अच्छा होता है ।
- (3) धृतराष्ट्र को सौ पुत्र थे ।
- (4) पुलिस को देखते ही चोर का होश उड़ गया ।
- (5) शाम ने शेर की शिकार की ।
- (6) लता की आवाज आशा से अच्छा है ।

समय : तीन घंटे

पूर्णांक : 80

सूचनाएँ:— (i) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं ।

(ii) दाहिनी ओर लिखे अंक प्रश्न के पूर्णांक हैं ।

1. निम्नलिखित प्रश्नों में से किन्हीं आठ के संक्षिप्त उत्तर लिखिए : [16]

- (1) प्रयोजनमूलक हिंदी किसे कहते हैं ?
- (2) प्रयोजनमूलक हिंदी की दो शैलियाँ लिखिए ।
- (3) व्यावसायिक पत्राचार के दो प्रकार बताइए ।
- (4) बैंकिंग पत्राचार की तीन विशेषताएँ बताइए ।
- (5) दृश्य माध्यम संचार के दो प्रकार लिखिए ।
- (6) रचना के आधार पर वाक्य के दो प्रकार लिखिए ।
- (7) ई-कॉमर्स किसे कहते हैं ?
- (8) विज्ञापन का मुख्य उद्देश्य बताइए ।
- (9) संवाददाता के दो गुण बताइए ।
- (10) विज्ञापन के दो फायदे बताइए ।

2. (अ) निम्नलिखित शब्द-युग्मों में से किन्हीं चार के अर्थ बताकर वाक्य में प्रयोग कीजिए : [8]

- (1) अश्व-अश्म
- (2) कर्ण-करण
- (3) चिर-चीर
- (4) सुर-सूर
- (5) बहन-वहन
- (6) कुल-कूल ।

- (आ) निम्नलिखित में से किसी **एक** घटना/प्रसंग की संवादात्मक अभिव्यक्ति लिखिए : [8]
- (1) अपने पुराने सहपाठी से मुलाकात ।
  - (2) जीवन का कोई अविस्मरणीय क्षण ।
3. (अ) निम्नलिखित में से किसी **एक** पर आकाशवाणी के लिए विज्ञापन का नमूना तैयार कीजिए : [8]
- (1) पोलियो टीका का विज्ञापन ।
  - (2) किसी बैंक की ऋण योजना ।
- (आ) निम्नलिखित में से किसी **एक** पर दूरदर्शन के लिए विज्ञापन का नमूना तैयार कीजिए : [8]
- (1) नया शैम्पू
  - (2) शहर में लगी पुस्तक-प्रदर्शनी ।
4. निम्नलिखित में से किन्हीं **चार** लघूत्तरीय प्रश्नों के उत्तर लिखिए : [16]
- (1) प्रयोजनमूलक हिंदी की विशेषता बताइए ।
  - (2) व्यावसायिक पत्राचार का महत्व बताइए ।
  - (3) जनसंचार माध्यमों की उपयोगिता बताइए ।
  - (4) फीचर लेखन का स्वरूप विशद कीजिए ।
  - (5) देवनागरी कम्प्यूटर की कार्यपद्धति लिखिए ।
5. टिप्पणियाँ लिखिए (5 में से कोई 4) : [16]
- (1) संवाददाता की अर्हता
  - (2) इंटरनेट
  - (3) विज्ञापन की भाषा
  - (4) संपादकीय लेखन
  - (5) वैज्ञानिक और तकनीकी हिंदी ।

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—2

[3901]-217

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

हिंदी : विशेष I

(Hindi Special I)

(काव्यशास्त्र)

(2008 PATTERN)

समय : तीन घंटे

पूर्णांक : 80

सूचनाएँ:— (i) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं ।

(ii) दाहिनी ओर लिखे अंक प्रश्न के पूर्णांक हैं ।

1. निम्नलिखित में से किन्हीं दस प्रश्नों के उत्तर संक्षेप में लिखिए : [20]

- (1) आचार्य भामह द्वारा दी गयी काव्य की परिभाषा लिखिए ।
- (2) पाश्चात्य विद्वानों द्वारा की गयी काव्य की कोई एक परिभाषा लिखिए ।
- (3) काव्य के दो प्रमुख प्रयोजन लिखिए ।
- (4) काव्य के तत्त्वों का उल्लेख कीजिए ।
- (5) श्रव्यकाव्य किसे कहते हैं ?
- (6) उपन्यास के तत्त्व लिखिए ।
- (7) आलोचक के दो गुण लिखिए ।
- (8) शृंगार रस का स्थायीभाव क्या है ?
- (9) गद्य के भेद लिखिए ।
- (10) एकांकी की परिभाषा लिखिए ।
- (11) 'लक्षणा' शब्द-शक्ति किसे कहते हैं ?
- (12) नाटक के दो तत्त्व लिखिए ।
- (13) आचार्य मम्मट के दो काव्य-प्रयोजन लिखिए ।

P.T.O.

2. निम्नलिखित में से किन्हीं दो छंदों के लक्षण बताकर सोदाहरण स्पष्ट कीजिए : [10]
- (1) दोहा
  - (2) चौपाई
  - (3) द्रुतविलंबित
  - (4) शार्दूलविक्रीडित ।
3. निम्नलिखित में से किन्हीं चार प्रश्नों के उत्तर लिखिए : [20]
- (1) आचार्य मम्मट और विश्वनाथ द्वारा प्रतिपादित काव्य की परिभाषाएँ स्पष्ट कीजिए ।
  - (2) पाश्चात्य विद्वानों के काव्य-प्रयोजन लिखकर दो काव्य-प्रयोजनों को स्पष्ट कीजिए ।
  - (3) शब्द-शक्ति का तात्पर्य बताकर 'व्यंजना' शब्द-शक्ति का स्वरूप स्पष्ट कीजिए ।
  - (4) निबंध का स्वरूप स्पष्ट कीजिए ।
  - (5) दूरदर्शन नाटक का तात्त्विक परिचय दीजिए ।
  - (6) आलोचना का स्वरूप लिखते हुए उसकी आवश्यकता पर प्रकाश डालिए ।
4. निम्नलिखित में से किन्हीं तीन प्रश्नों के उत्तर विस्तार से लिखिए : [30]
- (1) भारतीय काव्य-प्रयोजनों का उल्लेख करते हुए बताइए कि आप उनमें से किस प्रयोजन को सर्वश्रेष्ठ मानते हैं ?
  - (2) एकांकी की परिभाषा बताते हुए उसके तत्त्वों को स्पष्ट कीजिए ।
  - (3) रेखाचित्र का स्वरूप स्पष्ट करते हुए उसकी विशेषताएँ लिखिए ।
  - (4) भरतमुनि का रस-सूत्र बताते हुए शृंगार रस और वीर रस का सोदाहरण परिचय दीजिए ।
  - (5) गीतिकाव्य का स्वरूप स्पष्ट कीजिए ।

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—2

[3901]-218

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

HINDI (हिंदी)

Special Paper II

(नाटक, उपन्यास और मध्ययुगीन हिंदी काव्य)

(2008 PATTERN)

समय : तीन घंटे

पूर्णांक : 80

पाठ्य-पुस्तकें :— (i) बकरी — सर्वेश्वरदयाल सक्सेना ।

(ii) दौड़ — ममता कालिया ।

(iii) काव्य-कुंज-मध्ययुगीन काव्य — डॉ. जे. आर. बोरसे, डॉ. ऋचा शर्मा ।

सूचना :— (i) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं ।

(ii) दाहिनी ओर लिखे अंक प्रश्न के पूर्णांक हैं ।

1. निम्नलिखित में से किसी एक प्रश्न का उत्तर विस्तारपूर्वक लिखिए : [16]

(1) ममता कालिया द्वारा लिखित 'दौड़' उपन्यास की कथावस्तु लिखिए ।

(2) उपन्यास के तत्वों के आधार पर 'दौड़' उपन्यास की समीक्षा कीजिए ।

2. निम्नलिखित प्रश्न का उत्तर विस्तारपूर्वक लिखिए : [16]

सूरदास के 'भ्रमरगीत' की गोपियों की विरह-व्यथा को स्पष्ट कीजिए ।

अथवा

निम्नलिखित में से किन्हीं दो पर टिप्पणियाँ लिखिए :

(i) कबीर : एक समाज सुधारक ।

(ii) 'पद्मावत' की कथावस्तु ।

(iii) सूरदास की भाषा-शैली ।

(iv) बिहारी का सौंदर्य-चित्रण ।

P.T.O.

3. (अ) निम्नलिखित अवतरणों में से किसी एक की ससंदर्भ व्याख्या कीजिए : [8]
- (i) “शहर छोड़ने की भी एक उम्र होती है बेटे । इससे अच्छा है तुम किसी ऐसी कम्पनी में हो जाओ जो आस पास कहीं हो ।”
- (ii) “मैंने तो ऐसी कोई लड़की नहीं देखी जो शादी के पहले ही पति के घर में रहने लगे ।”

(आ) निम्नलिखित अवतरण की ससंदर्भ व्याख्या कीजिए : [8]

“म्हारे घर आज्यो प्रीतम प्यारा, तुम बिन सब जग खारा ॥
तण मण धण बस भेंट करूँ ओ भजण करूँ मैं थारा ।
तुम गुणवंत बड़े गुणसागर मैं हूँ जी ओगणहारा ।
मैं निर्गुणी गुण एकौ नांही तुम हो बगसणहारा ।
मीरा कहै प्रभु कबहि मिलौगे, थाँ विण दुष्यारा ॥”

अथवा

“तौ पर वारौं उरबसी, सुनि, राधिके सुजान ।
तू मोहन कै उर वसी, हूँ उरबसी-समान ॥”

4. निम्नलिखित प्रश्न का उत्तर विस्तारपूर्वक लिखिए : [16]
- ‘बकरी’ नाटक की संवाद-योजना पर प्रकाश डालिए ।

अथवा

निम्नलिखित में से किन्हीं दो पर टिप्पणियाँ लिखिए :

- (i) ‘बकरी’ नाटक का उद्देश्य ।
(ii) ‘बकरी’ नाटक के दृश्य-विधान ।
(iii) ‘बकरी’ नाटक का युवक ।

5. निम्नलिखित में से किन्हीं दो पर टिप्पणियाँ लिखिए : [16]

- (i) ‘दौड़’ उपन्यास शीर्षक की सार्थकता ।
(ii) सघन का चरित्र-चित्रण ।
(iii) ‘दौड़’ उपन्यास की भाषा-शैली ।

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—4

[3901]-219

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

PERSIAN

General Paper II

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :—(1) *All questions are compulsory.*

(2) *Figures to the right indicate full marks.*

1. Hafiz Shirari is called “Lisaan-ul-Ghaib لسان الغيب”. Explain. [14]

OR

What is the basic theme of “اخلاق محسنی”.

2. (A) Give an account of the life, personality and literary works of “Shaikh Saadi”. [15]

OR

Give an account of “Mulla Wa-iz Husain Kashfee”.

(B) Write life and literary works of “Dr. Iqbal”. [15]

OR

Give an account of life and literary works of Ameer Khusrau.

P.T.O.

3. Reproduce in your own words in Persian on any *two* of the following : [12]

(۱) تصوّف

(۲) نشاطِ حیات

(۳) فقر و استغناء

(۴) شیراز

4. (A) Explain in Persian or translate into English, Urdu or Marathi any *three* of the following : [12]

(۱) قاضی فتویٰ دار کہ خون یکے از رعیت تر یختن سلامتِ نفسِ پادشاه را روا باشد۔
جلا د قصد کرد۔ پسر سر سوئے آسماں بر آورد و تبسم کرد ملک پر سید کہ دریں حالت
چہ جائے خندیدن است۔ گفت ناز فرزند بر پدر و مادر باشد و دعویٰ پیش قاضی
برند و داد از پادشاه خواهند اکنون پدر و مادر بعلتِ حطامِ دنیا مرا بہ خون در سپردند
و قاضی بکشتنم فتویٰ داد و سلطاں مصالح خویش اندر ہلاک من می بیند بجز خدائے
عزوجل پناہے نمی بینم۔

(۲) جمشید از وزیر خود سوال فرمود کہ سلاطین را اتصاف بکدام صفت از جملہ
ضروریات است گفت کہ برفق و نرم خوئی ملائمت زیرا کہ رعیت بدیں صفات

دعائے پادشاہ گویند و لشکریاں بدیں خصلت رضائے پادشاہ جویند و سلطنت بدعا
گوئی رعیت و رضا جوئی سپاہ انتظام می یابد و دیگر برفق گوشمال مجرم برو جہے می
تواں داد کہ بصعف مثل آں میسر نہ شود۔

(۳) آورده اند کہ شیخ ابوالحسن نوری قدس سرّ عادتے داشت کہ ہر گاہ منکری دیدے
ازاں منع کردے اگر چہ دراں خوفِ قتل بودے روزے برکنار دجلہ بجہت
طہارت نمازی رفت۔ زورقے دید۔ سی (30) سربمہر دروے نہادہ بود و بر
ہر یک نوشتہ کہ لطیف۔ شیخ ازاں عجب داشت چہ در معائنات و تجارت چیزے کہ
لطیف نام داشتہ باشد نشنیدہ بود۔ از ملاح سوال کرد کہ دریں خہما چیست۔

(۴) آورده اند کہ مستر شد خلیفہ در وصیت نامہء پسر خود نوشتہ بود کہ اگر خواہی مردم از
تو ترسند دروغ مگوی کہ مردم دروغ گوئی بے مہابت بوند۔ اگر چہ ہزار شمشیر
برائے محافظت او در گرداد باشد یعنی اگر ہزار تیغ بر ہنہ در کوبہء دولت کسے می
برند و شمشیر زبانش جو ہر صدق ندارد در نظر مردم ہیچ شکوہ نیاورد۔

(۵) آورده اند کہ سلمان فارس رضی اللہ عنہ در شہری امیر بود و عادت و سیرت او
در ایام امارت و رسم ولایت ہیچ تفاوت نہ کردہ بود بلکہ پیوستہ گلیم پوشیدی و پیادہ
رفتی و اسباب خانہء خویش خود تکلف کردی۔ روزی در میان بازار میرفت مردے
اسپست خریدہ بود و بستہ در راہ نہاد و کسی میخواست تا پدید آید و او را بہ بیگار گیرد
تا آں اسپست بخانہء او برساند۔

(B) Explain in Persian *or* translate into English, Urdu *or* Marathi

any *four* of the following couplets :

[12]

(۱) آفاقها گردیده ام، مہر بتاں ورزیدہ ام

بسیار خوباں دیدہ ام، اما تو چیزی دیگری

(۲) گراے زاہد دعائے خیر میگوئی مرا این گو

کہ آں آوارہ کوے بتاں آوارہ تر بادا

(۳) آں چشم مست ہیں کہ بشوخی و دلبری

قصد ہلاک مردم ہشیار می کند

(۴) شیخ در صومعہ گرمست شد از ذوق سماع

من و میخانہ کہ این حال مدام است اینجا

(۵) ہست این میکدہ و دعوتِ عام است اینجا

قسمتِ بادہ با اندازہٴ جام است اینجا

(۶) اے ہدیہ صبا، بسبامی فرستمت

بگر کہ از کجا یکجا می فرستمت

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

[3901]-220

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

SANSKRIT (G-II)

(Raghuvamsham Canto V and VI, Bhagavadgita Chap. III to VI)

(2008 PATTREN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

1. (A) Translate into English *or* Marathi any *two* of the following verses : [8]

खालीलपैकी कोणत्याही दोन उताऱ्यांचे इंग्रजीत किंवा मराठीत भाषांतर करा :

(i) ततो नृपाणां श्रुतवृत्तवंशा पुंवत्प्रगल्भा प्रतिहाररक्षी।

प्राक्सन्निकर्ष मगधेश्वरस्य नीत्वा कुमारीमवदत्सुनन्दा।।

(ii) पाण्ड्योऽयमसार्पितलम्बहारः क्लृप्ताङ्गरागो हरिचन्दनेन।

आभाति बालतपरक्तसानुः सनिर्झरोद्गार इवाद्रिराजः।।

(iii) प्रवेश्य चैनं पुरमग्रयायी नीचैस्तथोपावरदर्पित श्रीः।

मेने यथा तत्र जनः समेतो वैदर्भमागन्तुमजं गृहेशम्।।

(B) Explain with reference to the context any *two* of the following : [8]

खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा :

(i) महीधरं मार्गवशादुपेतं स्रोतोवहा सागरगामिनीव।

(ii) कारागृहे निर्जितवासवेन लङ्केश्वरेणोषितमा प्रसादात्।।

(iii) कलत्रक्षयः श्लाघ्यतरो हि वृद्धेः।

P.T.O.

2. Write an essay type answer to any *one* of the following : [16]

खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे सविस्तर उत्तर लिहा :

(i) Describe the similies in the fifth canto of रघुवंश.

रघुवंशाच्या पाचव्या सर्गातील उपमा स्पष्ट करा.

(ii) Critically appreciate the sixth canto of रघुवंश.

रघुवंशाच्या सहाव्या सर्गाचे रसग्रहण करा.

3. Explain into English *or* Marathi any *two* verses of the following :

[16]

खालीलपैकी कोणत्याही दोन श्लोकांचे इंग्रजीत किंवा मराठीत स्पष्टीकरण करा :

(i) ज्ञानविज्ञानतृप्तात्मा कूटस्थो विजितेन्द्रियः।

युक्तः इत्युच्यते योगी समलोष्टाश्मकाञ्चनः॥

(ii) ज्ञानेन तु तदज्ञानं येषां नाशितमात्मनः।

तेषामादित्यवज्ज्ञानं प्रकाशयति तत्परम्॥

(iii) धूमेनाव्रियते वह्निर्यथादर्शो मलेन च।

यथोल्बेनावृतो गर्भस्तथा तेनेद्रमावृतम्॥

4. Write an essay type answer to any *one* of the following : [16]

खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे सविस्तर उत्तर लिहा :

Summarise third *or* sixth chapter of भगवद्गीता.

भगवद्गीतेच्या तिसऱ्या किंवा सहाव्या अध्यायाचा सारांश लिहा.

5. Write a short note on any *one* from each Section 'A' and 'B' :

'अ' आणि 'ब' विभागातील प्रत्येकी एकावर विवेचनात्मक टीप लिहा :

Section A

(विभाग 'अ')

(i) Character sketch of रघुराज. [8]

रघुराजाचे व्यक्तिमत्व.

(ii) Description of any *two* kings in the sixth canto of रघुवंश.

रघुवंशाच्या सहाव्या सर्गात आलेल्या कोणत्याही दोन राजांचे वर्णन.

Section B

(विभाग 'ब')

(i) दिव्यजन्म and कर्म. [8]

दिव्यजन्म आणि कर्म.

(ii) योगी.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

[3901]-221

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

SANSKRIT (S-1)

[काव्यशास्त्रविमर्श वृत्तविचार व कौटिलीय अर्थशास्त्र (अधिकरण 1-6)]

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

1. (A) Explain into English *or* Marathi any *two* of the following :

[8]

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंचे इंग्रजीत किंवा मराठीत स्पष्टीकरण करा :

(i) नियतिकृतनियमरहितां ह्यद्वैकमयीमनन्यपरतन्त्राम्।

(ii) तस्य काव्यस्य 'उद्भवे' निर्माणे समुल्लासे च 'हेतुः' न तु हेतवः।

(iii) इदमुत्तमतिशयिनि व्यङ्गे वाच्याद् ध्वनिबुधैः कथितः।

(B) Explain with Sanskrit definition and Sanskrit illustration any *two* of the following figures of speech :

[8]

पुढीलपैकी कोणत्याही दोन अलंकारांचे संस्कृतमधील लक्षण आणि उदाहरण सांगून स्पष्टीकरण करा :

(i) रसनोपमा

(ii) उत्प्रेक्षा

(iii) अनन्वयः

(iv) अपठति।

2. Write purposes of the poetry according to Mammata. [16]

मम्मटाच्या मतानुसार काव्याची प्रयोजने कोणती आहेत ते सांगा.

P.T.O.

Or

(किंवा)

Explain the definition of the poetry according to Mammata.

मम्मटाने केलेल्या काव्यलक्षणाचे स्पष्टीकरण करा.

3. (A) Explain with reference to the context any *two* of the following :

[8]

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंचे संदर्भासह स्पष्टीकरण करा :

(i) आन्वीक्षिकी त्रयी वार्त्ता दण्डनीतिश्चेति विद्याः।

(ii) स्वधर्मो ब्राह्मणस्याध्ययनमध्यापनं यजनं याजनं दानं प्रतिग्रहश्च।

(iii) अर्थ एव प्रधान इति कौटिल्यः।

(B) Define and explain with illustrations any *two* of the following metres :

[8]

पुढीलपैकी कोणत्याही दोन वृत्तांचे लक्षण सांगून उदाहरण स्पष्ट करा :

(i) गीतिः

(ii) इन्द्रवज्रा

(iii) वंशस्थम्

(iv) शिखरिणी।

4. Write summary of any *one* topic of the following : [16]

पुढीलपैकी कोणत्याही एका अध्यायाचा सारांश लिहा :

(i) राजपुत्ररक्षणम्

(ii) गूढपुरुषोत्पत्तिः तत्र सञ्चारोत्पत्तिः।

5. Write critical paragraph on any *one* each from Section 'A' and Section 'B' :

पुढीलपैकी 'अ' आणि 'ब' विभागातून प्रत्येकी एकावर विवेचक परिच्छेद लिहा :

Section 'A'

(विभाग 'अ')

(i) काव्यभेदाः

(ii) आकांक्षा योग्यतासन्निधिः। [8]

Section 'B'

(विभाग 'ब')

(i) आत्मरक्षितकम्

(ii) वृद्धसंयोगः। [8]

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—4

[3901]-222

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

SANSKRIT (S-II)

(संस्कृत)

Vedasaurabha

(वेदसौरभ)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. (A) Translate into English *or* Marathi any *two* of the following Mantras with necessary notes : [6]

खालीलपैकी कोणत्याही दोन मंत्रांचे मराठीत किंवा इंग्रजीत आवश्यक टीपेसह अनुवाद लिहा :

(i) वि मृळीकाय ते मनो रथीरश्वं न संदितम्।

गीर्भिर्वरुण सीमहि।।

(ii) सहस्रशीर्षा पुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपात्।

स भूमिं विश्वतो वृत्त्वात्यतिष्ठद्दशाङ्गुलम्।।

(iii) प्र वाता वान्ति पतयन्ति विद्युत् उदोषधीर्जिहते पिन्वते स्वः।

इरा विश्वस्मै भुवनाय जायते यत् पर्जन्यः पृथिवीं रेतसावति।।

P.T.O.

(B) Write an essay type answer to any *one* of the following :
[10]

खालीलपैकी कोणत्याही **एकाचे** सविस्तर उत्तर लिहा :

(i) Describe the deity Usas in the Rgveda.

ऋग्वेदातील उषस् देवतेचे वर्णन लिहा.

(ii) Bring out the duties of Indra.

इन्द्राची विविध कार्ये स्पष्ट करा.

2. (A) Translate into English *or* Marathi any *two* of the following Mantras with necessary notes : [6]

खालीलपैकी कोणत्याही **दोन** मन्त्रांचे मराठीत किंवा इंग्रजीत आवश्यक टीपेसह अनुवाद लिहा :

(i) उपहूतो वाचस्पतिरुपास्मान् वाचस्पतिर्ह्वयताम्।

स श्रुतेन गमेमहि मा श्रुतेन वि राधिषि।।

(ii) इहै ध्रुवां नि मिनोमि शालां क्षेमे तिष्ठाति घृतमुक्षमाणा।

तां त्वा शाले सर्ववीराः सुवीरा अरिष्टवीरा उप सं चरेम।।

(iii) वृषा मे रवो नभसा न तन्यतुरुग्ने ते वचसा बाध आदु ते।

अहं तमस्य नृभिरग्रभं रसं तमस इव ज्योतिरुदेतु सूर्यः।।

(B) Write an essay type answer to any *one* of the following :
[10]

खालीलपैकी कोणत्याही **एकाचे** सविस्तर उत्तर लिहा :

(i) The internal nature of the Atharvaveda.

अथर्ववेदाचे अन्तर्गत स्वरूप विशद करा.

(ii) Bring out the importance of the Medhajanana Hymn of the Atharvaveda.

अथर्ववेदातील मेधाजनन सूक्ताचे महत्त्व स्पष्ट करा.

3. (A) Explain with reference to context any *one* of the following :
[6]

खालीलपैकी कोणत्याही एकाचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा :

- (i) उत मत्स्य एव मत्स्यं गिलति।
(ii) ते सोमेन राज्ञा सर्वा दिशोऽजयन्।

- (B) Write an essay type answer to any *one* of the following :
[10]

खालीलपैकी कोणत्याही एकाचे सविस्तर उत्तर लिहा :

- (i) Explain the rite of Somappravahana.
सोमप्रवहण विधी स्पष्ट करा.
(ii) What is 'मनोः अवसर्पणम्' ?
'मनोः अवसर्पणम्' म्हणजे काय ?

4. (A) Explain any *one* of the following with reference to the context :
[6]

खालीलपैकी कोणत्याही एकाचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण लिहा :

- (i) तपसा ब्रह्म विजिज्ञासस्व;
(ii) सस्यमिव मर्त्यः पच्यते सस्यमिवाजायते पुनः।

- (B) Write an essay type answer to any *one* of the following :
[10]

खालीलपैकी कोणत्याही एकाचे सविस्तर उत्तर लिहा :

- (i) The analogies given by Aruni;
आरुणिने दिलेले दृष्टान्त;
(ii) Bhargavi Varuni Vidya.
भार्गवी वारुणी विद्या.

5. (A) Write a critical note on any *one* of the following : [6]
खालीलपैकी कोणत्याही एकावर विवेचक परिच्छेद लिहा :
- (i) Parjanya-deity;
पर्जन्य देवता;
- (ii) Thoughts in the Purusasutka.
पुरुषसूक्तातील विचार.
- (B) Write critical notes on any *two* of the following : [10]
खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक परिच्छेद लिहा :
- (i) Bhaisajya-hymns of the Atharvaveda;
अथर्ववेदातील भैषज्यसूक्ते;
- (ii) The curious pupil in the Upanisads;
उपनिषदातील जिज्ञासू शिष्य;
- (iii) The stories in Brahmanas.
ब्राह्मणग्रन्थातील कथा.

Total No. of Questions—8]

[Total No. of Printed Pages—4

[3901]-223

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

ARDHAMĀGADHĪ [PRAKRIT] (Gen.)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

Texts : (i) अगडदत्तमुणिअत्तकहा (Vashudev Hindee)

(ii) अभयवखाणं of अम्बदेव (Ambdev Virachit)

1. Translate into English or Marathi any two from the following : [8]

पुढीलपैकी दोहोंचे इंग्रजीत किंवा मराठीत भाषांतर करा :

(i) ततो सो भणइ—पुत्त ! अहं धणपुंजतो नाम चोरो, न केणइ छलियपुव्वो साहु तुमं सि सुपुरिसो एक्को माऊण जातो त्ति । पुणो य में संलवइ—‘वच्छ ! एयस्स पव्वयस्स पुरिच्छमिल्ले दोण्हं नतीणं मज्झदेसभाए अत्थि महइमहालिया पत्थरसिला, तत्थ भूमिधारं तत्थ मया सुप्पभूयं धणं विढत्तं । वच्च, गेण्हसु त्ति । मम य अग्गिसक्कारं करेहि’ त्ति भणित्ता कालगतो ।

(ii) अइभीसणं च तं दट्ठूण सामदत्ता अदिट्ठपुव्व भया भीया थरहरायमाणसव्वंगी उव्विग्गचित्ता वग्घं पलोएइ । भणिया य मे—सुदंरि ! मा बोहेइ त्ति । सो वि उच्छदंतो विव आहाइतो वग्घो । तस्स य मे आहावमाणस्स कणवीर—पत्त सत्थसफला पंच बाणा मुहे छूढा । ततो सो तेहिं बाणेहिं गाढप्पहारीकतो विपलाओ ।

(iii) तो हं निज्जियसत्तू अज्जुणयं हंतूण सामदत्तं च समासासेऊण पत्थिओ उज्जेणिं, पत्तो य कमेण पविट्ठो य माऊए घरं । निद्धाइया य मम आगमणं सोऊण पुत्तवच्छला मे माया । रोवमाणीए य रहाओ उइण्णो अवयासिओ अग्घाइओ य सीसे । सा

P.T.O.

वि य सामदत्ता उयारिया रहातो, पडिया अम्मोपाएसुं । आणंदियहिययाए य अवयासिया,
अविहवमंगलेहि य अहिनंदिया घरं च णाए पवेसिया । सयण-मित्त-बंधुवग्गो य पियपुच्छतो
आगतो जहाविहवं संपूइओ ।

2. Explain with reference to the context any *two* of the following : [8]

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंचे संदर्भासह स्पष्टीकरण करा :

- (i) पुत्त ! मा बीहेहि अहं ते विउलं अत्थसारं दलयामि ।
- (ii) नाहं बाणेण हओ, हओ मि बाणेण मगरकेउस्स ।
- (iii) साहु तुमं सि सुपुरिसो एक्को माऊण जातो त्ति ।

3. Give the character-sketch of सामदत्ता. [16]

सामदत्तेचे व्यक्तिचित्रण करा.

Or

(किंवा)

What was the occasion that led अगडदत्त to मुनिदीक्षा ?

कोणत्या प्रसंगामुळे अगडदत्ताने मुनिदीक्षा घेतली ?

4. Write a critical paragraph on any *one* of the following : [8]

पुढीलपैकी कोणत्याही एका विषयावर विवेचक परिच्छेद लिहा :

- (i) धम्मिलो.
- (ii) The episode of the six monks दढधम्मो, धम्मरूई etc.
दढधम्मो, धम्मरूई इत्यादी सहा मुनींचा वृत्तांत.

5. Translate any *two* of the following stanzas into English or Marathi : [8]

पुढीलपैकी कोणत्याही दोन श्लोकांचे इंग्रजीत किंवा मराठीत भाषांतर करा :

- (i) हक्कारिउं तओ ते भणेइ 'वच्छ सबुद्धि विहवेण ।
मुद्दमभंजिय भुजेह मोयगे पियह सलिलं पि' ॥
एवं वुत्ता नियबुद्धिगव्विया वि य उवायमलभंता ।
ते छूहपिवाससोसियगत्ता दीणत्तभणुपत्ता ॥
- (ii) 'सव्वंगलक्खणधरो स एव एसो' त्ति चित्तिउं सेट्ठी ।
पभणइ 'सुपुरिस तुब्भे इह नयरे कस्स पाहुणया ॥
तो तेण 'ताय तुम्हाणं' पभणिए सेट्ठिणा निययभवणे ।
नेऊन ण्हाणआसणपुरस्सयं भोइओ विहिणा ॥
- (iii) तीरनिसन्नो गिण्हइ जो एयं तस्स देमि नियधूयं ।
पंचसयमंतिनाहं करेयि सह अद्धरज्जेण' ॥
पभणइ पुणो कुमारो 'लहइ किंमागंतुओ इयं पुरिसो ।
आयड्ढिउं' तओ सो पयंपए 'पावए बाढं' ॥

6. Explain with reference to the context any *two* of the following : [8]

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा :

- (i) अहवा उत्तमसत्ताण माणभुयाणं महादोसो ।
(ii) ताय ! तुह पायपउमप्पसायओ मज्झ कुसलं' त्ति ।
(iii) चउरो वि वरा दिज्जंतु देव ! जे मज्झ पडिवन्ना ।

7. How was अभयकुमार captured by प्रद्योत ? [16]

प्रद्योताने अभयकुमाराला कसे पकडले ?

Or

(किंवा)

How did अभयकुमार obtain the *four* boons ?

अभयकुमाराने चार वरांची प्राप्ती कशी करून घेतली ?

8. Write critical paragraph on any *one* of the following : [8]

पुढीलपैकी कोणत्याही एकावर विवेचक परिच्छेद लिहा :

(i) How did अभयकुमार take the ring out of the well ?

अभयकुमाराने विहिरीतून अंगठी वर कशी काढली ?

(ii) The statesmanship of अभयकुमार.

अभयकुमाराची मुत्सद्देगिरी.

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

ARABIC

General Paper II

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

1. Translate into English *or* Urdu *or* Marathi any *two* of the following passages : [16]

(الف) اِنَّ مَلِكًا مِنْ مَلُوكِ الْفَرَسِ كَانَ سَمِينًا حَتَّى اِنَّهُ الْاِيْنْتَفَعُ لِبِنْفَسِهِ -
فَجَمَعَ الْاَطْبَاءَ عَلَيَّ اِنْ يَعْالِجُوهُ مِنْ ذَالِكِ فَصَارُ كُلَّمَا عَالَجُوهُ يَزِدُّوْا
شَحْمًا - فَجِئْتُ اِلَيْهِ بِبَعْضِ الْحَذَّاقِ مِنَ الْاَطْبَاءِ - فَقَالَ لَهُ اَنَا اَعَابُجُكَ
اَيْهَا الْمَلِكُ - وَلَكِنْ اَمْهَلْنِي ثَلَاثَةَ اَيَّامٍ حَتَّى اَتَاْمَلُ وَ النَّظْرُ طَالِعُكَ وَ
مَا يُوَافِقُكَ مِنَ الْاَدْوِيَّةِ - فَلَمَّا مَضَتْ ثَلَاثَةُ اَيَّامٍ قَالَ - اَيْهَا الْمَلِكُ اِنِّي
نَظَرْتُ فِي طَالِعِكَ فَظَهَرَ لِي اِنَّهُ مَا لِيَبْقَى مِنْ عُمْرِكَ اِلَّا اَرْبَعُونَ (٤٠)
يَوْمًا -

(ب) النَّاسُ اَعْدَاءُ لِمَا جَهِلُوا - النَّاسُ عَلَيَّ دِيْنٌ مُلُوكِهِمْ - خَيْرُ النَّاسِ مَنْ
يَنْفَعُ النَّاسَ - شَرُّ النَّاسِ الْعَالِمُ لَا يَنْفَعُ بِعِلْمِهِ - الْعَاقِلُ الْمَحْرُومُ خَيْرٌ
مِنَ الْجَاهِلِ الْمَرْزُوقِ - الْجَاهِلُ عَدُوٌّ لِنَفْسِهِ فَكَيْفَ يَكُوْنُ صَدِيْقًا

لغيره- الجاهل يطلب المال و العاقل يطلب الكمال- الصديق
الصديق من ينصحك فى عيك و آترك على نفسك ابصر الناس من
كان بعيبه بصيراً و عن عيب غيره ضريراً-

(ج) اجهل الناس من يمنع اكبرو يطلب الشكر و يفعل الشر و يتوقع
الخير ثلاثة لا ينتغعون من ثلاثة- شريف من دنى و بار من فاجر و
حكيم من جاهل- ستة لا تفارقهم الكاية- الحقود و الحسود- و
فقير قريب- العهد بالغنى- و غنى يخشى الفقر- و طالب رتبة يقصر
عنها قدره و جلس أهل الادب- وليس منهم-

2. Translate and explain with Shane Nuzool any *two* of the
following : [16]

(١) سورة الزلزال

(٢) سورة الاخلاص

(٣) سورة الفاتحة

3. (A) Translate with reference to the context any *four* of the
following : [8]

(١) دُنْيَا كَمْ حَبِيبُهُ

بِحُسْنِهَا وَ الطَّيِّبُهُ

(٢) لَكِنَّهَا غَدَّارَةٌ

خَدَّاعَةٌ غَرَّارَةٌ

- (٣) ليس لها حبيبٌ
زوالها قريبٌ
- (٤) عزيزٌ لها ذليلٌ
كثيرها قليلٌ
- (٥) يخظى بها الجهالُ
وتنعمُ الاندالُ
- (٦) ليشقى بها اللبيبُ
وينتعبُ الاديبُ
- (٧) طاب سيعى بالامل
لست ارضى بالكسلى
- (٨) غايتى نيلُ الطلب
لا ابالى بالتعب

(B) Summarise any *two* of the following : [8]

- (١) الامثالُ العربية
- (٢) الطيب الحاذقُ
- (٣) لَصَائِحَ غَالِيَةً
- (٤) شجاعة حمزة بن عبدالمطلب

4. Define and illustrate any *two* of the following : [16]

- (١) الموصوف و الصفة
- (٢) أداة الاستفهام
- (٣) جمع مذكر و مونث سالم و جمع مُكسّر
- (٤) الفعل الامر و النهى

5. (A) Translate the following passage into English only : [8]

متجسس عالئشة على الكرسى و تقرء الدرس الجديد - سوف يفتح الفراش
باب المكتب فى الصبح - لايسكن ماجد فى هذا البيت - هل تقرء او تكتب
العربية فى فصلك ؟ هل تسكن فى ذالك البيت الكبير ؟

(B) Translate the following passage into Arabic only : [8]

The Government offices are closed on Sunday. Those women do not work in Government offices. Please put these new books in the racks. We have studied many new lessons in Arabic, these men and women work in those small factories.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[3901]-226

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

ECONOMICS

General Paper II (G-2)

(Banking and Co-operation in India)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

- N.B. :—** (i) *All* questions are compulsory.
(ii) Figures to the right indicate full marks.
(iii) Draw neat diagrams wherever necessary.

- 1.** Answer the following questions in **50** words each (any *two*) : [10]
- (i) Explain the meaning of word 'Bank'.
  - (ii) Explain the meaning of crossing cheque.
  - (iii) State the characteristics of co-operation.
  - (iv) Explain the three-tier structure of Co-operative Banks.
- 2.** Write notes in **100** words each (any *four*) : [20]
- (i) Characteristics of Mortgage.
  - (ii) Monetary Policy.
  - (iii) State Trading Corporation.
  - (iv) Functions of State Co-operative Bank.
  - (v) Limitations on Credit Creation.
  - (vi) Types of Cheques.

P.T.O.

3. Answer the following questions in **200-250** words each (any *three*) : [30]
- (i) Discuss the failures of Nationalised Banks in India.
  - (ii) Explain the role of Co-operative Agricultural Marketing.
  - (iii) Explain the Co-operative Movement in Maharashtra.
  - (iv) What is Credit Control ? Explain the Quantitative Weapons of Credit Control.
  - (v) Explain the Nature and Importance of Co-operation.
4. Answer any *one* of the following questions in **500** words : [20]
- (i) Explain the problems and suggest the remedies of Sugar Industry in Maharashtra.
  - (ii) Explain the arguments against and favour of Nationalisation of Commercial Banks in India.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

- सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
- (ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
  - (iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **50** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही **दोन**) : [10]
- (i) 'बँक' या शब्दाचा अर्थ स्पष्ट करा.
  - (ii) रेखांकित चेकाचा अर्थ स्पष्ट करा.
  - (iii) सहकाराची वैशिष्ट्ये सांगा.
  - (iv) सहकारी बँकाची त्रिस्तरीय रचना स्पष्ट करा.

2. प्रत्येकी 100 शब्दात टिपा लिहा (कोणत्याही चार) : [20]
- (i) गहाणाची वैशिष्ट्ये.
  - (ii) चलनविषयक धोरण.
  - (iii) राज्य व्यापार महामंडळ.
  - (iv) राज्य सहकारी बँकेचे कार्ये.
  - (v) पतनिर्मितीवरील मर्यादा.
  - (vi) धनादेशांचे प्रकार.
3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 200-250 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही तीन) : [30]
- (i) भारतातील राष्ट्रीयीकृत बँकांच्या अपयशाची चर्चा करा.
  - (ii) सहकारी कृषी विपणनाची भूमिका स्पष्ट करा.
  - (iii) महाराष्ट्रातील सहकारी चळवळ सविस्तर स्पष्ट करा.
  - (iv) पतनियंत्रण म्हणजे काय ? पतनियंत्रणाची संख्यात्मक साधने स्पष्ट करा.
  - (v) सहकाराचे स्वरूप व महत्त्व स्पष्ट करा.
4. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्नाची 500 शब्दात उत्तर द्या : [20]
- (i) महाराष्ट्रातील साखर उद्योगाच्या समस्या व उपाय स्पष्ट करा.
  - (ii) भारतातील व्यापारी बँकांच्या राष्ट्रीयीकरणाच्या समर्थनार्थ आणि विरोधी युक्तीवाद स्पष्ट करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[3901]-227

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

ECONOMICS

Special Paper I

(Micro-Economics)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

(iii) Draw neat diagrams wherever necessary.

1. Answer the following questions in **50** words each (any *two*) : [10]

(1) State the types of Income Elasticity.

(2) Explain the concept of Fixed Cost and Variable Cost.

(3) Explain the concept of price discrimination.

(4) Describe the concept of Group Equilibrium.

2. Write notes in **100** words each (any *four*) : [20]

(1) Importance of Micro-Economics.

(2) Determinants of demand.

(3) Characteristics of Duopoly.

(4) Pigovian Welfare Economics.

(5) Collective Bargaining.

(6) Characteristics of perfect competition.

P.T.O.

3. Answer the following questions in **200-250** words each (any *three*) : [30]

- (1) Explain the determinants of supply.
- (2) State the Basic Economic Problems.
- (3) Explain the Loanable Funds Theory of Interest.
- (4) Describe the Risk and Uncertainty Theory of Profit.
- (5) State the characteristics of Oligopoly.

4. Answer any *one* of the following questions in **500** words : [20]

- (1) What is Indifference Curve ? Explain the properties of Indifference Curve.
- (2) What is Monopoly ? Explain short-run equilibrium under Monopoly.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.

(iv) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **50** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (1) उत्पन्न लवचिकतेचे प्रकार सांगा.
- (2) स्थिर खर्च व बदलता खर्च या संकल्पना स्पष्ट करा.
- (3) मुल्यभेदाची संकल्पना स्पष्ट करा.
- (4) समुह समतोल संकल्पना विशद करा.

2. प्रत्येकी 100 शब्दांत टिपा लिहा (कोणतेही चार) : [20]
- (1) सुक्ष्म अर्थशास्त्राचे महत्त्व.
  - (2) मागणीचे निर्धारक.
  - (3) द्वैधिकाराची वैशिष्ट्ये.
  - (4) पिगुचे कल्याणाचे अर्थशास्त्र.
  - (5) सामुहिक सौदाशक्ती.
  - (6) पुर्णस्पर्धेची वैशिष्ट्ये.
3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 200-250 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही तीन) : [30]
- (1) पुरवठ्याचे निर्धारक स्पष्ट करा.
  - (2) मुळभूत आर्थिक समस्या सांगा.
  - (3) व्याजाचा कर्जाऊ रकमांचा सिद्धांत स्पष्ट करा.
  - (4) नफ्याचा धोका व अनिश्चितता सिद्धान्त विशद करा.
  - (5) अल्पविक्रेताधिकाराची वैशिष्ट्ये सांगा.
4. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दांत द्या : [20]
- (1) समवृत्ती वक्र म्हणजे काय ? समवृत्ती वक्राचे गुणधर्म स्पष्ट करा.
  - (2) मक्तेदारी म्हणजे काय ? मक्तेदारीतील अल्पकालीन समतोल स्पष्ट करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[3901]-228

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

ECONOMICS

Special Paper II

(Macro-Economics)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

- N.B. :—** (i) *All* questions are compulsory.
(ii) Figures to the right indicate full marks.
(iii) Draw neat diagrams wherever necessary.

- 1.** Answer the following questions in **50** words each (any *two*) : [10]
(i) Explain the importance of Macro-Economics.
(ii) State the primary functions of money.
(iii) Explain the concept of full employment.
(iv) State the characteristics of business cycle.
- 2.** Write notes in **100** words each (any *four*) : [20]
(i) Two Sectors Model of circular flow of Income.
(ii) Paradox of thrift.
(iii) Causes of Deflation;
(iv) Stagflation.
(v) Weapons of fiscal policy.
(vi) Principle of Acceleration.

P.T.O.

3. Answer the following questions in **200-250** words each (any *three*) : [30]
- (i) Explain the elements of monetarism.
  - (ii) Explain the phases of business cycle
  - (iii) Explain the Milton Friedman's approach towards value of money.
  - (iv) Explain the measures suggested by supply side Economics to the problems of stagflation.
  - (v) Explain the factors affecting consumption function.
4. Answer any *one* of the following questions in **500** words : [20]
- (i) Critically examine Say's Law of Market.
  - (ii) Discuss in detail the objectives of Macro-Economic Policy.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

- सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
- (ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
  - (iii) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.
  - (iv) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **50** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [10]
- (i) समग्रलक्षी अर्थशास्त्राचे महत्व स्पष्ट करा.
  - (ii) पैशाची प्राथमिक कार्ये सांगा.
  - (iii) पूर्ण रोजगार ही संकल्पना स्पष्ट करा.
  - (iv) व्यापार चक्राची वैशिष्ट्ये सांगा.

2. प्रत्येकी 100 शब्दांत टिपा लिहा (कोणतेही चार) : [20]
- (i) राष्ट्रीय उत्पन्नाच्या चक्राकार प्रवाहाचे द्विक्षेत्रिय प्रतिमान.
  - (ii) बचतीचा विरोधाभास.
  - (iii) चलनघटीची कारणे.
  - (iv) मंदीयुक्त चलनवाद.
  - (v) राजकोषीय धोरणाची साधने.
  - (vi) प्रवेग तत्व.
3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 200-250 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही तीन) : [30]
- (i) मुद्रावादाची मूलतत्वे स्पष्ट करा.
  - (ii) व्यापार चक्राच्या अवस्था स्पष्ट करा.
  - (iii) पैशाच्या मूल्यासंबंधीचा मिल्टन फ्रिडमन यांचा दृष्टीकोन स्पष्ट करा.
  - (iv) मंदीयुक्त चलनवाढीवर पुरवठा बाजूच्या अर्थशास्त्राने सुचविलेले उपाय स्पष्ट करा.
  - (v) उपभोग फलनावर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा.
4. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दांत लिहा : [20]
- (i) से च्या बाजारपेठेविषयकच्या नियमाचे टिकात्मक परीक्षण करा.
  - (ii) समग्रलक्षी आर्थिक धोरणाच्या उद्दीष्टांची सविस्तर चर्चा करा.

Total No. of Questions—4+4]

[Total No. of Printed Pages—4+2

[3901]-229

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

POLITICS

G-2 : General Paper II

(Constitutional and Political Process in India)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in **50** words each (any *two*) : [10]

- (1) Scope of Directive Principles.
- (2) 73rd Amendment.
- (3) Importance of 1952 Parliamentary Election.
- (4) Dominant Caste.

2. Write short notes in **100** words each (any *four*) : [20]

- (1) Basic structure of Indian Constitution.
- (2) Role of Judiciary in safeguarding Fundamental Rights.
- (3) Role of Election Commission.
- (4) Features of Regional Parties.
- (5) Development Policy in Agricultural Production.
- (6) Peasants' Movement.

P.T.O.

3. Answer the following questions in **200 to 250** words each (*any three*): [30]
- (1) State the structure, role and importance of Constituent Assembly.
  - (2) Trends towards centralism in Indian Federation.
  - (3) Write an essay on organisation, structure, ideology and contribution in elections of Congress Party.
  - (4) Critically examine post 1990 Communal Politics in India.
  - (5) Explain the contribution of Women's Movement.
4. Answer any *one* question in **500** words : [20]
- (1) Explain importance of Preamble of Indian Constitution.
  - (2) Write an essay on ideology, organisation and contribution in elections in Indian Politics of B.J.P.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालीलपैकी कोणत्याही **दोन** प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **50** शब्दांत लिहा : [10]
- (1) मार्गदर्शक तत्वांची व्याप्ती.
  - (2) 73वी राज्यघटना दुरुस्ती.
  - (3) 1952च्या लोकसभा निवडणुकीचे महत्व.
  - (4) प्रभुत्वशाली जात.

2. कोणत्याही चारवर थोडक्यात टिपा लिहा (प्रत्येकी 100 शब्दांत) : [20]
- (1) भारतीय राज्यघटनेचा मुलभूत ढाचा.
  - (2) मुलभूत हक्कांच्या संरक्षणातील न्यायालयाची मुख्य भूमिका.
  - (3) निवडणुक आयोगाची भूमिका.
  - (4) प्रादेशिक पक्षांची वैशिष्टे.
  - (5) शेती उत्पादन क्षेत्रातील विकास धोरणे.
  - (6) शेतकरी चळवळ.
3. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दांपर्यंत लिहा : [30]
- (1) भारतीय राज्यघटना समितीची रचना, भूमिका आणि महत्व सांगा.
  - (2) भारतीय संघराज्याच्या केंद्रिकरणाच्या प्रवृत्ती.
  - (3) काँग्रेस पक्षाची संघटना, रचना, विचारप्रणाली आणि निवडणुकांतील कामगिरी यावर निबंध लिहा.
  - (4) भारतातील 1990 नंतर जमातवादी राजकारणाचे टिकात्मक परीक्षण करा.
  - (5) स्त्रिवादी चळवळीचे योगदान स्पष्ट करा.
4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दांत लिहा : [20]
- (1) भारतीय राज्यघटनेतील उद्देशपत्रिकेचे (सरनामा) महत्व स्पष्ट करा.
  - (2) भारतीय राजकारणातील भा. ज. प. ची विचारसरणी, संघटन आणि निवडणुकीतील योगदान यावर निबंध लिहा.

[3901]-229

(Political and Social Movements in India)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *two* questions (in **50** words each) : [10]

- (1) State the important issues in the Social Reform Movement.
- (2) Mention the method of functioning of the Moderates.
- (3) Explain the term 'Upliftment of Women'.
- (4) Define Communalism.

2. Attempt any *four* questions (in **100** words each) : [20]

- (1) State the impact of British rule on the early Indian reforms.
- (2) Discuss the issues and methods of the Extremist era.
- (3) Write a note on the 'Satya Shodhak Samaj'.
- (4) Shiv Sena and its doctrine of the 'Sons of the Soil'.
- (5) Peasant Movement in Maharashtra.
- (6) Rise of the Narmada Bachao Movement.

3. Attempt any *three* questions (in **250** words each) : [30]

- (1) Discuss the nature of 'Gandhian Politics'.
- (2) Examine the ideology of 'Non-Brahmin Movement'.

- (3) Discuss the factors responsible for the rise of 'Hindu Politics' in India.
- (4) 'The assertions of pose a threat to the unity and integrity of India.' Discuss.
- (5) Examine the role of the Communists in the working class movement.

4. Attempt any *one* question (in **500** words) : [20]

- (1) Comment on the Communal Movements in India.
- (2) Critically examine the issues of 'Emancipation and Empowerment' in the Women's Movement in India.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा (प्रत्येकी 50 शब्दांत) : [10]

- (1) सामाजिक सुधारणा चळवळीमधील महत्वाचे मुद्दे सांगा.
- (2) मवाळांची कार्यपद्धती सांगा.
- (3) महिलांचा उद्धार (upliftment) ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- (4) जमातवादाची व्याख्या करा.

2. खालीलपैकी कोणतेही चार प्रश्न सोडवा (प्रत्येकी 100 शब्दांत) : [20]

- (1) भारतीय सुधारकांवर 'ब्रिटीश राजवटीचा' झालेला परिणाम.
- (2) जहालमतवादी काळातले मुद्दे आणि पद्धतींवर चर्चा करा.
- (3) 'सत्यशोधक समाज' यावर टीप लिहा.
- (4) शिवसेना भूमिपुत्रांची संकल्पना.
- (5) महाराष्ट्रातील शेतकरी चळवळ.
- (6) 'नर्मदा बचवा चळवळीचा' उदय.

3. खालीलपैकी कोणतेही तीन प्रश्न सोडवा (प्रत्येकी 250 शब्दांत) : [30]

- (1) गांधीवादी राजकारणाच्या स्वरूपाची चर्चा करा.
- (2) ब्राम्हणेतर चळवळीच्या विचारप्रणालीची चिकित्सा करा.
- (3) भारतातील हिंदू राजकारणाच्या उदयाला जबाबदार घटकांची चर्चा करा.
- (4) 'उपप्रादेशिकवादांमुळे भारताच्या 'एकता व अखंडतेला' धोका आहे.' चर्चा करा.
- (5) कामगार चळवळीतील साम्यवाद्यांच्या भूमिकेचे परिक्षण करा.

4. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा (500 शब्दांत) : [20]

- (1) भारतातील 'जमातवादी चळवळीवर' भाष्य करा.
- (2) भारतातील स्त्रीवादी चळवळीमधील 'महिलामुक्ती व सबलीकरणांच्या' मुद्द्याचे टिकात्मक परिक्षण करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[3901]-230

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

POLITICS

Special Paper I

(S-1 : Western and Indian Political Thinkers)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *two* questions (in **50** words each) : [10]

(a) Aristotle's views on Slavery.

(b) J.S. Mill's views on Freedom of Action.

(c) Gandhi's concepts of 'Satya'.

(d) Justice Ranade's Liberalism.

2. Attempt any *four* questions (in **100** words each) : [20]

(a) Karl Marx's views on Class Struggle.

(b) John Locke's views on Civil Society.

(c) J.S. Mill's views on Utilitarianism.

(d) Mahatma Phule's views on Women.

(e) Mahatma Gandhi's concept of Ahimsa.

(f) Dr. Ambedkar's views on Varna System.

P.T.O.

3. Attempt any *three* questions (in **250** words each) : [30]

- (a) Explain John Locke's theory of Social Contract.
- (b) Explain Justice Ranade's views on Poverty of India.
- (c) Explain Marxian views on Revolution.
- (d) State Mahatma Phule's views on British Government.
- (e) Explain the contribution of Dr. Ambedkar in Dalit Movement.

4. Attempt any *one* question (in **500** words) : [20]

- (a) Discuss Mahatma Gandhi's on various techniques of Satyagraha.
- (b) Explain and evaluate Aristotle's views on Revolution.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी कोणतेही **दोन** प्रश्न सोडवा (प्रत्येकी **50** शब्दांत) : [10]

- (a) ॲरिस्टॉटलचे गुलामगिरीविषयक विचार.
- (b) जे.एस. मीलचे कृती स्वातंत्र्यविषयक विचार.
- (c) गांधीजीची सत्याची संकल्पना.
- (d) न्या. रानडे यांचा उदारमतवाद.

2. खालीलपैकी कोणतेही **चार** प्रश्न सोडवा (प्रत्येकी **100** शब्दांत) : [20]

- (a) कार्ल मार्क्सचा वर्गसंघर्ष विषयक विचार.

- (b) जॉन लॉकची नागरी समाजासंबंधीची मते.
- (c) जे. एस. मिलचा उपयोगितावाद.
- (d) महात्मा फुले यांचा स्त्रीविषयक दृष्टिकोन.
- (e) महात्मा गांधीची अहिंसेची संकल्पना.
- (f) डॉ. आंबेडकरांचे वर्णव्यवस्थेबाबतचे विचार.

3. खालीलपैकी कोणतेही **तीन** प्रश्न सोडवा (प्रत्येकी **250** शब्दात) : [30]

- (a) जॉन लॉकचा सामाजिक करार सिद्धांत स्पष्ट करा.
- (b) भारतातील दारिद्र्याविषयी न्या. रानडे यांचे विचार स्पष्ट करा.
- (c) मार्क्सचे क्रांतीविषयक विचार स्पष्ट करा.
- (d) महात्मा फुले यांची ब्रिटिश शासनाबद्दलची मते सांगा.
- (e) डॉ. आंबेडकरांचे दलीत चळवळीतील योगदान स्पष्ट करा.

4. खालीलपैकी कोणताही **एक** प्रश्न सोडवा (**500** शब्दात) : [20]

- (a) महात्मा गांधीच्या सत्याग्रहाच्या विविध तंत्राची चर्चा करा.
- (b) ॲरिस्टॉटलचे क्रांतीविषयक विचार स्पष्ट करून त्यांचे मूल्यमापन करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[3901]-231

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

POLITICS

Special Paper II

(S-2 : Modern Political Analysis)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *two* questions (in **50** words each) : [10]
  - (a) Limitations of traditional political analysis.
  - (b) What is Public Opinion ?
  - (c) Nature of Political Culture.
  - (d) Types of Political Communication.

2. Attempt any *four* questions (in **100** words each) : [20]
  - (a) Functions of Political System.
  - (b) Nature of Political Socialization.
  - (c) Importance of Political Recruitment.
  - (d) Features of Behaviourism.
  - (e) Causes of Political Change.
  - (f) Aims of Survey Method.

P.T.O.

3. Attempt any *three* questions (in **250** words each) : [30]

- (a) Explain the features of Modern Political Analysis.
- (b) State the types of Political Participation.
- (c) Discuss the agencies of Political Communication.
- (d) Explain the influencing factors of Political Culture.
- (e) Explain the agencies of Political Socialization.

4. Attempt any *one* question (in **500** words) : [20]

- (a) Explain the levels of Political Participation.
- (b) Explain the influencing factors of Political Development.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी कोणतेही **दोन** प्रश्न सोडवा (प्रत्येकी **50** शब्दात) : [10]

- (a) परंपरागत राजकीय विश्लेषणाच्या मर्यादा.
- (b) लोकमत म्हणजे काय ?
- (c) राजकिय संस्कृतीचे स्वरूप.
- (d) राजकिय संसूचनाचे प्रकार.

2. खालीलपैकी कोणतेही **चार** प्रश्न सोडवा (प्रत्येकी **100** शब्दात) : [20]

- (a) राजकिय व्यवस्थेची कार्ये.

- (b) राजकिय सामाजिकरणाचे स्वरूप.
- (c) राजकिय भरतीचे महत्व.
- (d) वर्तनवादाची वैशिष्टे.
- (e) राजकिय बदलाची कारणे.
- (f) सर्वेक्षण पद्धतीचे उद्देश.

3. खालीलपैकी कोणतेही तीन प्रश्न सोडवा (प्रत्येकी 250 शब्दात) : [30]

- (a) आधुनिक राजकिय विश्लेषणाची वैशिष्टे स्पष्ट करा.
- (b) राजकिय सहभागाचे प्रकार सांगा.
- (c) राजकिय संसूचनाच्या साधनांची चर्चा करा.
- (d) राजकिय संस्कृतीवर प्रभाव पाडणारे घटक स्पष्ट करा.
- (e) राजकिय सामाजिकरणाची साधने स्पष्ट करा.

4. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा (500 शब्दात) : [20]

- (a) राजकिय सहभागाच्या पातल्या स्पष्ट करा.
- (b) राजकिय विकासावर प्रभाव पाडणारे घटक स्पष्ट करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[3901]-232

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

HISTORY

General Paper II

(Modern India, 1885-1992)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in **50** words each (any *two*) : [10]

- (1) Explain the concept of 'Nationalism'.
- (2) What is meant by 'Communalism' ?
- (3) Explain the concept of 'Parliamentary Polity'.
- (4) What is meant by 'Economic Liberalisation' ?

2. Write short notes in **100** words each (any *four*) : [20]

- (1) Working Procedure of Moderates.
- (2) The Mountbatten Plan.
- (3) Emancipation of Portuguese Colonies.
- (4) The importance of Panchsheel.
- (5) Worker's organisations in India.
- (6) Use of Internet.

P.T.O.

3. Answer the following questions in **250** words each (any *three*) : [30]
- (1) Which economical factors are responsible for the rise of Indian Nationalism ?
  - (2) Explain the contribution of Hindustan Socialist Republican Association in Revolutionary Movement.
  - (3) Explain the importance of Indian National Army in National Movement.
  - (4) Assess the relation between India and Pakistan.
  - (5) Give an account of the Feminist Movement in India.
4. Answer any *one* of the following questions in **500** words : [20]
- (1) Discuss the circumstances responsible for the outbreak of Quit India Movement.
  - (2) Review of the Five Years Plan in India and explain its success and failure.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **50** शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

(1) 'राष्ट्रवाद' ही संकल्पना स्पष्ट करा.

- (2) 'जमातवाद' म्हणजे काय ?
- (3) 'संसदीय राज्यपद्धती' ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- (4) 'आर्थिक उदारीकरण' म्हणजे काय ?

2. प्रत्येकी 100 शब्दात संक्षिप्त टिपा लिहा (कोणत्याही चार) : [20]

- (1) मवाळांची कार्यपद्धती.
- (2) माउंटबॅटन योजना.
- (3) पोर्तूगीज वसाहतींची मुक्तता.
- (4) पंचशीलचे महत्व.
- (5) भारतातील कामगार संघटना.
- (6) इंटरनेटचे उपयोग.

3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 250 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतीही तीन) : [30]

- (1) भारतीय राष्ट्रवादाच्या उदयास कोणते आर्थिक घटक कारणीभूत ठरले ?
- (2) हिंदुस्तान सोशॅलिस्ट रिपब्लिकन असोसिएशनचे क्रांतीकारी चळवळीतील योगदान स्पष्ट करा.
- (3) आझाद हिंद सेनेचे राष्ट्रीय चळवळीतील महत्व स्पष्ट करा.
- (4) भारत व पाकिस्तान यांच्यातील संबंधाचे मुल्यमापन करा.
- (5) भारतातील स्त्रीवादी चळवळीचा आढावा घ्या.

4. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दात लिहा : [20]

- (1) चलेजाव आंदोलनास कारणीभूत ठरलेल्या परिस्थितीची चर्चा करा.
- (2) भारतातील पंचवार्षिक योजनांचा मागोवा घ्या व त्यांचे यशापयश स्पष्ट करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[3901]-233

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

HISTORY

Special Paper I

(Introduction to History)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in **50** words each (any *two*) : [10]

(i) What is 'History' ?

(ii) "All history is contemporary history." Explain the nature of History with this statement.

(iii) Explain V.K. Rajwade's concept of History.

(iv) State the meaning of 'Historical Materialism'.

2. Write short notes in **100** words each (any *four*) : [20]

(i) Uses of History.

(ii) Differences between Original and Secondary sources.

(iii) Positive criticism.

(iv) Nature of Subaltern studies.

(v) Salient features of Rankeian Historiography.

(vi) Demerits of Imperialist School of Historiography.

P.T.O.

3. Answer the following questions in **250** words each (any *three*) : [30]
- (i) State the historical significance of Documents Preserved in Bombay archives.
  - (ii) What is 'Negative criticism' ? Which problems arise in it ?
  - (iii) Explain the co-relations between History and Sociology.
  - (iv) Examine the philosophical foundation of Ranjit Guha's subaltern studies.
  - (v) What is the contribution of Arnold Toyanbee to the Cultural History of the world ?
4. Answer the following questions in **500** words (any *one*) : [20]
- (i) What is 'External Criticism' ? How does it ascertain ?
  - (ii) Evaluate R.C. Mujumdar's contribution to the History of India.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **50** शब्दांत लिहा (कोणतेही **दोन**) : [10]
- (i) इतिहास म्हणजे काय ?
  - (ii) "सर्व इतिहास हा समकालीन इतिहास असतो." या विधानाच्या आधारे इतिहासाचे स्वरूप स्पष्ट करा.
  - (iii) वि.का. राजवाडे यांची इतिहासविषयक संकल्पना स्पष्ट करा.
  - (iv) ऐतिहासिक भौतिकवादाचा अर्थ सांगा.

2. प्रत्येकी 100 शब्दात संक्षिप्त टिपा लिहा (कोणत्याही चार) : [20]
- (i) इतिहासाचे उपयोग.
  - (ii) मूळ व दुय्यम साधनांतील फरक.
  - (iii) सकारात्मक (वास्तव) टिका.
  - (iv) वंचितांच्या इतिहासाचे स्वरूप.
  - (v) रँकेच्या इतिहासलेखनाची ठळक वैशिष्ट्ये.
  - (vi) साम्राज्यवादी इतिहासलेखन प्रवाहातील दोष.
3. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 250 शब्दात लिहा (कोणतेही तीन) : [30]
- (i) मुंबई अभिलेखागारातील कागदपत्रांचे ऐतिहासिक महत्व सांगा.
  - (ii) 'नकारात्मक टिका' म्हणजे काय ? त्यात कोणत्या अडचणी येतात ?
  - (iii) इतिहास आणि समाजशास्त्र यांच्यातील परस्परसंबंध स्पष्ट करा.
  - (iv) रणजित गुहा यांच्या सबाल्टर्न विषयक इतिहासाच्या तात्विक बैठकीचे परीक्षण करा.
  - (v) अर्नोल्ड टॉयन्बीचे जगाच्या सांस्कृतिक इतिहासास काय योगदान लाभले ?
4. खालील प्रश्नाचा उत्तर 500 शब्दात लिहा (कोणताही एक) : [20]
- (i) 'बहिरंग परीक्षण' म्हणजे काय ? ते कसे साध्य केले जाते ?
  - (ii) आर. सी. मुजुमदारांच्या भारतीय इतिहासलेखनातील कामगिरीचे मूल्यमापन करा.

Total No. of Questions—4+4]

[Total No. of Printed Pages—4+2

[3901]-234

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

HISTORY

Special Paper II

[Ancient India (3000 B.C. to 1200 A.D.)]

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in **50** words each (any *two*) : [10]

- (1) What is 'Archaeology' ?
- (2) Explain the concept of 'Purushartha'.
- (3) What is 'Vihar' ?
- (4) Who were called as the 'Alwar' and 'Nayanars' ?

2. Write short notes in **100** words each (any *four*) : [20]

- (1) Epigraphical sources for the study of Ancient Indian History
- (2) Town Planning of Harappan Period
- (3) Four Aryasatyas
- (4) Social life during the Maurya Period
- (5) Sangam Literature
- (6) Art of the Rashtrakutas.

P.T.O.

3. Answer the following questions in **250** words each (any *three*) : [30]

- (1) Explain the social life during the Post-Vedic Period.
- (2) Explain the Jainism Philosophy.
- (3) Write the causes of decline of Maurya empire.
- (4) State the information about economic life of the Satavahanas Period.
- (5) Evaluate the achievements of Chalukyas in the history of South India.

4. Answer any *one* of the following questions in **500** words : [20]

- (1) Explain the social and economic life during the Harappan Civilization.
- (2) Give an account of the Administration of Guptas.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **50** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (1) 'पुरातत्त्वविद्या' म्हणजे काय ?
- (2) 'पुरूषार्थ' ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- (3) 'विहार' म्हणजे काय ?
- (4) 'अलवार' आणि 'नयनार' कोणास म्हणत ?

2. प्रत्येकी 100 शब्दांत थोडक्यात टिपा लिहा (कोणतेही चार) : [20]
- (1) प्राचीन भारतीय इतिहासाच्या अभ्यासाची अभिलेखीय साधने.
  - (2) हरप्पाकालीन नगररचना.
  - (3) चार आर्यसत्त्ये.
  - (4) मौर्यकालीन समाज जीवन.
  - (5) संगम साहित्य.
  - (6) राष्ट्रकूटकालीन कला.
3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 250 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही तीन) : [30]
- (1) उत्तर-वैदिक काळातील सामाजिक जीवन स्पष्ट करा.
  - (2) जैन धर्माचे तत्त्वज्ञान स्पष्ट करा.
  - (3) मौर्य साम्राज्याच्या ऱ्हासाची कारणे लिहा.
  - (4) सातवाहन काळातील आर्थिक जीवनाची माहिती सांगा.
  - (5) दक्षिण भारताच्या इतिहासातील चालुक्यांच्या कामगिरीचे मूल्यमापन करा.
4. खालीलपैकी कोणत्याही एक प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दांत लिहा : [20]
- (1) हरप्पा संस्कृतीकालीन सामाजिक आणि आर्थिक जीवन स्पष्ट करा.
  - (2) गुप्तांच्या प्रशासन व्यवस्थेचा आढावा घ्या.

[3901]-234

[History of U.S.A. (1914 to 2001 A.D.)]

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in **50** words each (any *two*) : [10]

- (1) State political significance of Paris Peace Conference, 1919.
- (2) Explain the causes of the Great Depression of 1929.
- (3) Explain 'Truman Doctrine'.
- (4) What is 'Black Movement' ?

2. Write short notes in **100** words each (any *four*) : [20]

- (1) Dr. Martin Luther King.
- (2) Marshall Plan.
- (3) Movement for women's rights.
- (4) U.S.A. and Korea relations.
- (5) Open Trade Policy.
- (6) Terrorism and its consequences.

3. Answer the following questions in **250** words each (any *three*) : [30]

- (1) Explain the role played by America in Second World War.

- (2) Describe in detail about the “Civil Rights Movement”.
- (3) Explain the ‘Containment Policy’ of America.
- (4) Discuss the role of U.S.A. in Cold War.
- (5) State the relations between U.S.A. and West Asia.

4. Answer any *one* of the following questions in **500** words : [20]

- (1) Examine the Programme of New Deal of F.D. Roosevelt.
- (2) Assess the causes of the rise of America as a world power.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 50 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [10]
  - (1) 1919 मधील पॅरिस शांतता परिषदेचे राजकीय महत्व विशद करा.
  - (2) 1929 च्या महामंदीचे कारणे विशद करा.
  - (3) टुमन सिद्धांत स्पष्ट करा.
  - (4) ‘कृष्णवर्णीय चळवळ’ म्हणजे काय ?
2. प्रत्येकी 100 शब्दांत थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही चार) : [20]
  - (1) डॉ. मार्टिन ल्यूथर किंग.
  - (2) मार्शल योजना.

- (3) स्त्रियांच्या हक्कांची चळवळ.
- (4) अमेरिका-कोरीया संबंध.
- (5) खुले व्यापार धोरण.
- (6) दहशतवाद आणि त्याचे परिणाम.

3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 250 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही तीन) : [30]

- (1) दुसऱ्या महायुद्धातील अमेरिकेची भूमिका स्पष्ट करा.
- (2) नागरी हक्क चळवळीचे विस्तृत वर्णन करा.
- (3) अमेरिकेचे 'साम्यवाद निरोधन' धोरण स्पष्ट करा.
- (4) शीतयुद्धातील अमेरिकेच्या भूमिकेची चर्चा करा.
- (5) अमेरिका व पश्चिम आशिया यांच्यातील संबंध स्पष्ट करा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही एक प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दांत लिहा : [20]

- (1) एफ. डी. रुझवेल्टच्या 'न्यू डील' कार्यक्रमाचे परिक्षण करा.
- (2) जागतिक महासत्ता म्हणून अमेरिकेच्या उदयाची कारणमीमांसा करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[3901]-235

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

ANTHROPOLOGY

(G-2 : Indian Tribes and Tribal Welfare)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any *two* of the following in **50** words each : [10]

(1) Write the cultural classification of Indian Tribes.

(2) State the meaning of Deforestation.

(3) What is Report writing ?

(4) Write any *two* functions of youth dormitories.

2. Write short notes on any *four* of the following in **100** words each : [20]

(1) Structure of youth dormitories

(2) Ghotul

(3) Religious life of Warlis

(4) Acculturation

(5) School dropout

(6) Integrated Tribal Development Programme.

P.T.O.

3. Answer any *three* of the following in **250** words each : [30]

- (1) Describe the preparation for fieldwork.
- (2) Describe the social problems of Gonds and Warli tribes.
- (3) Explain the importance of Magic among the tribes.
- (4) Discuss the health problems among the tribes.
- (5) Evaluate the policy of protective discrimination for Scheduled Tribes.

4. Answer any *one* of the following in **500** words : [20]

- (1) Distinguish between Caste and Tribe.
- (2) Explain the various approaches for Tribal development.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **50** शब्दांपर्यंत लिहा : [10]

- (1) भारतीय आदिवासींचे सांस्कृतिक वर्गीकरण लिहा.
- (2) जंगलतोड समस्येचा अर्थ सांगा.
- (3) अहवाल लेखन म्हणजे काय ?
- (4) युवागृहाची कोणतीही दोन कार्ये लिहा.

2. खालीलपैकी कोणत्याही चारवर प्रत्येकी 100 शब्दांपर्यंत थोडक्यात टिपा लिहा : [20]

- (1) युवागृहाची रचना
- (2) घोटुल
- (3) वारलींचे धार्मिक जिवन
- (4) समसंस्कृतीकरण
- (5) शैक्षणिक गळती
- (6) एकात्मिक आदिवासी विकास कार्यक्रम.

3. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 250 शब्दांपर्यंत लिहा : [30]

- (1) क्षेत्रअभ्यासाची पूर्वतयारी विशद करा.
- (2) गोंड व वारली जमातींचे सामाजिक प्रश्न सांगा.
- (3) आदिवासीमधील जादूचे महत्व स्पष्ट करा.
- (4) आदिवासीमधील आरोग्यविषयक समस्येची चर्चा करा.
- (5) अनुसूचित जमातीसाठी असलेल्या संरक्षणात्मक पक्षपात धोरणाचे मुल्यमापन करा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दांपर्यंत लिहा : [20]

- (1) जात व जमात यातील भेद विशद करा.
- (2) आदिवासी विकासाचे विविध दृष्टिकोन स्पष्ट करा.

Total No. of Questions—4+4]

[Total No. of Printed Pages—8

[3901]-236

S.Y. BA. EXAMINATION, 2011

GEOGRAPHY

General Paper II

Gg-210 : Geography of Human Resources

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

- N.B. :—** (i) All questions are compulsory.
(ii) Figures to the right indicate full marks.
(iii) Use of map stencils is allowed.
(iv) Draw neat diagrams wherever necessary.

- 1.** Answer in about **20** words each (any *ten*) : [20]
- (i) Define Human Geography.
  - (ii) What is Determinism ?
  - (iii) Write any *two* names of early civilizations.
  - (iv) What is Nasal Index ?
  - (v) State the food of Eskimoes.
  - (vi) State the region of Pygmy tribe.
  - (vii) What is Moug ?
  - (viii) State the name founder of Islam religion.
  - (ix) Write any *two* religious effect on social life of man.
  - (x) Define Migration.
  - (xi) What is Seasonal Migration ?
  - (xii) State the hypothesis of Malthusian Theory.
  - (xiii) Write any *two* importance of Malthusian Theory.

P.T.O.

2. Answer in **50** words each (any *two*) : [10]
- (i) Importance of Human Geography.
  - (ii) Branches of Human Geography.
  - (iii) Religion and national integration.
  - (iv) World's principal Language families.
3. Answer in **150** words each (any *two*) : [20]
- (i) Describe Human Geography in medieval period.
  - (ii) Explain the various characteristics of 'Indus Civilization'.
  - (iii) Describe 'Population as a resources'.
  - (iv) Explain causes and effects of migration.
4. Answer in **300** words each (any *two*) : [30]
- (i) Define race and describe world's principal human races.
  - (ii) Give geographical account on 'Gond' tribe.
  - (iii) Give geographical account on 'Bushmen' tribe.
  - (iv) Describe the factors affecting on the location of rural settlement.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

- सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
- (ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
  - (iii) नकाशा स्टेन्सिल वापरण्यास परवानगी आहे.
  - (iv) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.

1. प्रत्येकी सुमारे 20 शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा (कोणतेही दहा) : [20]
- (i) मानवी भूगोलाची व्याख्या.

- (ii) निसर्गवाद म्हणजे काय ?
- (iii) कोणत्याही दोन प्राचीन संस्कृतींची नावे लिहा.
- (iv) नासिकांक म्हणजे काय ?
- (v) एस्किमोंचे अन्न सांगा.
- (vi) 'पिग्मी' जमातीचा प्रदेश सांगा.
- (vii) मोऊंग म्हणजे काय ?
- (viii) इस्लाम धर्माच्या संस्थापकाचे नाव सांगा.
- (ix) मानवाच्या सामाजिक जीवनावरील कोणतेही दोन धार्मिक परिणाम लिहा.
- (x) स्थलांतराची व्याख्या सांगा.
- (xi) हंगामी स्थलांतर म्हणजे काय ?
- (xii) माल्थसच्या सिद्धांताची गृहितके सांगा.
- (xiii) माल्थसच्या सिद्धांताचे कोणतेही दोन महत्व सांगा.

2. प्रत्येकी 50 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (i) मानवी भूगोलाचे महत्व.
- (ii) मानवी भूगोलाच्या शाखा.
- (iii) धर्म व राष्ट्रीय एकात्मता.
- (iv) जगातील प्रमुख भाषाकुळे.

3. प्रत्येकी 150 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [20]

- (i) मध्ययुगीन काळातील मानवी भूगोलाचे वर्णन करा.
- (ii) 'सिंधू' संस्कृतीचे वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- (iii) 'लोकसंख्या एक संपदा' स्पष्ट करा.
- (iv) स्थलांतराची कारणे व परिणाम स्पष्ट करा.

4. प्रत्येकी 300 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) :

[30]

- (i) वंशाची व्याख्या सांगून जगातील प्रमुख मानव वंशाचे वर्णन करा.
- (ii) गोंड जमातीवर भौगोलीक वृत्तांत द्या.
- (iii) बुशमेन जमातीवर भौगोलीक वृत्तांत द्या.
- (iv) ग्रामीण वस्त्यांच्या स्थानावर परिणाम करणाऱ्या घटकांचे वर्णन करा.

[3901]-236

Gg-210 : Geography and Natural Hazards

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

- N.B. :—** (i) All questions are compulsory.
(ii) Figures to the right indicate full marks.
(iii) Use of map stencils is allowed.
(iv) Draw neat diagrams wherever necessary.

1. Answer in about 20 words each (any ten) : [20]

- (i) What is ecosystem ?
- (ii) What is Hazards ?
- (iii) What is Risk Analysis ?
- (iv) Write any two types of man-made hazards.
- (v) Write any two earthquake zones in India.
- (vi) Write any two precautions of cyclone hazards.
- (vii) Give two causes of cyclone.
- (viii) What is flood ?
- (ix) Write two effects of Tsunami.
- (x) Give two effects of land-slide.
- (xi) Write any two effects of earthquakes.
- (xii) Write the names of any two countries affected by Tsunami.
- (xiii) Define 'Population Explosion'.

2. Answer in 50 words each (any two) : [10]

- (i) Approaches to the study of Environmental Geography.

- (ii) Rehabilitation.
- (iii) Causes of earthquakes.
- (iv) Soil conservation.

3. Answer in **150** words each (any *two*) : [20]

- (i) Explain the importance of Environmental Geography.
- (ii) Describe the types of hazards.
- (iii) Write causes and effects of flood hazards.
- (iv) Explain the effects of 'Population Explosion'.

4. Answer in **300** words each (any *two*) : [30]

- (i) What is Environmental Geography ? Explain the nature and scope of Environmental Geography.
- (ii) Describe the pre and post Hazard Management.
- (iii) Explain the causes, effects and management of drought.
- (iv) Write in detail causes and effects of desertification.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) नकारा स्टेन्सिल्स वापरण्यास परवानगी आहे.

(iv) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.

(v) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. प्रत्येकी सुमारे 20 शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा (कोणतेही दहा) : [20]

- (i) परिसंस्था म्हणजे काय ?
- (ii) आपत्ती म्हणजे काय ?
- (iii) धोका पृथक्करण म्हणजे काय ?
- (iv) मानव निर्मित आपत्तीचे कोणतेही दोन प्रकार लिहा.
- (v) भारतातील कोणतेही दोन भूकंप प्रवण विभाग लिहा.
- (vi) आवर्ता पूर्वीच्या कोणत्याही दोन दक्षता लिहा.
- (vii) आवर्ताची (चक्रीवादळ) दोन कारणे द्या.
- (viii) 'पूर' म्हणजे काय ?
- (ix) त्सुनामीचे दोन परिणाम लिहा.
- (x) भू-धसरणीचे दोन परिणाम सांगा.
- (xi) भूकंपाची कोणतेही दोन परिणाम लिहा.
- (xii) त्सुनामी प्रभावित कोणत्याही दोन देशांची नावे लिहा.
- (xiii) लोकसंख्या विस्फोटाची व्याख्या द्या.

2. प्रत्येकी 50 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (i) पर्यावरण भूगोल अभ्यास-दृष्टीकोन.
- (ii) पूनर्वसन.
- (iii) भूकंपाची कारणे.
- (iv) मृदा संधारण.

3. प्रत्येकी 150 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [20]

- (i) पर्यावरण भूगोलचे महत्व स्पष्ट करा.
- (ii) आपत्ती प्रकारांचे वर्णन करा.

- (iii) पूर आपत्तीची कारणे व परिणाम लिहा.
(iv) लोकसंख्या विस्फोटाचे परिणाम स्पष्ट करा.

4. प्रत्येकी 300 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [30]

- (i) पर्यावरण भूगोल म्हणजे काय ? पर्यावरण भूगोलाचे स्वरूप व व्याप्ती स्पष्ट करा.
(ii) आपत्तीपूर्व व आपत्तीत्यूत्तर आपत्ती व्यवस्थापनाचे वर्णन करा.
(iii) दूष्काळाची कारणे, परिणाम आणि व्यवस्थापन स्पष्ट करा.
(iv) वाळवंटीकरणाची कारणे व परिणाम सविस्तर लिहा.

Total No. of Questions—4+4]

[Total No. of Printed Pages—8

[3901]-237

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

GEOGRAPHY

Gg-220 : India — A Geographical Analysis (S-1)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

- N.B. :—**
- (i) All questions are compulsory.
  - (ii) Figures to the right indicate full marks.
  - (iii) Use of map stencils is allowed.
  - (iv) Draw neat diagrams wherever necessary.

- 1. Answer in about 20 words each (any ten) :** [20]
- (i) Give the latitudinal and longitudinal extent of India.
  - (ii) Write the name of highest peak in India.
  - (iii) What is 'Khadar' ?
  - (iv) Write the names of two tributaries of Krishna River.
  - (v) Write any two characteristics of Monsoon.
  - (vi) Give the names of trees in the Himalayan forest.
  - (vii) Write two names of Natural Gas Producing Centers in 'India'.
  - (viii) State the types of Iron-ore.
  - (ix) What is Green Revolution ?
  - (x) Write locational factors of Iron-Steel industries.
  - (xi) What is Urbanization ?
  - (xii) What is Balance of Trade ?
  - (xiii) Write any two names of National Highways in India.

P.T.O.

2. Answer in **50** words each (any *two*) : [10]
- (i) Ganga River System.
  - (ii) Importance of forest in Indian Economy.
  - (iii) Hydro-power in India.
  - (iv) Importance of railways in regional development of India.
3. Answer in **150** words each (any *two*) : [20]
- (i) Explain the Peninsular plateau of India.
  - (ii) Describe the soil degradation in India.
  - (iii) Explain the problems of population growth in India.
  - (iv) Explain the importance of ports in Indian Economy.
4. Answer in **300** words each (any *two*) : [30]
- (i) Explain in detail west flowing rivers in India.
  - (ii) Explain the causes and effects of deforestation in India.
  - (iii) Describe the growth and distribution of population in India.
  - (iv) Explain the types of transportation. Give an account of water and airways in India.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) नकाशा स्टेन्सिल वापरण्यास परवानगी आहे.

(iv) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.

1. प्रत्येकी सुमारे 20 शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा (कोणतेही दहा) : [20]

(i) भारताच्या अक्षवृत्तीय व रेखावृत्तीय विस्तार द्या.

- (ii) भारतातील सर्वाधिक उंच शिखराचे नाव लिहा.
- (iii) 'खादर' म्हणजे काय ?
- (iv) कृष्णा नदीच्या दोन उपनद्यांची नावे लिहा.
- (v) मान्सूनची कोणतेही दोन वैशिष्ट्ये लिहा.
- (vi) हिमालयीन अरण्यातील वृक्षांची नावे द्या.
- (vii) भारतातील नैसर्गिक वायु उत्पादक केंद्राचे दोन नावे लिहा.
- (viii) लोह-खनिजाचे प्रकार सांगा.
- (ix) हरितक्रांती म्हणजे काय ?
- (x) लोह-पोलाद उद्योगांच्या स्थानिकीकरणावर परिणाम करणारे घटक लिहा.
- (xi) नागरीकरण म्हणजे काय ?
- (xii) व्यापार संतुलन म्हणजे काय ?
- (xiii) भारतातील कोणत्याही दोन राष्ट्रीय महामार्गांची नावे लिहा.

2. प्रत्येकी 50 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (i) गंगा नदी प्रणाली.
- (ii) भारतीय अर्थव्यवस्थेतील अरण्यांचे महत्व.
- (iii) भारतातील जल उर्जा.
- (iv) भारताच्या प्रादेशिक विकासातील रेल्वेचे महत्व.

3. प्रत्येकी 150 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [20]

- (i) भारतीय द्विपकल्पीय पठार स्पष्ट करा.
- (ii) भारतातील मृदा-हासाचे वर्णन करा.
- (iii) भारतातील लोकसंख्या वाढीच्या समस्या स्पष्ट करा.
- (iv) भारतीय अर्थव्यवस्थेतील बंदरांचे महत्व स्पष्ट करा.

4. प्रत्येकी 300 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [30]

- (i) भारतातील पश्चिमवाहिनी नद्या सविस्तर स्पष्ट करा.
- (ii) भारतातील निर्वनीकरणाची कारणे व परिणाम स्पष्ट करा.
- (iii) भारतातील लोकसंख्या वाढ व वितरणाचे वर्णन करा.
- (iv) वहातुक प्रकार स्पष्ट करून, भारतातील जल व हवाई मार्गाचा वृत्तांत द्या.

[3901]-237

Gg-220 : China — A Geographical Analysis (S-1)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

- N.B. :—**
- (i) All questions are compulsory.
  - (ii) Figures to the right indicate full marks.
  - (iii) Use of map stencils is allowed.
  - (iv) Draw neat diagrams wherever necessary.

1. Answer in about **20** words each (any *ten*) : [20]
- (i) State any *two* tributaries of Yangtze River.
  - (ii) State any *two* tributaries of Sungari River.
  - (iii) State any *two* characteristics of Monsoon Climate in China.
  - (iv) Write *two* major climatic regions of China.
  - (v) Write any *two* regions of red soil in China.
  - (vi) Give any *two* types of forest in China.
  - (vii) State the types of coal.
  - (viii) Give any *two* importance of agriculture in China's Economy.
  - (ix) State any *two* coal producing regions of China.
  - (x) State any *two* major crops in China.
  - (xi) Write any *two* importance of communication technique on China's Economy.
  - (xii) Write any *two* benefits of pipelines transportation.
  - (xiii) What is trade balance ?

2. Answer in **50** words each (any *two*) : [10]
- (i) Importance of river in national development.
  - (ii) Mechanism of monsoon in China.
  - (iii) White Revolution.
  - (iv) Blue Revolution.
3. Answer in **150** words each (any *two*) : [20]
- (i) Describe major soil types and their distribution in China.
  - (ii) What is deforestation ? State the causes and effects of deforestation.
  - (iii) Describe the distribution of Bauxite in China.
  - (iv) Explain the role of road transport in national development of China.
4. Answer in **300** words each (any *two*) : [30]
- (i) State the neighbouring countries of China and explain relationship with them.
  - (ii) Explain mountainous region in the West China.
  - (iii) Describe iron and steel industry in China.
  - (iv) Discuss growth and distribution of population in China.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

- (iii) नकाशा स्टेन्सिल वापरण्यास परवानगी आहे.
- (iv) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.
- (v) संदर्भासाठी मुळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. प्रत्येकी सुमारे 20 शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा (कोणतेही दहा) : [20]

- (i) यांगत्से नदीच्या कोणत्याही दोन उपनद्या सांगा.
- (ii) सुनारी नदीच्या कोणत्याही दोन उपनद्या सांगा.
- (iii) चीन मधील मोसमी हवामानाची कोणतेही दोन वैशिष्ट्ये सांगा.
- (iv) चीनचे दोन महत्वाचे हवामान प्रदेश लिहा.
- (v) चीन मधील तांबड्या मातीचे कोणतेही दोन प्रदेश लिहा.
- (vi) चीन मधील कोणतेही दोन जंगल प्रकार सांगा.
- (vii) कोळशाचे प्रकार सांगा.
- (viii) चीनच्या अर्थव्यवस्थेतील शेतीचे कोणतेही दोन महत्व द्या.
- (ix) चीन मधील कोणतेही दोन कोळसा उत्पादक प्रदेश सांगा.
- (x) चीन मधील कोणतेही दोन प्रमुख पीके सांगा.
- (xi) चीनच्या अर्थव्यवस्थेतील दळणवळण तंत्राची कोणतेही दोन महत्व लिहा.
- (xii) नळ वहातूकीचे कोणतेही दोन फायदे लिहा.
- (xiii) 'व्यापार संतुलन' म्हणजे काय ?

2. प्रत्येकी 50 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (i) राष्ट्रीय विकासातील नदीचे महत्व.
- (ii) चीनमधील मान्सून प्रक्रिया.
- (iii) श्वेत क्रांती.
- (iv) निल क्रांती.

3. प्रत्येकी 150 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [20]

- (i) चीन मधील प्रमुख मृदा प्रकार आणि त्यांच्या वितरणाचे वर्णन करा.
- (ii) निर्वनीकरण म्हणजे काय ? निर्वनीकरणाची कारणे व परिणाम सांगा.
- (iii) चीन मधील बॉक्साईट वितरणाचे वर्णन करा.
- (iv) चीनच्या राष्ट्रीय विकासातील रस्ते वहातूकीची भूमिका स्पष्ट करा.

4. प्रत्येकी 300 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [30]

- (i) चीनच्या शेजारील देश सांगून त्यांच्या बरोबरचे संबंध स्पष्ट करा.
- (ii) पश्चिम चीन मधील पर्वतीय प्रदेश स्पष्ट करा.
- (iii) चीन मधील लोह-पोलाद उद्योगाचे वर्णन करा.
- (iv) चीनची लोकसंख्या वाढ आणि वितरण यांची चर्चा करा.

Total No. of Questions—7+7+5]

[Total No. of Printed Pages—4+1

[3901]-238

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

MUSIC (General) (G-2)

(2008 PATTERN)

वेळ : 1 तास 30 मिनिटे

एकूण गुण : 20

विशेष सूचना :— या संचातील रागसंगीत गायन, सतार, तबला यांपैकी कोणतीही एक प्रश्नपत्रिका सोडवा.

रागसंगीत गायन

सूचना :— (i) पहिला प्रश्न अनिवार्य आहे.

(ii) अनिवार्य प्रश्न क्रमांक एक अधिक उर्वरित प्रश्नांपैकी कोणतेही तीन असे एकूण चार प्रश्न सोडवा.

1. मालक्रंस किंवा बिभास यांपैकी कोणत्याही एका रागाची मध्यलय बंदिश स्वरलिपीबद्ध करा. [5]
2. बिहाग किंवा वृंदावनी सारंग यांपैकी कोणत्याही एका रागाची शास्त्रीय माहिती आरोह-अवरोह, पकड यासह लिहा. [5]
3. धमार किंवा दीपचंदी यांपैकी कोणत्याही एका तालाची माहिती लिहून ताललेखन करा. [5]
4. खालीलपैकी कोणत्याही पाच व्याख्या लिहा : [5]
  - (1) वर्ण
  - (2) मींड
  - (3) कलावंत
  - (4) नायक
  - (5) गमक
  - (6) तान
  - (7) ग्रह
  - (8) विवादी.

P.T.O.

5. थोडक्यात टीपा लिहा (कोणत्याही दोन) : [5]
- (1) ख्याल गायकी
  - (2) धृपद गायकी
  - (3) ग्राम व त्याचे प्रकार
  - (4) रागसंगीतात गानसमयाचे महत्त्व
  - (5) बहुत्व व त्याचे प्रकार
6. खालीलपैकी कोणत्याही एका संगीतज्ञाचे सांगितिक कार्य विशद करा : [5]
- (1) उ. अल्लादियाँ खाँ
  - (2) पं. ओंकारनाथ ठाकुर
  - (3) उ. अहमदजान थिरकवा
7. खालीलपैकी कोणत्याही एका विषयावर विस्ताराने लिहा : [5]
- (1) मल्ल आवडलेली मैफिल
  - (2) संगीत साधना
  - (3) लोकसंगीताचे संगीत क्षेत्रातील महत्त्व

सतार

वेळ : 1 तास 30 मिनिटे

एकूण गुण : 20

सूचना :— (i) पहिला प्रश्न अनिवार्य आहे.

(ii) अनिवार्य प्रश्न क्रमांक एक अधिक उर्वरित प्रश्नांपैकी कोणतेही तीन असे एकूण चार प्रश्न सोडवा.

1. बिहाग किंवा भैरवी यांपैकी कोणत्याही एका रागाची मध्यलय बंदिश स्वरलिपीबद्ध करा. [5]
2. भीमपलास किंवा मालकंस यांपैकी कोणत्याही एका रागाची शास्त्रीय माहिती आरोह-अवरोह, पकड़ यांसह लिहा. [5]
3. झपताल किंवा एकताल यांपैकी कोणत्याही एका तालाची माहिती लिहून एकपट व दुप्पट लिहा. [5]
4. व्याख्या लिहा (एकूण पाच) : [5]
  - (1) गमक
  - (2) विकृत स्वर
  - (3) संवादी स्वर
  - (4) काल
  - (5) दुप्पट
  - (6) अल्पत्व
  - (7) ग्रह
  - (8) घसीट

5. टीपा लिहा (एकूण दोन) : [5]
- (1) कर्नाटक संगीत पद्धती
  - (2) बहुत्व व त्याचे प्रकार
  - (3) तानांचे प्रकार
  - (4) जातीगायन
6. तुमच्या अभ्यासक्रमातील कोणत्याही एका कलाकाराचे सांगीतिक कार्य विशद करा. [5]
7. खालीलपैकी कोणत्याही एका विषयावर विस्ताराने लिहा. [5]
- (1) प्रबंध गायन व ख्याल गायन
  - (2) लोकसंगीत.

तबला

वेळ : 1 तास 30 मिनिटे

एकूण गुण : 20

सूचना :—प्रथम प्रश्न अनिवार्य आहे, एकूण चार प्रश्न सोडवा.

1. या अभ्यासक्रमातील कोणत्याही एका तालाची सम्पूर्ण माहिती लिहून ताल लेखन करा. [5]
2. कोणत्याही एका तालाचा तुकडा समेपासून-समेपर्यंत ताललिपीबद्ध करा. [5]
3. टीपा द्या (एकूण दोन) : [5]
  - (1) उठान
  - (2) आवर्तन
  - (3) ताल जाती
  - (4) पलटा
4. तुमच्या आवडत्या तबलावादकाचे सांगितिक कार्य विशद करा. [5]
5. कोणत्याही एका विषयावर विस्ताराने लिहा : [5]
  - (1) पं. पलुस्कर ताललिपी
  - (2) तबला वाद्याचा इतिहास.

Total No. of Questions—7+6+5]

[Total No. of Printed Pages—4

[3901]-239

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

MUSIC (S-1)

(2008 PATTERN)

वेळ : 1 तास 30 मिनिटे

एकूण गुण : 20

विशेष सूचना :— या संचातील रागसंगीत गायन, सतार, तबला यांपैकी कोणतीही एक प्रश्नपत्रिका सोडवा.

सूचना :— (i) पहिला प्रश्न अनिवार्य आहे.

(ii) अनिवार्य प्रश्न क्रमांक एक अधिक उर्वरित प्रश्नांपैकी कोणतेही तीन असे एकूण चार प्रश्न सोडवा.

रागसंगीत गायन

1. या अभ्यासक्रमातील कोणत्याही एका रागाची विलंबित बंदिश/बडा ख्याल स्वरलिपीबद्ध करा. [5]
2. भैव किंवा दुर्गा यापैकी कोणत्याही एका रागाची शास्त्रीय माहिती आरोह, अवरोह, पकड या सह लिहा. [5]
3. विलंबित तीनताल किंवा विलंबित एकताल यापैकी कोणत्याही एका तालाची माहिती लिहून ताल लेखन करा. [5]
4. व्याख्या लिहा (एकूण पाच) : [5]
  - (1) पूर्वांगवादी राग
  - (2) उत्तरांगवादी राग
  - (3) शुद्ध स्वर
  - (4) कोमल स्वर
  - (5) ग्रह स्वर
  - (6) अंश स्वर
  - (7) न्यास स्वर
  - (8) मात्रा
  - (9) दुप्पट.

P.T.O.

5. टीपा लिहा (एकूण दोन) : [5]
- (1) गायक-नायक-वाग्गेयकार
  - (2) तराणा
  - (3) श्रुति-स्वर विभाजन.
6. खालीलपैकी कोणत्याही एका संगीतज्ञाचे जीवन-कार्य लिहा : [5]
- (1) पं. रविशंकर
  - (2) पं. बालकृष्णबुवा ईचलकरंजीकर
  - (3) पं. गजाननबुवा जोशी.
7. खालीलपैकी एका विषयावर विस्ताराने लिहा : [5]
- (1) कंठसाधना
  - (2) संगीत-गुरुमुखी विधा
  - (3) शब्दोच्चाराचे महत्त्व.

सतार

वेळ : 1 तास 30 मिनिटे

एकूण गुण : 20

सूचना :—पहिला प्रश्न अनिवार्य आहे. एकूण चार प्रश्न सोडवा.

1. या अभ्यासक्रमातील कोणत्याही एका रागाची विलंबित बंदिश/मसीतखानी गत स्वरलिपीबद्ध करा. [5]
2. केंद्र किंवा भीमपलास यापैकी एका रागाची माहिती आरोह, अवरोह, पकड लिहा. [5]
3. एकताल व चौताल या दोन तालांची तूलना करा. [5]
4. टीपा द्या (एकूण दोन) : [5]
  - (1) श्रुती-स्वर विभाजन
  - (2) षडज्-पंचम भाव
  - (3) ग्रह-अंश-न्यास स्वर
  - (4) संधिप्रकाश राग.
5. तूमच्या आवडत्या कलावंताचे जीवनचरीत्र लिहा. [5]
6. खालीलपैकी एका विषयावर विस्ताराने लिहा :
  - (1) सतार वादनातील घराणी
  - (2) काळानुसार सतार वादनात व रचनेत होणारे बदल.

तबला

वेळ : 1 तास 30 मिनिटे

एकूण गुण : 20

सूचना :—प्रथम प्रश्न अनिवार्य आहे. एकूण चार प्रश्न सोडवा.

1. तिलवाडा किंवा तीनताल यापैकी कोणत्याही एका तालाची माहिती, एकपट, दुप्पट लिहा. [5]
2. तीनतालामध्ये एक रेल व एक तीहाई लिहा. [5]
3. टीपा द्या : [5]
  - (1) कायदा
  - (2) तीहाई
  - (3) आड लय
  - (4) ठेका
4. कोणत्याही दोन तबलावादकांच्या वादनशैलीविषयी थोडक्यात लिहा. [5]
5. खालीलपैकी कोणत्याही एका विषयावर विस्ताराने लिहा : [5]
  - (1) पं. भातखंडे व पं. पलुस्कर ताललिपी
  - (2) लोकप्रिय चर्मवाद्ये.

Total No. of Questions—7+6+5]

[Total No. of Printed Pages—4

[3901]-240

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

MUSIC (Special) (S-2)

(2008 PATTERN)

विशेष सूचना :— या संचातील रागसंगीत गायन, सतार, तबला यांपैकी कोणतीही एक प्रश्नपत्रिका सोडवा.

रागसंगीत गायन

वेळ : 1 तास 30 मिनिटे

एकूण गुण : 20

सूचना :— (i) पहिला प्रश्न अनिवार्य आहे.

(ii) अनिवार्य प्रश्न क्रमांक 1 अधिक उर्वरित प्रश्नांपैकी कोणतेही तीन असे एकूण चार प्रश्न सोडवा.

1. या अभ्यासक्रमातील कोणत्याही एका रागाची विलंबित बंदिश/बडा ख्याल स्वरलिपीबद्ध करा. [5]
2. कल्याण अथवा हिंडोल यापैकी कोणत्याही एका रागाची शास्त्रीय माहिती आरोह, अवरोह पकड यासह लिहा. [5]
3. पंजाबी अथवा धमार यापैकी कोणत्याही एका तालाची माहिती लिहून ताललेखन करा. [5]
4. टीपा लिहा (एकूण दोन) : [5]
  - (1) रागांच्या जाती
  - (2) ठुमरी
  - (3) गानसमय सिद्धांत
  - (4) स्वरलेखन पद्धतीची मर्यादा.
5. थोडक्यात लिहा (एकूण दोन) : [5]
  - (1) पार्श्वगायन
  - (2) संगीतातील काव्य
  - (3) चतरंग
  - (4) थाट व थाटांचे स्वर.

P.T.O.

6. तुमच्या आवडत्या कलाकाराचे सांगितिक कार्य लिहा. [5]

7. विस्ताराने लिहा (कोणताही एक) : [5]

- (1) संगीत शिक्षणाचे स्वरूप कसे असावे ?
- (2) संगीत व विद्युत प्रसार माध्यमे
- (3) धृपद-धमार गायकीचा ईतिहास.

सतार

वेळ : 1 तास 30 मिनिटे

एकूण गुण : 20

सूचना :—प्रथम प्रश्न अनिवार्य आहे. एकूण चार प्रश्न सोडवा.

1. या अभ्यासक्रमातील कोणत्याही एका रागाची विलंबित बंदिश/मसीतखानी गत स्वरलिपीबद्ध करा. [5]
2. चंद्रकंस किंवा जौनपुरी यापैकी कोणत्याही एका रागाची माहिती, आरोह, अवरोह, पकड यासह लिहा. [5]
3. आडा चौताल किंवा दिपचंदी यापैकी एका तालाची माहिती, एकपट व दुप्पट लिहा. [5]
4. टीपा द्या (एकूण दोन) : [5]
  - (1) गायनाबरोबर सतार वादन
  - (2) पार्श्वसंगीतामध्ये सतारीचा वापर
  - (3) स्वरलेखन पद्धतीची मर्यादा
  - (4) आलाप-जोड-झाला.
5. तुमच्या आवडत्या सतारवादकाची वादन वैशिष्ट्ये लिहा. [5]
6. खालीलपैकी एका विषयावर विस्ताराने लिहा : [5]
  - (1) संगीत व विद्युत प्रसारमाध्यमे
  - (2) एकल सतार वादन

तबला

वेळ : 1 तास 30 मिनिटे

एकूण गुण : 20

सूचना :—प्रथम प्रश्न अनिवार्य. एकूण चार प्रश्न सोडवा.

1. सूत्राल अथवा तेवरा यापैकी कोणत्याही एका तालाची माहिती, एकपट व दुप्पट लिहा. [5]
2. तिनतालाचा एक विश्व जातीचा कायदा व तिहाईसह दोन पलटे लिहा. [5]
3. टीपा द्या (एकूण दोन) : [5]
  - (1) रेल
  - (2) रौ
  - (3) परन
  - (4) पेशकार.
4. आदर्शवत तबलावादकाचे जीवनचरीत्र लिहा. [5]
5. खालीलपैकी एका विषयावर विस्ताराने लिहा : [5]
  - (1) कायदा या वादन प्रकाराचा ससंदर्भ विचार.
  - (2) तालनिर्मितीचे सिद्धांत व तालरचना.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[3901]-241

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

PUBLIC ADMINISTRATION

General Paper II

(Theory of Public Administration)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in **50** words each (any *two*) : [10]

(i) Explain the significance of Public Administration.

(ii) Mention the qualities of Leadership.

(iii) State the limitations of traditional approaches.

(iv) Write the objectives of Training.

2. Write notes in **100** words each (any *four*) : [20]

(i) Judicial control over Public Administration.

(ii) Benefits of Promotion.

(iii) Principle of Co-ordination.

(iv) Private Administration.

(v) Types of Chief Executives.

(vi) Lok Nyayalaya.

P.T.O.

3. Answer the following questions in **200-250** words each (any *three*) : [30]
- (i) Explain the functions of Staff Agency.
  - (ii) Describe the methods of Recruitment.
  - (iii) State the types of Budget.
  - (iv) State the features of Civil Services.
  - (v) Explain the bases of Organisation.
4. Answer any *one* of the following questions in **500** words : [20]
- (i) Discuss the Budgetary Process in India.
  - (ii) Explain the structural-functional approaches to the study of Public Administration.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **50** शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही **दोन**) : [10]
- (i) लोक प्रशासनाचे महत्व स्पष्ट करा.
  - (ii) नेतृत्वाचे गुण नमूद करा.
  - (iii) पारंपारिक लोक प्रशासनाच्या मर्यादा सांगा.
  - (iv) प्रशिक्षणाचे हेतू लिहा.
2. प्रत्येकी **100** शब्दात टिपा लिहा (कोणतेही **चार**) : [20]
- (i) लोक प्रशासनावरील न्यायिक नियंत्रण.

- (ii) बढतीचे फायदे.
- (iii) समन्वयाचे तत्व.
- (iv) खाजगी प्रशासन.
- (v) प्रमुख कार्याधिकाऱ्याचे प्रकार.
- (vi) लोक न्यायालय.

3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही तीन) : [30]

- (i) स्टाफ घटकाचे कामे स्पष्ट करा.
- (ii) भरतीच्या पद्धती वर्णन करा.
- (iii) अर्थसंकल्पाचे प्रकार सांगा.
- (iv) नागरी सेवेची वैशिष्ट्ये सांगा.
- (v) संघटनेचे आधारभूत घटक स्पष्ट करा.

4. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न 500 शब्दात सोडवा : [20]

- (i) भारतातील अंदाजपत्रकीय प्रक्रियेचे वर्णन करा.
- (ii) लोकप्रशासनाच्या अभ्यासाचा रचनात्मक-कार्यकारी दृष्टीकोन स्पष्ट करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[3901]-242

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

PUBLIC ADMINISTRATION

Special Paper I

(Administrative Thinkers)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in **50** words each (any *two*) : [10]

(i) Explain Kautilya's views on Administrative corruption.

(ii) State F.W. Taylor's concept of scientific management.

(iii) Describe Woodrow Wilson's views on Administration.

(iv) Mention Fred Riggs features of prismatic society.

2. Write notes in **100** words each (any *four*) : [20]

(i) Weber's views on legitimacy

(ii) Nehru's views on Decentralization

(iii) Simon's decision-making model

(iv) Kautilya's principle of Administration

(v) Nehru's views on Bureaucracy

(vi) Riggs concept of 'Sala Model'.

P.T.O.

3. Answer the following questions in **200-250** words each (any *three*) : [30]
- (i) Explain Herbert Simon's views on Traditional Administration.
  - (ii) State Weber's views on Authority
  - (iii) Describe Riggs' Ecological Approach.
  - (iv) Mention Chester Barnard's powers and functions of the Chief Executive.
  - (v) Explain Kautilya's nature of Rajdharma.
4. Answer any *one* of the following questions in **500** words : [20]
- (i) Explain Nehru's contribution to the development of Socialism and Administration.
  - (ii) Evaluate Chester Barnard's theory of Authority.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **50** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही **दोन**) : [10]
- (i) कौटिल्याचे प्रशासकीय भ्रष्टाचारासंबंधी मते स्पष्ट करा.
  - (ii) एफ. डब्ल्यू. टेलर यांची शास्त्रीय व्यवस्थापनाची संकल्पना सांगा.
  - (iii) वुड्रो विल्सनचे प्रशासनासंबंधी मते वर्णन करा.
  - (iv) फ्रेड रिग्जचे समपार्श्विक समाजाची वैशिष्ट्ये.

2. प्रत्येकी 100 शब्दात टिपा लिहा (कोणतेही चार) : [20]

- (i) अधिमान्यतेसंबंधी वेबरची मते.
- (ii) विकेंद्रीकरणासंबंधी पंडित नेहरूंचे विचार
- (iii) सायमनचे निर्णय प्रक्रिया प्रारूप
- (iv) कौटिल्याची प्रशासकीय तत्वे
- (v) नोकरशाहीसंबंधी नेहरूंची मते
- (vi) रिगजची 'साला मॉडेल' ची संकल्पना.

3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दात उत्तरे लिहा (कोणतेही तीन) : [30]

- (i) परंपरागत प्रशासनासंबंधी हर्बर्ट सायमनची मते स्पष्ट करा.
- (ii) अधिकारासंबंधी वेबरची मते सांगा.
- (iii) रिगजचा वातावरणात्मक दृष्टीकोन वर्णन करा.
- (iv) चेस्टर बर्नार्डने सुचविलेली प्रमुख अधिकाऱ्याचे अधिकार व कामे नमूद करा.
- (v) कौटिल्याचे राजधर्माचे स्वरूप स्पष्ट करा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दात लिहा : [20]

- (i) समाजवाद आणि प्रशासन विकासातील नेहरूंचे योगदान स्पष्ट करा.
- (ii) चेस्टर बर्नार्ड प्रणीत अधिकारच्या सिद्धांतांचे मुल्यमापन करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[3901]-243

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

PUBLIC ADMINISTRATION

Special Paper II

(Institutions and Issues in Indian Administration)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in **50** words each (any *two*) : [10]

- (i) Explain the features of All Indian Services
- (ii) State functions of Union Public Service Commission.
- (iii) Describe the structure of Public Accounts Committee.
- (iv) Explain the nature of globalization.

2. Write the notes in **100** words each (any *four*) : [20]

- (i) Human Rights Commission
- (ii) Types of Budget
- (iii) Functions of Bureaucracy
- (iv) Recommendations of National Commission for Woman
- (v) Composition of Planning Commission in India.
- (vi) Role of voluntary organisation.

P.T.O.

3. Answer the following questions in **200-250** words each (any *three*) : [30]

(i) Explain the meaning and significance of E-governance.

(ii) State the functions of National Development Council.

(iii) Describe the nature of Reservation policy.

(iv) Explain the budgetary process in India.

(v) State the role of State Public Service Commission.

4. Answer any *one* of the following questions in **500** words : [20]

(i) Explain the structure and functions of Department of Home Affairs.

(ii) Explain the role of Lokpal and Lokayukta.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **50** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

(i) अखिल भारतीय सेवेची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

(ii) केंद्रीय लोक सेवा आयोगाची कामे सांगा.

(iii) लोक लेखा समितीची रचना वर्णन करा.

(iv) जागतिकीकरणाचे स्वरूप स्पष्ट करा.

2. प्रत्येकी 100 शब्दांत टिपा लिहा (कोणतेही चार) : [20]

- (i) मानवी हक्क आयोग
- (ii) अर्थसंकल्पाचे प्रकार
- (iii) नोकरशाहीची कार्ये
- (iv) राष्ट्रीय महिला आयोगाच्या शिफारशी
- (v) भारतातील नियोजन आयोगाची रचना
- (vi) स्वयंसेवी संघटनेची भूमिका.

3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही तीन) : [30]

- (i) ई-शासनाचा अर्थ आणि महत्व स्पष्ट करा.
- (ii) राष्ट्रीय विकास परिषदेची कामे सांगा.
- (iii) आरक्षण धोरणाचे स्वरूप वर्णन करा.
- (iv) भारतातील अंदाजपत्रकीय प्रक्रिया स्पष्ट करा.
- (v) राज्य लोक सेवा आयोगाची भूमिका सांगा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दांत लिहा : [20]

- (i) गृहखात्याची रचना व कामे स्पष्ट करा.
- (ii) लोकपाल व लोकायुक्ताची भूमिका स्पष्ट करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[3901]-244

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

PSYCHOLOGY

(G-2 : Social Psychology)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer in **50** words each (any *two*) : [10]

- (1) What is aggression ?
- (2) What is group polarization ?
- (3) Explain Asch's study of conformity
- (4) How can we increase helping behaviour ?

2. Answer in **100** words each (any *four*) : [20]

- (1) Explain self-presentation.
- (2) What is prejudice ?
- (3) Explain the Kelly's theory of causal attribution.
- (4) What is group think ?
- (5) Explain That's-Not-All technique of compliance.
- (6) Describe interview as a communication skill.

P.T.O.

3. Answer in **200 to 250** words each (any *three*) : [30]

- (1) What is self-esteem ? Describe sex-differences in self-esteem.
- (2) How can aggression be reduced ?
- (3) Describe impact of Schemas on social cognition.
- (4) Explain group decision-making process.
- (5) Describe unhealthy communication.

4. Answer any *one* in **500** words : [20]

- (1) What is Social Psychology ? Describe the various study methods used in social psychology.
- (2) What is social attraction ? Describe determinants of social attraction.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. प्रत्येकी **50** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही **दोन**) : [10]

- (1) आक्रमकता म्हणजे काय ?
- (2) समूह ध्रुविकरण म्हणजे काय ?
- (3) अनुसारिता वर्तनाबाबतचा अॅशचा प्रयोग स्पष्ट करा.
- (4) आपण मदत करण्याची वृत्ती कशी वाढवू शकतो ?

2. प्रत्येकी 100 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही चार) : [20]

- (1) स्व-सादरीकरण स्पष्ट करा.
- (2) पूर्वग्रह म्हणजे काय ?
- (3) केली यांच्या गुणरोपण सिद्धांताचे वर्णन करा.
- (4) समूह विचार म्हणजे काय ?
- (5) अनुपालनाचे अल्प प्रलोभन तंत्र स्पष्ट करा.
- (6) संप्रेषण कौशल्य म्हणून मुलाखतीचे वर्णन करा.

3. प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही तीन) : [30]

- (1) स्व-आदर म्हणजे काय ? स्व-आदरातील लिंगभिन्नतेचे वर्णन करा.
- (2) आक्रमकता कशी कमी करता येईल ?
- (3) सामाजिक बोधनावरील आकृतीबंधाचा परिणाम स्पष्ट करा.
- (4) समूह निर्णय प्रक्रिया स्पष्ट करा.
- (5) अयोग्य संप्रेषणाचे वर्णन करा.

4. कोणत्याही एकाचे 500 शब्दांत उत्तर लिहा : [20]

- (1) सामाजिक मानसशास्त्र म्हणजे काय ? सामाजिक मानसशास्त्रात वापरल्या जाणाऱ्या विविध अभ्यास पद्धतींचे वर्णन करा.
- (2) सामाजिक आकर्षण म्हणजे काय ? सामाजिक आकर्षणाची नियामके वर्णन करा.

Total No. of Questions—4+4]

[Total No. of Printed Pages—4+2

[3901]-245

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

PSYCHOLOGY

Special Paper I

(Psychology of Adjustment)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in **50** words each (any *two*) : [10]

- (1) Explain the concept of adjustment.
- (2) Explain the concept of work and career issues.
- (3) Explain in brief mind-body connection.
- (4) State the indulging yourself as common coping pattern.

2. Write short notes in **100** words each (any *four*) : [20]

- (1) Selecting the mate
- (2) Predictors of marital success
- (3) Types of phobic disorders
- (4) The emergence of health psychology.
- (5) Blaming yourself as common coping pattern
- (6) Poor nutrition and lack of exercise.

P.T.O.

3. Attempt any *three* questions in **200-250** words each : [30]
- (1) State the psychosexual developmental stages.
  - (2) State the Obsessive-Compulsive Disorder (OCD).
  - (3) Discuss biopsychosocial model.
  - (4) Explain the Ellis's rational-emotive behaviour therapy (R.E.B.T.).
  - (5) Describe in brief the eating disorders.
4. Answer any *one* of the following questions in **500** words : [20]
- (1) Describe in brief the model of career choice and development given by Super.
  - (2) Define stress. Explain the sources of frustration and types of conflict.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

- सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
- (ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
- (iii) संदर्भासाठी मुळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **50** शब्दांत लिहा (कोणतेही **दोन**) : [10]
- (1) समायोजनाची संकल्पना स्पष्ट करा.
  - (2) काम आणि व्यावसायिक पैलू ही संकल्पना विशद करा.
  - (3) शरीर-मन संबंध थोडक्यात विशद करा.
  - (4) स्वतःचे समाधान करणारा सामान्य साधक आकृतीबंध स्पष्ट करा.

2. प्रत्येकी 100 शब्दांत थोडक्यात टिपा लिहा (कोणतेही चार) : [20]

- (1) जोडिदाराची निवड
- (2) वैवाहिक यशाचे पूर्वकथन
- (3) दुर्भीतीचे प्रकार
- (4) स्वास्थ्य मानसशास्त्राचा उद्दय
- (5) स्वतः वर दोषारोप करणारा सामान्य साधक आकृतीबंध.
- (6) कुपोषण आणि व्यायामाचा अभाव.

3. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 200-250 शब्दांत लिहा (कोणतेही तीन) : [30]

- (1) मानसलैंगिक विकासाच्या अवस्था स्पष्ट करा.
- (2) विचार-क्रिया अनिवार्यता विकृती स्पष्ट करा.
- (3) जैवमानस-सामाजीक प्रतिरूप याविषयी चर्चा करा.
- (4) एलिस यांची तर्कनिष्ठ-भावात्मक वर्तन उपचार पद्धती (R.E.B.T.) स्पष्ट करा.
- (5) खाण्याच्या विकृतीचे सविस्तर वर्णन करा.

4. खालील प्रश्नांची उत्तरे 500 शब्दांत लिहा (कोणताही एक) : [20]

- (1) व्यवसाय निवड व विकास याबाबत सुपर यांनी दिलेल्या प्रारूपाचे सविस्तर वर्णन करा.
- (2) तणावाची व्याख्या द्या. वैफल्याची उगमस्थाने आणि प्रेरणा संघर्षाचे प्रकार स्पष्ट करा.

(Abnormal Psychology and Therapeutic Interventions)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt the following questions in **50** words each (any *two*) : [10]

- (1) Explain the causes of abnormal behaviour.
- (2) Describe the types of Avoidant personality disorder.
- (3) State the relationship in psychotherapy.
- (4) Explain modelling therapy.

2. Write short notes in **100** words each (any *four*) : [20]

- (1) Catatonic Schizophrenia.
- (2) Definition and nature of Schizophrenia.
- (3) Antisocial personality disorder.
- (4) Dependent personality disorder.
- (5) Token economy.
- (6) Play therapy.

3. Attempt any *three* questions in **200-250** words each : [30]

- (1) Explain the nature and definition of abnormal behaviour.

- (2) State the positive symptoms of Schizophrenia.
- (3) Explain the aims of psychotherapy.
- (4) Describe the systematic desensitization therapy.
- (5) Describe family therapy.

4. Answer any *one* of the following questions in **500** words : [20]

- (1) Define phobia. Explain the types of phobia.
- (2) Describe fully the method of Rational Emotive Behaviour Therapy (R.E.B.T.).

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दांत लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (1) मनोविकृती वर्तनाची कारणे स्पष्ट करा.
- (2) प्रतिबंधात्मक व्यक्तिमत्व विकृतीच्या प्रकारांचे वर्णन करा.
- (3) मानसोपचारांचा संबंध सांगा.
- (4) प्रतिरूप अनुसरण पद्धती स्पष्ट करा.

2. प्रत्येकी 100 शब्दांत थोडक्यात टिपा लिहा (कोणतेही चार) : [20]

- (1) काष्ठवत स्नायू जडताजन्य छिन्नमनस्कता.
- (2) छिन्नमनस्कतेची व्याख्या व स्वरूप.

- (3) समाजविरोधी व्यक्तिमत्व विकृती.
- (4) अवलंबी व्यक्तिमत्व विकृती.
- (5) प्रतिकात्मक पारितोषिक (Token economy).
- (6) क्रिडा पद्धती.

3. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दांत लिहा (कोणतेही तीन) : [30]

- (1) मनोविकृतीची व्याख्या व स्वरूप स्पष्ट करा.
- (2) छिन्नमनस्कतेची सकारात्मक लक्षणे सांगा.
- (3) मानसोपचार पद्धतीची उद्दिष्टे किंवा हेतू स्पष्ट करा.
- (4) पद्धतशीर आवेदनशीलन पद्धतीचे वर्णन करा.
- (5) कौटूंबिक उपचार पद्धतीचे वर्णन करा.

4. खालील प्रश्नांची उत्तरे 500 शब्दांत लिहा (कोणताही एक) : [20]

- (1) दुर्भिती म्हणजे काय ? दुर्भितीचे प्रकार स्पष्ट करा.
- (2) तर्कभाव वर्तनोपचार पद्धतीचे सविस्तर वर्णन करा.

Total No. of Questions—4+4]

[Total No. of Printed Pages—4+2

[3901]-246

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

PSYCHOLOGY

Special Paper II

(S-2 : Developmental Psychology)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :- (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *two* questions in **50** words each : [10]

- (1) Explain the characteristics of neonatal period.
- (2) State the physical development in middle childhood years.
- (3) How identity and self-esteem develop in adolescence ?
- (4) What are the preventive health-care recommendations in middle adulthood ?

2. Write short notes in **100** words each (any *four*) : [20]

- (1) Friendship development in preschool years.
- (2) Sensory difficulties in middle childhood.
- (3) Threats to adolescent's well being.
- (4) Educational problems in middle childhood.
- (5) Stress factors in early adulthood.
- (6) Senses in middle adulthood (Visual and Auditory)

P.T.O.

3. Attempt any *three* questions in **200–250** words each : [30]

- (1) How life begins ? Explain the stages of development in prenatal period.
- (2) What is effective parenting ? Explain the different parenting styles.
- (3) Describe the primary and secondary sex characteristics in adolescence.
- (4) Explain how choosing a career is an important step in early adulthood.
- (5) State and explain the cognitive development in middle adulthood.

4. Attempt any *one* question in **500** words : [20]

- (1) Explain Piaget's approach to cognitive development in infancy
- (2) Explain the daily life in late adulthood.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **50** शब्दांत लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (1) नवजात अवस्थेची वैशिष्टे सांगा.
- (2) मध्यबाल्यावस्थेचा शारीरिक विकास स्पष्ट करा.
- (3) किशोरावस्थेत स्व-आदर व स्व-ओळख कशी विकसित होते ?
- (4) मध्यप्रौढावस्थेतील व्यक्तींच्या आरोग्यविषयक काळजींच्या प्रतिबंधात्मक शिफारशी कोणत्या ?

2. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 100 शब्दांत थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही चार) : [20]

- (1) पूर्वशालेय वयातील मैत्रीचा विकास.
- (2) मध्यबाल्यावस्थेतील वेदनिक समस्या.
- (3) किशोरावस्थेतील धोके.
- (4) मध्यबाल्यावस्थेतील मुळांच्या शैक्षणिक समस्या.
- (5) पूर्वप्रौढावस्थेतील ताणाचे घटक.
- (6) मध्यप्रौढावस्थेतील वेदनक्षमता (दृश्य व श्राव्य).

3. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 200-250 शब्दांत लिहा (कोणतेही तीन) : [30]

- (1) जीवनाची सुरुवात कशी होते ? जन्मपूर्व अवस्थेतेच्या विकासाचे टप्पे स्पष्ट करा.
- (2) यशस्वी पालकत्व म्हणजे काय ? पालकत्वाचे विविध प्रकार स्पष्ट करा.
- (3) किशोरावस्थेतील प्राथमिक व दुय्यम लैंगिक लक्षणे स्पष्ट करा.
- (4) पूर्वप्रौढावस्थेतील (तारुण्यावस्था) 'करिअर निवड' हा महत्वाचा टप्पा आहे हे स्पष्ट करा.
- (5) मध्यप्रौढावस्थेतील बोधात्मक विकास सविस्तर स्पष्ट करा.

4. खालील प्रश्नांची उत्तरे 500 शब्दांत लिहा (कोणताही एक) : [20]

- (1) पियाजे यांचा नवजाताचा बोधात्मक विकास दृष्टीकोन सविस्तर स्पष्ट करा.
- (2) वृद्धांच्या दैनंदिन जीवनाचे सविस्तर वर्णन करा.

(S-2 : Positive Psychology and Counselling Psychology)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *two* questions in **50** words each : [10]
  - (1) Describe the cognitive counselling.
  - (2) Explain the term 'Hope'.
  - (3) Explain the predictable counselling agendas.
  - (4) Describe the assessment of children.

2. Write short notes in **100** words each (any *four*) : [20]
  - (1) Emotional intelligence.
  - (2) Resilience in childhood.
  - (3) Positive youth development.
  - (4) Happiness and subjective well-being
  - (5) Positive emotions.
  - (6) Learned optimism.

3. Attempt any *three* questions in **200-250** words each : [30]
  - (1) Describe in short 'successful aging'.

- (2) Explain the difference between the positive attitude and negative attitude.
- (3) Describe the importance of communication with children.
- (4) Explain the characteristics of older-adults as a client.
- (5) Discuss 'person-centered counselling'.

4. Attempt any *one* question in **500** words : [20]

- (1) Define counselling. Describe the characteristics of the effective counsellor.
- (2) What is positive psychology ? Explain the relationship between positive emotions and well-being.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दांत लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (1) 'बोधात्मक समुपदेशन' वर्णन करा.
- (2) 'आशा' संकल्पना स्पष्ट करा.
- (3) पूर्वकथनात्मक समुपदेशन विषयपत्रिका स्पष्ट करा.
- (4) बालकांचे कार्यात्मक मापन वर्णन करा.

2. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 100 शब्दांत थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही चार) : [20]

- (1) भावनिक बुद्धिमत्ता

- (2) बालकातील आनंदीवृत्ती (स्थितीस्थापकता)
- (3) सकारात्मक युवा विकास
- (4) आनंदीवृत्ती आणि व्यक्तिगत खुशाली
- (5) सकारात्मक भावना
- (6) अध्ययित आशावाद.

3. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 200-250 शब्दांत लिहा (कोणतेही तीन) : [30]

- (1) 'वृद्धावस्थेतील यशस्विता' थोडक्यात वर्णन करा.
- (2) सकारात्मक वृत्ती व नकारात्मक वृत्ती यातील फरक स्पष्ट करा.
- (3) बालकांबरोबरील संवादाचे महत्व वर्णन करा.
- (4) एक सल्लार्थी म्हणून वयस्क-प्रौढाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- (5) 'व्यक्ति-केंद्रित समुपदेशन' चर्चा करा.

4. खालील प्रश्नांची उत्तरे 500 शब्दांत लिहा (कोणताही एक) : [20]

- (1) समुपदेशन व्याख्या द्या. प्रभावी समुपदेशकाची गुणवैशिष्ट्ये वर्णन करा.
- (2) सकारात्मक मानसशास्त्र म्हणजे काय ? सकारात्मक भावना आणि खुशाली यातील संबंध स्पष्ट करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[3901]-247

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

GANDHIAN THOUGHT

General Paper II

(Socio-political and Religious Thought)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any *two* of the following questions in **50** words each : [10]

- (1) Explain any *one* technique of Satyagraha according to Gandhiji.
- (2) Explain the relation between Religion and Morality.
- (3) Explain Gandhiji's idea of Panchayat Raj.
- (4) Explain the problem of Untouchability.

2. Write short notes on any *four* of the following in **100** words each : [20]

- (1) Gandhiji's conception of Dignity of Labour.
- (2) Rights and duties of human beings.
- (3) Gandhiji's criticism on communism.
- (4) Idea of stateless society.
- (5) Gandhian idea of trusteeship.
- (6) Gandhiji's views on Prayer and Worship.

P.T.O.

3. Answer any *three* of the following questions in **200-250** words each : [30]
- (1) Explain the importance of Gandhiji's idea of Sarvodaya
  - (2) Explain with your comment Gandhiji's idea of spiritualization of politics.
  - (3) Bring out the importance of Gandhiji's idea of Khadi and Cottage industry.
  - (4) Explain Gandhiji's views on social change.
  - (5) Illustrate Gandhiji's opinions on role and status of women in society.
4. Answer any *one* of the following questions in **500** words : [20]
- (1) State and bring out the significance of Gandhiji's eighteen point constructive programme.
  - (2) Explain and critically evaluate Gandhiji's views on Caste and Varna system.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहा.

1. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची प्रत्येकी 50 शब्दांत उत्तरे लिहा : [10]
- (1) गांधीजींच्या मतानुसार सत्याग्रहाच्या कोणत्याही एका तंत्राचे स्पष्टीकरण करा.
  - (2) धर्म आणि नीति यांच्यातील परस्परसंबंध स्पष्ट करा.
  - (3) गांधीजीची 'पंचायत राज' ही कल्पना स्पष्ट करा.
  - (4) अस्पृश्यतेसंबंधीची समस्या स्पष्ट करा.

2. खालीलपैकी कोणत्याही चारांवर प्रत्येकी 100 शब्दांत टीपा लिहा : [20]

- (1) गांधीजींची श्रमप्रतिष्ठा ही संकल्पना.
- (2) व्यक्तिचे हक्क आणि कर्तव्ये.
- (3) साम्यवादावरील गांधीजींची टीका.
- (4) राज्यविरहित समाज ही कल्पना.
- (5) गांधीजींची 'विश्वस्त' ही कल्पना.
- (6) प्रार्थना आणि पूजा याविषयी गांधीजींचा दृष्टीकोन.

3. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांचे प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दात उत्तरे लिहा : [30]

- (1) गांधीजींच्या सर्वोदय कल्पनेचे महत्व स्पष्ट करा.
- (2) गांधीजींची राजकारणाचे आध्यात्मिकरण ही कल्पना तुमच्या प्रतिक्रियासह स्पष्ट करा.
- (3) गांधीजींच्या 'खादी' आणि लघूउद्योगांचे महत्व विशद करा.
- (4) गांधीजींचा समाज परिवर्तनाविषयीचा दृष्टीकोन स्पष्ट करा.
- (5) स्त्रियांची भूमिका आणि समाजातील स्थान याविषयीच्या गांधीजींच्या मतांचे विवेचन करा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दांत लिहा : [20]

- (1) गांधीजींचा अठरा कलमी विधायक कार्यक्रम सांगून त्याचे महत्व विशद करा.
- (2) जाती आणि वर्णव्यवस्थेसंबंधी गांधीजींचा दृष्टीकोन स्पष्ट करून त्याचे मूल्यमापन करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—2

[3901]-248

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

YOGVIDYA (योगविद्या) (G-2)

(Yogachi Sarvangeen Baithak)

(2008 PATTERN)

Time : Two Hours

Maximum Marks : 40

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Explain any *one* from the following in **50** words : [5]
  - (i) What is aim of Yoga Science ?
  - (ii) Write the meaning of Yoga Science according to Patanjali.

2. Write short notes on (any *two*) : [10]
  - (i) Rajyog
  - (ii) Mimansadarshan
  - (iii) Dharana
  - (iv) Kapalbhati

3. Answer any *two* questions from the following in **200** to **250** words each : [15]
  - (i) Write the meaning of social discipline and explain correlation with Yoga Science.
  - (ii) State the benefits of Yoga Science.
  - (iii) State the defaults of Personality.

4. Attempt any *one* question in detail : [10]
  - (i) State the factors which influence the mental health.
  - (ii) How many types of Darshan are there ? Explain the Jain Darshan.

P.T.O.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 2 तास

एकूण गुण : 40

सूचना :— (i) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(ii) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी कोणत्याही एकाचे 50 शब्दात स्पष्टीकरण द्या : [5]

(i) योगशास्त्राचे ध्येय काय आहे ?

(ii) पतंजलीनी सांगितलेल्या योगशास्त्राचा अर्थ लिहा.

2. थोडक्यात टीपा द्या (कोणत्याही दोन) : [10]

(i) राजयोग

(ii) मीमांसादर्शन

(iii) धारणा

(iv) कपालभाती.

3. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांचे प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दात उत्तर द्या : [15]

(i) सामाजिक शिस्तीचा अर्थ सांगून योगशास्त्राचा सहसंबंध स्पष्ट करा.

(ii) योगशास्त्राचे फायदे सांगा.

(iii) व्यक्तिमत्त्वातील दोष सांगा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे सविस्तर उत्तर द्या : [10]

(i) मानसिक आरोग्यावर परिणाम करणारे घटक सांगा.

(ii) दर्शनांचे प्रकार सांगून जैनदर्शन सविस्तर वर्णन करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[3901]-249

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

HISTORY OF CIVILIZATION

General Paper II

(Indian Culture)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in **50** words each (any *two*) : [10]

(i) State the importance of Sacraments.

(ii) What is 'Pre-History' ?

(iii) Write the consequences of Bhakti Movement.

(iv) Ajanta Painting.

2. Write short notes in **100** words each (any *four*) : [20]

(i) Main Geographical division of India

(ii) Varna in Ancient Indian Society

(iii) Panch Mahavrata

(iv) Kabir

(v) Sculpture in Ancient India

(vi) Ramakrishna Mission.

P.T.O.

3. Answer the following questions in **200-250** words each (any *three*) : [30]

- (i) Discuss the archaeological sources of Ancient Indian History.
- (ii) State the teaching of Buddhism.
- (iii) State the philosophy of Sufism.
- (iv) Write the information about music in medieval period.
- (v) State the work of Satyashodhak Samaj.

4. Answer any *one* the following question in **500** words : [20]

- (i) Explain the importance of Indian Culture.
- (ii) State the progress in science from Ancient to Medieval Period.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **50** शब्दांत लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (i) संस्काराचे महत्व सांगा.
- (ii) प्रागैतिहासिक कालखंड म्हणजे काय ?
- (iii) भक्ती चळवळीचे परिणाम लिहा.
- (iv) अजिंठा येथील चित्रकला सांगा.

2. प्रत्येकी 100 शब्दांत थोडक्यात टिपा लिहा (कोणतेही चार) : [20]

- (i) भारताचे मुख्य भौगोलिक विभाग
- (ii) प्राचीन भारतातील वर्णव्यवस्था
- (iii) पंचमहाव्रते
- (iv) कबीर
- (v) प्राचीन भारतातील शिल्पकला
- (vi) रामकृष्ण मिशन.

3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 200-250 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही तीन) : [30]

- (i) प्राचीन भारताच्या अभ्यासाच्या भौतिक साधनांची चर्चा करा.
- (ii) बौद्ध धर्माची शिकवण सांगा.
- (iii) सुफी पंथाचे तत्वज्ञान सांगा.
- (iv) मध्ययुगीन काळातील संगीताविषयी माहिती लिहा.
- (v) सत्यशोधक समाजाचे कार्य सांगा.

4. खालील प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दांत लिहा (कोणतेही एक) : [20]

- (i) भारतीय संस्कृतीचे महत्व स्पष्ट करा.
- (ii) प्राचीन ते मध्ययुगीन काळातील विज्ञानामध्ये झालेली प्रगती सांगा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[3901]-250

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

HOME ECONOMICS

(G-2 : Sociology of Family)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following concepts in **50** words each (any *two*) : [10]

- (1) Head of the family.
- (2) Marriage.
- (3) Family disorganisation.
- (4) Human race.

2. Write short notes in **100** words each (any *four*) : [20]

- (1) Woman education and family development.
- (2) Socialisation of child.
- (3) Family welfare.
- (4) Rural family.
- (5) Scope of Sociology.
- (6) Types of marriage.

P.T.O.

3. Answer the following questions in **200** words each (any *three*): [30]

- (1) Explain the importance of Sociology.
- (2) Discuss “family as social institution”.
- (3) Explain the causes of family disintegration.
- (4) Explain the merits of joint family system.
- (5) Explain the basic development of human race.

4. Answer the following questions in **500** words (any *one*) : [20]

- (1) Explain the merits and demerits of Nuclear Family System.
- (2) Explain the role of Government in Family and Child Welfare in Indian Society.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालील संकल्पनांची उत्तरे प्रत्येकी **50** शब्दांत लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (1) कुटुंब प्रमुख.
- (2) विवाह.
- (3) कुटुंबाचे विस्थापन.
- (4) मानवी वंश.

2. प्रत्येकी 100 शब्दांत टिपा लिहा (कोणतेही चार) : [20]

- (1) स्त्री शिक्षण आणि कुटुंब विकास.
- (2) बालकाचे सामाजिकीकरण.
- (3) कुटुंब कल्याण.
- (4) ग्रामीण कुटुंब.
- (5) समाजशास्त्राची व्याप्ती.
- (6) विवाहाचे प्रकार.

3. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 200 शब्दांत लिहा (कोणतेही तीन) : [30]

- (1) समाजशास्त्राच्या अभ्यासाचे महत्व स्पष्ट करा.
- (2) “कुटुंब एक सामाजिक संस्था” चर्चा करा.
- (3) कुटुंब विघटनाची कारणे स्पष्ट करा.
- (4) एकत्र कुटुंब पद्धतीचे गुण स्पष्ट करा.
- (5) मानवी वंशाच्या मुलभूल विकासाचे वर्णन करा.

4. खालील प्रश्नांची उत्तरे 500 शब्दांत लिहा (कोणताही एक) : [20]

- (1) अणु कुटुंब पद्धतीचे गुण व दोष स्पष्ट करा.
- (2) भारतीय समाजातील कुटुंब आणि बाल कल्याणातील शासनाची भूमिका स्पष्ट करा.

Total No. of Questions—4+4+4]

[Total No. of Printed Pages—8+1

[3901]-251

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

(D.S. G-2 (A) : India's National Security)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer in 50 words each (any two) : [10]

- (1) What are the problems of SAARC ?
- (2) Explain the concept of Insurgency.
- (3) State the meaning of Foreign Policy.
- (4) Explain geostrategic importance of Kashmir.

2. Write short notes in 100 words each (any four) : [20]

- (1) Objectives of Indian Foreign Policy.
- (2) Indian Naval Security.
- (3) Nuclear Test 1998.
- (4) McMahon Line.
- (5) Internal Security.
- (6) Nuclear agreement between India and USA.

P.T.O.

3. Answer in **200** to **250** words each (any *three*) : [30]

- (1) Explain the Indo-Pak relations with special reference to the nuclear debate.
- (2) Explain the India's role in SAARC.
- (3) Explain the causes and measures of Terrorism.
- (4) State the meaning and concept of National Security.
- (5) Explain Indian Defence Policy.

4. Answer in **500** words (any *one*) : [20]

- (1) Explain the relation between India and Russia.
- (2) Explain the principles of Indian Foreign Policy.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **50** शब्दांत लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (1) सार्कच्या समस्या कोणत्या ?
- (2) विप्लवाची संकल्पना स्पष्ट करा.
- (3) परराष्ट्रीय धोरणाचा अर्थ सांगा.
- (4) काश्मीरचे भूसामरिक महत्व स्पष्ट करा.

2. प्रत्येकी 100 शब्दांत थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही चार) : [20]

- (1) भारतीय परराष्ट्रीय धोरणाची उद्दिष्टे.
- (2) भारताची नाविक सुरक्षा.
- (3) 1998ची अणू चाचणी.
- (4) मॅकमहोन रेषा.
- (5) अंतर्गत सुरक्षा.
- (6) भारत-अमेरिका नागरी आण्विक करार.

3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही तीन) : [30]

- (1) आण्विकवाद या मुद्याला अनुसरून भारत-पाक संबंध स्पष्ट करा.
- (2) भारताची सार्कमधील भूमिका स्पष्ट करा.
- (3) दहशतवादाची कारणे व उपाय स्पष्ट करा.
- (4) राष्ट्रीय सुरक्षेचा अर्थ आणि संकल्पना सांगा.
- (5) भारताचे संरक्षण धोरण स्पष्ट करा.

4. खालील प्रश्नांचे उत्तर 500 शब्दांत लिहा (कोणतेही एक) : [20]

- (1) भारत आणि रशियाचे संबंध स्पष्ट करा.
- (2) भारतीय परराष्ट्रीय धोरणाची तत्वे स्पष्ट करा.

[3901]-251

(D.S. G-2 (B) : Cold War)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer in 50 words each (any two) : [10]

- (1) Explain the nature of Cold War.
- (2) State the characteristics of SEATO Pact.
- (3) What is New Cold War ?
- (4) Explain the India's role in Korean War.

2. Write short notes in 100 words each (any four) : [20]

- (1) Cuban Revolution.
- (2) Berlin Blockade.
- (3) Nature of Eisen Hower Doctrine 1957.
- (4) Hot-line (Telephonic link).
- (5) SALT-I.
- (6) Gorbachev.

3. Answer in 200 to 250 words each (any three) : [30]

- (1) Explain the meaning, concept and scope of Cold War.
- (2) Describe the Marshal Plan.

- (3) Explain in detail the Warsaw Pact.
- (4) Discuss the Suez Canal problem.
- (5) Explain in brief the Cuban Missile crisis.

4. Answer any *one* of the following questions in **500** words : [20]

- (1) Explain in detail the American-China relations in detente period.
- (2) Discuss the causes of Soviet Intervention in Afghanistan.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नाचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. प्रत्येकी 50 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (1) शीत युद्धाचे स्वरूप स्पष्ट करा.
- (2) सिअॅटो (SEATO) कराराची वैशिष्ट्ये सांगा.
- (3) नविन शीत युद्ध म्हणजे काय ?
- (4) कोरिया युद्धातील भारताची भूमिका स्पष्ट करा.

2. प्रत्येकी 100 शब्दांत थोडक्यात टिपा लिहा (कोणतेही चार) : [20]

- (1) क्युबामधील क्रांती.
- (2) बर्लिनची नाकेबंदी.

- (3) 1957 मधील आयसेन हॉवर सिद्धान्ताचे स्वरूप.
- (4) हॉट-लाईन (दूरभाष्य यंत्रणा).
- (5) सामरिक/डावपेचात्मक शस्त्रे नियंत्रण करार (सॉल्ट-I).
- (6) गोर्बाचेव्ह.

3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही तीन) : [30]

- (1) शीत युद्धाचा अर्थ, संकल्पना आणि व्याप्ती स्पष्ट करा.
- (2) मार्शल योजना विशद करा.
- (3) वार्सा करार सविस्तर स्पष्ट करा.
- (4) सुवेझ कालवा समस्येवर चर्चा करा.
- (5) क्युबन क्षेपणास्त्र संघर्ष थोडक्यात स्पष्ट करा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दांत लिहा : [20]

- (1) सलोखा काळातील अमेरिका-चीन संबंध सविस्तर स्पष्ट करा.
- (2) अफगाणिस्तानातील सोव्हिएट हस्तक्षेपाच्या कारणांची चर्चा करा.

[3901]-251

(D.S. G-2 (C) : Evolution of Strategic Thought)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer in **50** words each (any *two*) : [10]

- (1) Explain the concept of strategy by Moltke.
- (2) According to Liddle Hart, what is the role of tank division in war ?
- (3) State Jomini's principles of war.
- (4) According to J.F.C. Fuller, what are the causes of war ?

2. Write short notes in **100** words each (any *four*) : [20]

- (1) Mao Zedong.
- (2) Admiral A.T. Mahan.
- (3) Che Guevara.
- (4) Douhet.
- (5) Clausewitz.
- (6) Dupicq.

3. Answer in **200** to **250** words each (any *three*) : [30]

- (1) Describe military thought by Ludendorff.
- (2) State strategic thought by Marshal Foch.
- (3) State the views of Mao Zedong about Guerrilla tactics.
- (4) Explain strategic thought by Admiral A.T. Mahan.
- (5) Describe the views of Che Guevara about Guerrilla Warfare.

4. Answer in **500** words (any *one*) : [20]

- (1) Explain in detail Heartland theory by Mackinder.
- (2) Describe in detail strategic thought by Clausewitz.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. प्रत्येकी **50** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही **दोन**) : [10]

- (1) मोल्टकेची युद्धनितीची संकल्पना स्पष्ट करा.
- (2) लिडल हार्टच्या मते रणगाडा डिव्हीजनची युद्धातील भूमिका कोणती ?
- (3) जोमिनीची युद्ध तत्वे सांगा.
- (4) फुलरच्या मते युद्धाची कारणे कोणती ?

2. प्रत्येकी 100 शब्दांत थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही चार) : [20]

- (1) माओ झेडाँग.
- (2) अँडमिरल ए. टी. महान.
- (3) चे गेव्हरा.
- (4) डूहेट.
- (5) क्लॉजवितझ.
- (6) डूपिक.

3. प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही तीन) : [30]

- (1) लूडेनडॉर्फचे लष्करी विचार विशद करा.
- (2) मार्शल फोच यांचे सामरिक विचार सांगा.
- (3) माओ झेडाँग यांचे गनिमी डावपेचा विषयीचे विचार सांगा.
- (4) अँडमिरल ए. टी. महान यांचे सामरिक विचार स्पष्ट करा.
- (5) चे गेव्हरा यांचे गनिमी युद्धपद्धती विषयीचे विचार विशद करा.

4. खालील प्रश्नांची 500 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणताही एक) : [20]

- (1) मॅकिन्डर यांचा मर्मभूमी सिद्धांत सविस्तर स्पष्ट करा.
- (2) क्लॉजवितझच्या सामरिक विचारांचे सविस्तर वर्णन करा.

Total No. of Questions—4+4]

[Total No. of Printed Pages—4+2

[3901]-252

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

D.S. S-1. (A) : International and Regional Organisation

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer in 50 words each (any two) : [10]

- (1) State the objectives of U.N.
- (2) What is ASEAN ?
- (3) State the structure of SAARC.
- (4) What is NAFTA ?

2. Write short notes in 100 words each (any four) : [20]

- (1) Functions of U.N.
- (2) Human Rights.
- (3) Objectives of European Union.
- (4) Functions of ASEAN.
- (5) Peace-keeping force of U.N.
- (6) Enforcement Action.

P.T.O.

3. Answer in **200** to **250** words each (any *three*) : [30]

- (1) Explain the structure and function of UN.
- (2) Describe the role of UN in Social and Economic Issues.
- (3) Explain the aims, objectives and functions of SAARC.
- (4) Write an essay on 'European Union'.
- (5) Explain the hindrances in the working of UN.

4. Answer in *one* of the following questions in **500** words : [20]

- (1) Explain in detail the UN role in International Peace and Security.
- (2) Discuss the future of UN.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **50** शब्दांत लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (1) संयुक्त राष्ट्रांची उद्दिष्टे सांगा.
- (2) आशियन म्हणजे काय ?
- (3) सार्कची रचना सांगा.
- (4) नाफ्ता म्हणजे काय ?

2. प्रत्येकी 100 शब्दांत टिपा लिहा (कोणतेही चार) : [20]

- (1) संयुक्त राष्ट्रांची कार्ये.
- (2) मानवी हक्क.
- (3) युरोपियन युनियनची उद्दिष्टे.
- (4) आशियनची कार्ये.
- (5) संयुक्त राष्ट्रांची शांती सेना.
- (6) वळपूर्वक शांतता प्रस्थापित करण्याची कार्यवाही.

3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही तीन) : [30]

- (1) संयुक्त राष्ट्रांची रचना आणि कार्ये स्पष्ट करा.
- (2) संयुक्त राष्ट्रांचे सामाजिक आणि आर्थिक प्रश्न सोडविण्यातील कार्य विशद करा.
- (3) सार्कचे हेतू, उद्दिष्टे आणि कार्ये स्पष्ट करा.
- (4) 'युरोपियन युनियन' यावर निबंध लिहा.
- (5) संयुक्त राष्ट्रांच्या कार्यातील अडथळे स्पष्ट करा.

4. खालील प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दांत लिहा (कोणतेही एक) : [20]

- (1) आंतरराष्ट्रीय शांतता व सुरक्षितता टिकविण्यातील संयुक्त राष्ट्रांची भूमिका सविस्तर स्पष्ट करा.
- (2) संयुक्त राष्ट्रांचे भवितव्य याविषयी चर्चा करा.

D.S. S-1. (B) : India and Her Neighbours

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer in **50** words each (any *two*) : [10]
- (1) State the lessons of 1965 War.
  - (2) Explain the causes of Kargil operation.
  - (3) What are the objectives of SAARC ?
  - (4) State India's role in Nepal's development.
2. Write short notes in **100** words each (any *four*) : [20]
- (1) Geostrategic importance of Bhutan.
  - (2) Causes of 1965 war.
  - (3) Problem of Tibet.
  - (4) Maritime Boundaries of India.
  - (5) India's geostrategic location.
  - (6) MacMahon Line.
3. Answer in **200** to **250** words each (any *three*) : [30]
- (1) Explain India's role in SAARC.
  - (2) Explain India's role in the independence of Bangladesh.

- (3) Describe in detail the ethnic problem in Sri Lanka.
- (4) Describe the Indo-China relations since 1990.
- (5) 'Kashmir issue is a crucial issue in India-Pakistan relations'. Explain.

4. Answer *one* of the following questions in **500** words : [20]

- (1) Explain the relations between India and Myanmar.
- (2) State the factors of India's National Power.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **50** शब्दांत लिहा (कोणतेही **दोन**) : [10]

- (1) 1965च्या युद्धातून मिळालेले धडे सांगा.
- (2) कारगील कार्यवाहीची कारणे स्पष्ट करा.
- (3) सार्कची उद्दिष्टे कोणती ?
- (4) नेपाळच्या विकासातील भारताची भूमिका सांगा.

2. प्रत्येकी **100** शब्दांत टिपा लिहा (कोणतेही **चार**) : [20]

- (1) भूतानचे भूसामरिक महत्त्व.
- (2) 1965च्या युद्धाची कारणे.

- (3) तिबेटची समस्या.
- (4) भारताची सागरी सीमा.
- (5) भारताचे भूसामरिक स्थान.
- (6) मॅकमोहन रेषा.

3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही तीन) : [30]

- (1) सार्कमधील भारताची भूमिका स्पष्ट करा.
- (2) बांगलादेशच्या स्वातंत्र्यातील भारताची भूमिका स्पष्ट करा.
- (3) श्रीलंकेतील वांशिक समस्येचे सविस्तर वर्णन करा.
- (4) 1990 पासूनच्या भारत-चीन संबंधाचे वर्णन करा.
- (5) 'भारत-पाकिस्तान संबंधात काश्मीर प्रश्न ही एक कठीण समस्या आहे'. स्पष्ट करा.

4. खालील प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दांत लिहा (कोणतेही एक) : [20]

- (1) भारत आणि म्यानमार यांच्यामधील संबंध स्पष्ट करा.
- (2) भारताच्या राष्ट्रीय शक्तीचे घटक सांगा.

Total No. of Questions—4+4]

[Total No. of Printed Pages—4+2

[3901]-253

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

D.S. S-2 (A) : Defence Economics

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer in 50 words each (any two) : [10]

- (1) Explain the effects of war finance.
- (2) State the objectives of Economic Warfare.
- (3) What are the post-war problems ?
- (4) State the kinds of loans.

2. Write short notes in 100 words each (any four) : [20]

- (1) Importance of Defence.
- (2) “Internal threats of India’s security.”
- (3) Public Accounts Committee.
- (4) War potential.
- (5) Sources of wartime economy.
- (6) Preparation of India’s defence budget.

P.T.O.

3. Answer in **200** to **250** words each (any *three*) : [30]

- (1) Explain the importance of price control and rationing in Wartime Economy.
- (2) What are the causes of increasing defence expenditure of India ?
- (3) Describe the effects of war on economic structure.
- (4) State the characteristics and problems of wartime economy.
- (5) "Defence and development are co-related to each other." Discuss.

4. Answer any *one* in **500** words : [20]

- (1) Analyse the defence expenditure of India from 1947 to update.
- (2) Explain the means and nature of Economic Warfare.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **50** शब्दांत लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (1) युद्ध वित्ताचे परिणाम स्पष्ट करा.
- (2) आर्थिक युद्धपद्धतीची उद्दिष्टे सांगा.
- (3) युद्धोत्तरकाळातील समस्या कोणत्या ?
- (4) कर्जाचे प्रकार सांगा.

2. प्रत्येकी 100 शब्दांत टिपा लिहा (कोणत्याही चार) : [20]

- (1) संरक्षणाचे महत्व.
- (2) “भारताच्या सुरक्षेचे अंतर्गत धोके.”
- (3) सार्वजनिक लेखा समिती.
- (4) युद्ध क्षमता.
- (5) युद्धकालीन अर्थव्यवस्थेची साधने.
- (6) भारताच्या संरक्षण अंदाजपत्रकाची तयारी.

3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही तीन) : [30]

- (1) किंमत नियंत्रण व रेशनिंग यांचे युद्धकालीन अर्थव्यवस्थेतील महत्व स्पष्ट करा.
- (2) भारताच्या संरक्षण खर्चात वाढ होण्याची कारणे कोणती ?
- (3) युद्धाचे आर्थिक क्षेत्रावरील परिणाम विशद करा.
- (4) युद्धकालीन अर्थव्यवस्थेची वैशिष्ट्ये आणि समस्या सांगा.
- (5) “संरक्षण आणि विकास परस्पर पूरक आहे.” चर्चा करा.

4. कोणताही एक प्रश्नाचा उत्तर 500 शब्दांत लिहा : [20]

- (1) इ. स. 1947 ते आजपर्यंतच्या भारताच्या संरक्षण खर्चाचे विश्लेषण करा.
- (2) आर्थिक युद्धपद्धतीची साधने व स्वरूप स्पष्ट करा.

[3901]-253

D.S. S-2 (B) : Military Psychology and Sociology

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer in 50 words each (any two) : [10]

- (1) What is the image of soldier in Society ?
- (2) State the social aspect of defeat.
- (3) Why is the discipline essential in military organisation ?
- (4) Write any *five* post-war social problems.

2. Write short notes in 100 words each (any four) : [20]

- (1) Civil-Military relation.
- (2) Uses of intelligence test.
- (3) Motivation.
- (4) Human right and armed forces.
- (5) Significance of morale in defence.
- (6) Hysteria.

3. Answer in **200** to **250** words each (any *three*) : [30]

- (1) Explain in detail the mental health problems of the soldier in war.
- (2) State the functions of military leader.
- (3) Discuss the dimensions of human behaviour.
- (4) Explain the principles of psychology in the military training.
- (5) Explain effects of war on the society.

4. Answer any *one* in **500** words : [20]

- (1) Explain the importance of discipline, morale and hierarchy in the military organisation.
- (2) Discuss "The image of soldier in different societies."

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. प्रत्येकी **50** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही **दोन**) : [10]

- (1) समाजात सैनिकांची काय प्रतिमा आहे ?
- (2) पराभवाचे सामाजिक दृष्टीकोन सांगा.
- (3) लष्करी संघटनेत शिस्तीची आवश्यकता का असते ?
- (4) कोणत्याही **पाच** युद्धोत्तर सामाजिक समस्या लिहा.

2. प्रत्येकी 100 शब्दांत थोडक्यात टिपा लिहा (कोणत्याही चार) : [20]

- (1) नागरी-लष्करी संबंध
- (2) बौद्धिक चाचणीचे उपयोग
- (3) प्रेरणा
- (4) मानवी हक्क आणि सशस्त्र दले
- (5) संरक्षणातील मनोधैर्याचे महत्व
- (6) हिस्टेरिया.

3. प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही तीन) : [30]

- (1) युद्धातील सैनिकांच्या मानसिक स्वास्थ्याच्या समस्यांचे सविस्तर स्पष्टीकरण करा.
- (2) लष्करी नेतृत्वाची कार्ये सांगा.
- (3) मानवी वर्तुणूकीचे विविध पैलुंवर चर्चा करा.
- (4) लष्करी प्रशिक्षणाबाबतचे मानसशास्त्रीय तत्वे स्पष्ट करा.
- (5) युद्धाचे समाजावरील परिणाम स्पष्ट करा.

4. कोणताही एक प्रश्नाचा उत्तर 500 शब्दांत लिहा : [20]

- (1) लष्करी संघटनेतील शिस्त, मनोधैर्य आणि परंपरा यांचे महत्व स्पष्ट करा.
- (2) “विभिन्न समाजातील सैनिकांची प्रतिमा” याविषयी चर्चा करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[3901]-254

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

SOCIAL WORK

General Paper II

(I) Introduction : Fields of Social Work

(II) Population Education

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any *two* of the following questions in **50** words each : [10]
  - (i) Explain the psychological factors affecting on population growth.
  - (ii) Explain the advantages of large-size family.
  - (iii) Prepare a note on problems of tribal children in Maharashtra.
  - (iv) State the importance of Population Education.

2. Answer any *four* of the following questions in **100** words each : [20]
  - (i) Explain the approach of rural development in India.
  - (ii) Explain the biological factors affecting on population growth.
  - (iii) Discuss the trends in population growth in India before independence.
  - (iv) Discuss the causes of poor standard of living in Tribal area.
  - (v) How will you co-relate population growth with unemployment?
  - (vi) Explain the problem of education in Urban Slums.

P.T.O.

3. Answer any *three* of the following questions in **200** to **250** words each : [30]

(i) Explain the role of medical social worker in Hospital Setting.

(ii) Write a note on 'Migration and population growth'.

(iii) Explain the problem of aging and state the welfare measures for old aged.

(iv) Explain the problem of food and housing in rural area.

(v) Write a note on 'World Population Growth'.

4. Answer any *one* the following in **500** words : [20]

(i) Write an essay on determinants of Population Growth.

(ii) Write a detailed note on 'Youth Welfare'.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका ग्राह्य धरावी.

1. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **50** शब्दांत लिहा : [10]

(i) लोकसंख्या वाढीवर परिणाम करणारे मानसशास्त्रीय घटक स्पष्ट करा.

(ii) मोठ्या आकाराच्या कुटुंबाचे फायदे स्पष्ट करा.

(iii) महाराष्ट्रातील आदिवासी मुलांच्या समस्या यावर टिपण तयार करा.

(iv) लोकसंख्या शिक्षणाचे महत्व सांगा.

2. खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 100 शब्दांत लिहा : [20]

- (i) भारतातील ग्रामीण विकासाचा दृष्टीकोन स्पष्ट करा.
- (ii) लोकसंख्या वाढीवर परिणाम करणारे जीवशास्त्रीय घटक स्पष्ट करा.
- (iii) स्वातंत्र्यपूर्व काळात भारतातील लोकसंख्या वाढीचे प्रवाह यावर चर्चा करा.
- (iv) आदिवासी भागातील निकृष्ट राहणीमानाच्या दर्जाची कारणे यावर चर्चा करा.
- (v) लोकसंख्या वाढ आणि बेरोजगारी यांचा कसा सह-संबंध आहे ?
- (vi) नागरी झोपडपट्ट्यांमधील शिक्षणाची समस्या स्पष्ट करा.

3. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दांत लिहा : [30]

- (i) रुग्णालयांमधील वैद्यकीय समाजकार्यकर्त्यांची भूमिका स्पष्ट करा.
- (ii) 'स्थलांतर आणि लोकसंख्या वाढ' यावर टिपण लिहा.
- (iii) वार्धक्याची समस्या स्पष्ट करून वृद्धांसाठी असलेल्या कल्याणकारी उपाययोजना सांगा.
- (iv) ग्रामीण भागातील अन्न व गृहनिर्माणाची समस्या स्पष्ट करा.
- (v) 'जागतिक लोकसंख्या वाढ' यावर टिपण लिहा.

4. खालीलपैकी कोणताही एका प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दांत लिहा : [20]

- (i) 'लोकसंख्या वाढीचे घटक' यावर निबंध लिहा.
- (ii) 'युवक कल्याण' यावर सविस्तर टिपण लिहा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—4+2

[3901]-256

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

COMMERCE (G-2)

(Business Accounting)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

- N.B. :—** (i) *All* questions are compulsory.
(ii) Figures to the right indicate full marks.
(iii) Use of calculator is allowed.

- 1.** Answer the following questions (any *five*) : [10]
- (a) Meaning of 'Book-keeping'.
  - (b) Meaning of 'Double Entry'.
  - (c) What is Capital ?
  - (d) What is Prime Cost ?
  - (e) What is Cost Accounting ?
  - (f) Meaning of 'Time Keeping'.
  - (g) Meaning of 'Trial Balance'.
  - (h) Meaning of 'Discount'.
- 2.** Journalise the following in the books of M/s Chopda & Co. : [20]
2010
- Jan. 1 Started business with cash of Rs. 15,000.
Jan. 5 Purchased goods for cash worth Rs. 1,500.

P.T.O.

Jan. 8 Sold goods for cash Rs. 2,000.

Jan. 9 Purchased goods from Bora on Credit for Rs. 1,400.

Jan. 13 Paid to Bora Rs. 1,000.

Jan. 15 Sold goods of Rs. 300 to Laxman on credit.

Jan. 18 Received cash from Laxman Rs. 300.

Jan. 20 Paid carriage Rs. 30.

Jan. 22 Paid Rent Rs. 100 to landlord.

Jan. 25 Paid commission Rs. 50 by cheque to Desai.

Jan. 28 Deposited Rs. 400 in Bank of India.

Jan. 31 Interest Rs. 60 received.

Or

Record the following transactions in proper subsidiary books :

June 2009	Rs.
June 2 Bought goods from Amar	1,800
June 5 Bought goods from Rajan	750
June 7 Sold goods to Kumar	975
June 9 Returned goods to Amar	125
June 14 Kumar returned goods	50
July 16 Purchased office furniture from Nahar	700
July 20 Sold goods to Narendra	850

July 22	Narendra returned goods	75
July 27	Purchased machinery on credit	200
July 30	Sold goods to Mahendra	100

3. (A) From the following particulars prepare cash book with Cash, Bank and Discount Column : [15]

Nov. 2008

Nov. 1 Cash in Hand Rs. 2,500.

Nov. 2 Cash at Bank Rs. 5,000.

Nov. 4 Received cheque from Sowani Rs. 100 in full settlement of Rs. 100 lodged into the bank.

Nov. 5 Issued cheque to Pote Rs. 1,050 in full settlement of his account Rs. 1,100.

Nov. 9 Paid to petty cashier Rs. 50 by cheque for petty expenses.

Nov. 12 Cash sales Rs. 1,400 and cash purchases Rs. 1,000.

Nov. 19 Purchased furniture for Rs. 1,000 paid half amount in cash and half paid by cheque.

Nov. 20 Deposited into the bank Rs. 500.

Nov. 22 Paid office expenses Rs. 300 by cheque.

Nov. 25 Cash purchases Rs. 1,000.

Nov. 30 Paid office rent by cash Rs. 250.

Or

The following figures have been extracted from the books of Jain Engineering Ltd. for the year ending 31st March 2010 :

Particulars	Rs.
Direct material	90,000
Direct wages	50,000
Indirect wages	10,000
Direct expenses	15,000
Electric power	1,000
Depreciation of office building	1,000
Depreciation of plant and machinery	2,500
Director's fees	3,000
Oil and waste	300
Lubricants	400
Machinery repairs	1,000
Bad debt	2,050
Postage	450

Factory lighting	1,000
Office lighting	500
Carriage outward	300
Printing and stationery	500
Store-keeper wages	1,200
Selling expenses	2,000
Travelling expenses	1,000
Telephone charges	400
Factory rent	2,000
Office rent	1,000
Manager's salary	4,000
Factory expenses	500

From the above figures, calculate :

- (a) Prime cost
- (b) Factory cost
- (c) Cost of production
- (d) Cost of sales.

(B) Explain in detail the sales procedure. [15]

Or

The following particulars have been extracted in respect of Material B. Prepare a Store Ledger Account on Last-In-First-Out (L.I.F.O.) basis :

1-3-2010   Opening stock 300 units @ Rs. 2.50 p.u.

7-3-2010   Purchased 400 units @ Rs. 3.50 p.u.

10-3-2010   Purchased 600 units @ Rs. 4.00 p.u.

25-3-2010   Purchased 500 units @ Rs. 4.20 p.u.

Issues :

9-3-2010   Issued   400 units

15-3-2010   Issued   200 units

30-3-2010   Issued   800 units.

4. Write short notes on (any *four*) : [20]

- (1) Importance of Double Entry
- (2) Classification of Accounts
- (3) Objects of Cost Accounting
- (4) Limitations of Financial Accounting
- (5) Profit and Loss Account
- (6) Balance Sheet.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—8+4

[3901]-268

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

LOGIC AND METHODOLOGY OF SCIENCE (G-II)

General Paper II

(Formal Logic)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any *two* questions : [10]

(1) Symbolize the following propositions with the help of the symbols given in brackets (any *four*) :

(i) Snakes are not all poisonous. (Sx, Px)

(ii) None but the brave deserve the fair. (Bx, Fx)

(iii) If all officers present are either captains or majors then either some captains are present or some majors are present. (Ox, Px, Cx)

(iv) If something is wrong then it should be rectified. (Wx, Rx)

(v) If all dogs are carnivorous, then Rover is carnivorous. (Dx, Cx, r)

P.T.O.

- (2) Prove the validity of the following arguments (any *two*) :
- (i) All dancers are graceful. Mary is a student. Mary is a dancer. Therefore some students are graceful.
(Dx, Gx, Sx, m)
- (ii) $(x) (Dx \supset Ex) \therefore Da \supset [(y) (Ey \supset Fy) \supset Fa]$
- (iii) (1) $(\exists x) Gx \vee (y) (Gy \supset Hy)$
(2) $(x) (Ix \supset \sim Gx) \therefore (x) (Gx \supset Ix) \supset (y) (Gy \supset Hy)$
- (iv) $(\exists x) Lx \supset (y) My \therefore (x) [Lx \supset (y) My]$
- (3) State the difference between propositional logic and predicate logic.
- (4) Explain the revised version of E-I.

2. Answer any *four* questions : [20]

- (1) Explain the kinds of relational propositions with examples.
- (2) Symbolize the following relational propositions using the indicated symbols (any *two*) :
- (i) Everything is attracted by everything. (Axy)
- (ii) Bad men never have friends. (Bx, Mx, Fxy)
- (iii) Every dog has his day. (Dx, Yx, Bxy)
- (iv) Somebody gives money to charity. (Px, Cx, Mx, Dxyz)
- (3) Construct a formal proof of validity for the following arguments (any *one*) :
- (i) $(x) (Ex \supset Ax) \therefore (x) [(\exists y) (Ey \cdot Hxy) \supset (\exists y) (Ay \cdot Hxy)]$
- (ii) $(x) [(\exists y) (Byx \supset (z)Bxz)] \therefore (y)(z)(Byz \supset Bzy)$

(iii) Any friend of Al is a friend of Bill. Therefore any one who knows a friend of Al knows a friend of Bill.

(Px, Fxy, Kxy, a, b)

(4) Write a short note on Transitivity.

(5) Prove the validity of the relational arguments (any one) :

(i) $(x)(y) (Rxy \supset \sim Ryx) \therefore (x) \sim Rxx$

(ii) (1) Wtd

(2) Wdh $\therefore$ Wth

(iii) A cadillac is more expensive than any low-priced car.

Therefore no cadillac is a low-priced car. (Cx, Lx, Mxy)

(6) Symbolize the following propositions using the indicated symbols

(any three) :

(1) Mary can tolerate any one but John. (Txy, Px, j, m)

(2) There is at least one applicant. (Ax)

(3) The author of Hamlet was a genius. (Gx, Axy, h)

(4) The tallest mountain is to the north of India.

(Mx, Txy, Nx)

(5) Al is on the team and can outrun any one on it.

(Tx, Oxy)

(7) Demonstrate the following (any one) :

(i) $(x) (Fx \supset Q) \equiv [(\exists x) Fx \supset Q]$

(ii) $(\exists y) [(\exists x) Fx \supset Q]$

(iii) $(x) (\exists y) (Fx \supset Gy) \supset [(x) Fx \supset (\exists y) Gy]$

(iv) $(x) (\exists y) (Fx \cdot Gy) \equiv (\exists y) (x) (Fx \cdot Gy)$

3. Attempt any *three* questions :

[30]

(1) Prove the following theorems with the help of the Axioms given below (any *two*) :

Axioms :

(i) $(p \vee p) \supset p$

(ii) $q \supset (p \vee q)$

(iii) $(p \vee q) \supset (q \vee p)$

(iv) $(p \vee (q \vee r)) \supset (q \vee (p \vee r))$

(v) $(q \supset r) \supset ((p \vee q) \supset (p \vee r))$

Theorems :

(i) $\vdash (p \supset \sim p) \supset \sim p$

(ii) $\vdash (q \supset (p \supset q))$

(iii) $\vdash (p \supset (p \vee p))$

(iv) $\vdash (p \supset q) \supset ((q \supset r) \supset (p \supset r))$

(v) $\vdash (p \supset \sim q) \supset (q \supset \sim p)$

(2) Write short notes on (any *two*) :

(i) Logical structure of a relational proposition.

(ii) Definite description.

(iii) Axiomatic system.

(iv) Individual constants and predicate constants.

(3) Identify and explain the mistakes in the following erroneous proofs (any *two*) :

(I) (i) $(\exists x) (Fx \cdot Gx) \therefore (x) Fx$

→(ii) $Fx \cdot Gy$
 (iii) Fx 2, simpl
 _____
 (iv) Fx 1, 2-3, EI
 (v) $(x) Fx$ 4, UG.

(II) (i) $(x) (\exists y) (Fx \equiv \sim Fy) \therefore (\exists x) (Fx \equiv \sim Fx)$

(ii) $(\exists y) (Fx \equiv \sim Fy)$ 1, UI

→(iii) $Fx \equiv \sim Fx$
 (iv) $(\exists x) (Fx \equiv \sim Fx)$ 3, E-G
 _____
 (v) $(\exists x) (Fx \equiv \sim Fx)$ 2, 3-4, E.I.

(III) (i) $(x) (\exists y) (Fx \equiv \sim Fy) \therefore (\exists y) (Fy \equiv \sim Fy)$

(ii) $(\exists y) (Fy \equiv \sim Fy)$ 1, U.I.

(IV) (i) $(\exists y) Fx \therefore (x)Fx$

→(ii) Fy
 (iii) $(x) Fx$ 2, U.G.
 _____
 (iv) $(x) Fx$ 1, 2-3, E.I.

(4) Answer any *two* :

- (i) Preliminary version of U.G.
- (ii) Singular and general propositions
- (iii) Free and bound variables
- (iv) Method of proving invalidity

4. Answer any *one* question : [20]

(1) Prove the invalidity of the following arguments (any *four*) :

(I) (i) $(\forall x) (Hx \supset \sim Ix)$

(ii) $(\exists x) (Jx \cdot \sim Ix) \quad \therefore (\forall x) (Hx \supset Jx)$

(II) (i) $(\exists x) (Kx \cdot Lx)$

(ii) $(\exists x) (\sim Kx \cdot \sim Lx) \quad \therefore (\exists x) (Lx \cdot \sim Kx)$

(III) (i) $(\exists x) (Ax \cdot Bx)$

(ii) $AC \quad \therefore BC$

(IV) (i) $(\forall x) (Wx \supset Hx)$

(ii) $(\forall x) (Ex \supset Hx) \quad \therefore (\forall x) (Wx \supset Ex)$

(V) No novelists are observant. Some poets are not observant.

Therefore no novelists are poets. (Nx, Ox, Px)

(2) (A) Define set. Explain the kinds of sets with examples.

(B) Write the following sets :

$A = \{1, 3, 4, 2, 9\}$

$B = \{1, 2 + 1, 1 + 8, 10, 2 + 0, 4, 1008\}$

(i) $A \cup B$

(ii) $A \cap B$

(iii) $A \sim B$

(iv) $B \sim A$

(v) $A \sim A$

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

- सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
(iii) मुळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा : [10]

(1) खालील विधानांचे कंसात दिलेली चिन्हे वापरून चिन्हांकन करा :

(i) सगळे साप काही विषारी नसतात. (Sx, Px)

(ii) फक्त शूर व्यक्तीच बक्षिसपात्र असतात. (Bx, Fx)

(iii) उपस्थित असलेले सर्व अधिकारी जर कॅप्टन्स किंवा मेजर्स असतील तर एकतर काही कॅप्टन्स हजर आहेत किंवा काही मेजर्स हजर आहेत.

(Ox, Px, Cx)

(iv) जर काही बिघडले असेल तर ते दुरुस्त झाले पाहिजे. (Wx, Rx)

(v) जर सगळे कुत्रे मांसभक्षक असतील, तर रोव्हर मांसभक्षक आहे.

(Dx, Cx, r)

(2) खालील अनुमानांची युक्तता सिद्ध करा (कोणतीही दोन) :

(i) सर्व नर्तक ऐटबाज असतात. मेरी विद्यार्थिनी आहे. मेरी नर्तिका आहे.
म्हणून काही विद्यार्थी ऐटबाज आहेत. (Dx, Gx, Sx, m)

(ii) (x) (Dx $\supset$ Ex) / $\therefore$ Da $\supset$ [(y) (Ey $\supset$ Fy) $\supset$ Fa]

(iii) (1) $(\exists x) Gx \vee (y) (Gy \supset Hy)$

(2) $(x) (Ix \supset \sim Gx) \therefore (x) (Gx \supset Ix) \supset (y) (Gy \supset Hy)$

(iv) $(\exists x) Lx \supset (y) My \therefore (x) [Lx \supset (y) My]$

- (3) विधान तर्कशास्त्र व विधेय तर्कशास्त्र यातील फरक सांगा. उदाहरणे द्या.
 (4) EI या नियमाची सुधारित आवृत्ती स्पष्ट करा.

2. कोणतेही चार प्रश्न सोडवा : [20]

- (1) संबंधवाची विधानांचे प्रकार उदाहरणे देऊन सांगा.
 (2) खालील संबंधवाची विधानांचे दिलेली चिन्हे वापरून चिन्हांकन करा (कोणतीही दोन) :
- (i) प्रत्येक गोष्ट प्रत्येक गोष्टीकडून आकर्षित होते. (Axy)
 (ii) वॉर्ट माणसांना कधीच मित्र नसतात. (Bx, Mx, Fxy)
 (iii) प्रत्येक क्रुत्र्याला त्याचा दिवस असतो. (Dx, Yx, Bxy)
 (iv) कोणीतरी धर्मादाय संस्थेला पैसा देतो. (Px, Cx, Mx, Dxyz)
- (3) खालील अनुमानांची युक्तता सिद्ध करा (कोणतेही एक) :
- (i) $(x) (Ex \supset Ax) \therefore (x) [(\exists y) (\exists y . Hxy) \supset (\exists y) (Ay . Hxy)]$
 (ii) $(x) [(\exists y) (Byx \supset (z)Bxz)] \therefore (y)(z)(Byz \supset Bzy)$
 (iii) अल्चा कोणताही मित्र बिल्चा मित्र आहे. म्हणून अल्च्या मित्राला जो ओळखतो तो बिल्च्या मित्राला ओळखतो. (Px, Fxy, Kxy, a, b)
- (4) प्रवाहितता संबंधावर संक्षिप्त टीप लिहा.
 (5) खालील संबंधवाची अनुमानांची युक्तता सिद्ध करा (कोणतेही एक) :
- (i) $(x)(y) (Rxy \supset \sim Ryx) \therefore (x) \sim Rxx$
 (ii) (1) Wtd
 (2) Wdh $\therefore$ Wth
 (iii) कॅडिलॅक गाडी कोणत्याही कमी किंमतीच्या गाडीपेक्षा महाग असते. म्हणून कोणतीही कॅडिलॅक गाडी कमी किंमतीची गाडी नसते. (Cx, Lx, Mxy)

- (6) खालील विधानांचे दिलेली चिन्हे वापरून चिन्हांकन करा (कोणतीही तीन) :
- (1) मेरी फक्त जॉन सोडून कोणाबाबतही सहनशील आहे. (Txy, Px, j, m)
  - (2) निदान एक अर्जदार आहे. (Ax)
  - (3) हॅम्लेटचा लेखक प्रतिभावान आहे. (Gx, Axy, h)
  - (4) सर्वात उंच पर्वत भारताच्या उत्तरेला आहे. (Mx, Txy, Nx)
  - (5) अल् संघात आहे आणि संघातील कोणावरही तो मान करू शकतो. (Tx, Oxy)

(7) सिद्धता द्या (कोणतीही एक) :

- (i) $(x) (Fx \supset Q) \equiv [(\exists x) Fx \supset Q]$
- (ii) $(\exists y) [(\exists x) Fx \supset Q]$
- (iii) $(x) (\exists y) (Fx \supset Gy) \supset [(x) Fx \supset (\exists y) Gy]$
- (iv) $(x) (\exists y) (Fx \cdot Gy) \equiv (\exists y) (x) (Fx \cdot Gy)$

3. कोणतेही तीन प्रश्न सोडवा : [30]

(1) खालील प्रमेये दिलेल्या मूलाधारांच्या आधारे सिद्ध करा (कोणतीही दोन)

मूलाधार :

- (i) $(p \vee p) \supset p$
- (ii) $q \supset (p \vee q)$
- (iii) $(p \vee q) \supset (q \vee p)$
- (iv) $(p \vee (q \vee r)) \supset (q \vee (p \vee r))$
- (v) $(q \supset r) \supset ((p \vee q) \supset (p \vee r))$

प्रमेये :

- (i) $\vdash (p \supset \sim p) \supset \sim p$

- (ii) $\vdash (q \supset (p \supset q))$
 (iii) $\vdash (p \supset (p \vee p))$
 (iv) $\vdash (p \supset q) \supset ((q \supset r) \supset (p \supset r))$
 (v) $\vdash (p \supset \sim q) \supset (q \supset \sim p)$

(2) थोडक्यात टीपा द्या (कोणत्याही दोन) :

- (i) संबंधवाची विधानाची तार्किक रचना.
 (ii) निश्चित वर्णन.
 (iii) बीजानुमान प्रणाली.
 (iv) व्यक्ति अचर आणि विधेय अचर.

(3) खालील चुकीच्या सिद्धतांमधील चुका ओळखा व स्पष्ट करा (कोणतेही दोन) :

(I) (i) $(\exists x) (Fx \cdot Gx) \therefore (x) Fx$

- $\rightarrow$ (ii) $Fx \cdot Gy$
 (iii) Fx 2, simpl
 (iv) Fx 1, 2-3, EI
 (v) $(x) Fx$ 4, UG.

(II) (i) $(x) (\exists y) (Fx \equiv \sim Fy) \therefore (\exists x) (Fx \equiv \sim Fx)$

(ii) $(\exists y) (Fx \equiv \sim Fy)$ 1, UI

- $\rightarrow$ (iii) $Fx \equiv \sim Fx$
 (iv) $(\exists x) (Fx \equiv \sim Fx)$ 3, E-G
 (v) $(\exists x) (Fx \equiv \sim Fx)$ 2, 3-4, E.I.

(III) (i) $(x) (\exists y) (Fx \equiv \sim Fy) \therefore (\exists y) (Fy \equiv \sim Fy)$

(ii) $(\exists y) (Fy \equiv \sim Fy)$ 1, U.I.

(IV) (i) $(\exists y) Fx \quad \therefore (X)Fx$

$\rightarrow$ (ii) Fy

(iii) $(x) Fx \quad 2, U.G.$

(iv) $(x) Fx \quad 1, 2-3, E.I.$

(4) कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :

(i) U.G. या नियमाची प्राथमिक आवृत्ती

(ii) एकवाची आणि सामान्य विधान

(iii) मुक्त आणि बद्ध चर

(iv) अयुक्तता सिद्ध करण्याची पद्धती.

4. कोणताही एक प्रश्न सोडवा :

[20]

(1) खालील अनुमानांची अयुक्तता सिद्ध करा (कोणतीही चार) :

(I) (i) $(x) (Hx \supset \sim Ix)$

(ii) $(\exists x) (Jx \cdot \sim Ix) \quad \therefore (x) (Hx \supset Jx)$

(II) (i) $(\exists x) (Kx \cdot Lx)$

(ii) $(\exists x) (\sim Kx \cdot \sim Lx) \quad \therefore (\exists x) (Lx \cdot \sim Kx)$

(III) (i) $(\exists x) (Ax \cdot Bx)$

(ii) $AC \quad \therefore BC$

(IV) (i) $(x) (Wx \supset Hx)$

(ii) $(x) (Ex \supset Hx) \quad \therefore (x) (Wx \supset Ex)$

(V) एकही कादंबरीकार निरीक्षक नाही. काही कवी निरीक्षक नाहीत. म्हणून

एकही कादंबरीकार कवी नाही.

(Nx, Ox, Px)

(2) (A) संच म्हणजे काय, हे सांगून संचांचे प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा.

(B) खालील संच ओळखा :

$$A = \{1, 3, 4, 2, 9\}$$

$$B = \{1, 2 + 1, 1 + 8, 10, 2 + 0, 4, 1008\}$$

(i) $A \cup B$

(ii) $A \cap B$

(iii) $A \sim B$

(iv) $B \sim A$

(v) $A \sim A$

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—8+2

[3901]-258

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

MATHEMATICS

(FMG-2 : Operations Research)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

- N.B. :—** (i) *All* questions are compulsory.
(ii) Figures to the right indicate full marks.
(iii) Use of logarithmic table and calculators is allowed.
(iv) Graph paper will be supplied on demand.

1. Attempt each of the following : [16]

(i) Find the feasible region of the following L.P.P. :

$$\text{Max. } Z = 3x_1 + 4x_2$$

$$\text{subject to } 3x_1 + 2x_2 = 6$$

$$x_1 = 1$$

$$x_1 \geq 0, x_2 \geq 0.$$

(ii) Define Unrestricted variables and Artificial variables.

(iii) Write the dual of the following L.P.P. :

$$\text{Min. } Z = 2x_1 + 3x_2$$

$$\text{subject to } 3x_1 + 5x_2 \leq 4$$

$$2x_1 - x_2 = 3$$

$$x_1 \geq 0, x_2 \geq 0.$$

P.T.O.

- (iv) When do we say that the assignment problem has multiple optimal solutions ?
- (v) What is 'two person zero sum' game ?
- (vi) State the principal assumptions of a sequencing problem.
- (vii) Give any *two* situations where replacement model is applicable.
- (viii) Write *two* differences between Event and Activity.

2. (A) Attempt any *one* of the following : [6]

- (i) Solve the following L.P.P. by Simplex method :

$$\text{Max. } Z = 2x_1 + 5x_2$$

$$\text{subject to } x_1 + 3x_2 \leq 3$$

$$3x_1 + 2x_2 \leq 6$$

$$x_1 \geq 0, x_2 \geq 0.$$

- (ii) Solve the following L.P.P. by dual Simplex method :

$$\text{Min. } Z = x_1 + x_2$$

$$\text{subject to } 2x_1 + x_2 \geq 4$$

$$x_1 + 7x_2 \geq 7$$

$$x_1 \geq 0, x_2 \geq 0.$$

(B) Attempt any two of the following : [10]

(i) Solve the following L.P.P. by graphical method :

$$\text{Max. } Z = 3x_1 - 2x_2$$

$$\text{subject to } x_1 + x_2 \leq 1$$

$$2x_1 + 2x_2 \geq 4$$

$$x_1 \geq 0, x_2 \geq 0.$$

(ii) A company has 5 jobs to be done. The following matrix shows the return in rupees on assigning i th ($i = 1, 2, 3, 4, 5$) machine to the j th job $j = A, B, C, D, E$. Assign the five jobs to the five machine so as to maximize the total expected profit.

		Job				
		A	B	C	D	E
Machine	1	5	11	10	12	4
	2	2	4	9	3	5
	3	3	12	5	14	6
	4	0	14	4	11	7
	5	7	9	8	12	5

(iii) Find the I.B.F. solution for the following T.P. by Matrix Minima method.

		Destination					Supply
		D ₁	D ₂	D ₃	D ₄	D ₅	
Origin	O ₁	4	2	3	2	6	8
	O ₂	5	4	5	2	1	12
	O ₃	6	5	4	7	3	14
Demand		4	4	6	8	8	

3. (A) Attempt any *one* of the following : [8]

(i) Solve the following T.P.

		D ₁	D ₂	D ₃	D ₄	Available
		O ₁	1	2	1	4
O ₂	3	3	2	1	50	
O ₃	4	2	5	9	20	
Requirement		20	40	30	10	

(ii) Solve the following T.P. for maximizing profit :

		Destination				Capacity
		D ₁	D ₂	D ₃	D ₄	
Factory	A	21	16	25	13	11
	B	17	18	14	23	13
	C	32	27	18	41	19
Demand		6	10	11	15	43

(B) Attempt any *one* of the following : [8]

(i) Solve the following game using dominance principle :

		Player B				
		I	II	III	IV	V
Player A	I	3	5	4	9	6
	II	5	6	3	7	8
	III	8	7	9	8	7
	IV	4	2	8	5	3

(ii) A project schedule has the following characteristics :

Activity	Time (in days)
1—2	3
2—3	4
2—4	5
3—4	0
3—5	3
3—7	9
4—5	6
4—6	5
5—6	1
5—7	8
6—7	6

Construct a network diagram and find critical path.

4. (A) Attempt any *one* of the following : [6]

(i) The following table gives the running costs per year and resale price of a certain equipment whose purchase price is Rs. 50,000.

Year	Running Cost (Rs.)	Resale Value (Rs.)
1	1,500	3,500
2	1,600	2,500
3	1,800	1,700
4	2,100	1,200
5	2,500	800
6	2,900	500
7	3,400	500
8	4,000	500

Determine at which time the equipment be replaced.

(ii) A machine costs Rs. 10,000. Annual operating cost is Rs. 400 for the 1st year and then increased by Rs. 800 every year. Determine the best age to replace the machine. If the optimal replacement policy is followed, what will be the average yearly cost of owning and operating the machine ?

(B) Attempt any *two* of the following : [10]

(i) There are five jobs each of which must go through three machines A, B and C in the order ABC Processing time are given below :

		Jobs				
		1	2	3	4	5
Machine	A	8	10	6	7	11
	B	5	6	2	3	4
	C	4	9	8	6	5

Determine a sequence for five jobs, what will minimum elapsed time ?

(ii) Solve the following game :

$$\begin{array}{c}
 \mathbf{B} \\
 \mathbf{I} \quad \mathbf{II} \\
 \mathbf{A} \begin{array}{l} \mathbf{1} \\ \mathbf{2} \end{array} \begin{bmatrix} -4 & 6 \\ 2 & -3 \end{bmatrix}.
 \end{array}$$

(iii) Solve the following game by dominance principle :

$$\begin{array}{c}
 \mathbf{B} \\
 \mathbf{B}_1 \quad \mathbf{B}_2 \quad \mathbf{B}_3 \quad \mathbf{B}_4 \quad \mathbf{B}_5 \\
 \mathbf{A} \begin{array}{l} \mathbf{A}_1 \\ \mathbf{A}_2 \\ \mathbf{A}_3 \end{array} \begin{bmatrix} 4 & 4 & 2 & -4 & 6 \\ 8 & 6 & 8 & -4 & 0 \\ 10 & 2 & 4 & 10 & 12 \end{bmatrix}.
 \end{array}$$

5. (A) Attempt any *one* of the following : [6]

(i) Find the sequence that will minimize the total elapsed time required to complete the following tasks :

Tasks	Time on Machine I	Time on Machine II
A	2	6
B	5	8
C	4	7
D	9	4
E	6	3
F	8	9
G	7	3
H	5	8
I	4	11

(ii) Solve the following game graphically :

$$\begin{array}{c}
 \text{Player B} \\
 \text{I} \quad \text{II} \\
 \text{Player A} \begin{array}{l} \mathbf{1} \\ \mathbf{2} \\ \mathbf{3} \\ \mathbf{4} \end{array} \left[\begin{array}{cc} 2 & 4 \\ 2 & 3 \\ 3 & 2 \\ -2 & 6 \end{array} \right].
 \end{array}$$

(B) Attempt any *one* of the following :

[10]

- (i) The following table shows the jobs of project with their duration in days. Draw the network and determine the critical path. Also calculate all floats.

Jobs	Duration (in days)
1—2	2
1—3	2
1—4	2
2—5	4
3—6	5
3—7	8
4—7	4
5—8	2
6—8	4
7—9	5
8—9	3
9—10	4

(ii) The following table shows the jobs of a network along with their time estimates in days as follows :

Time Job	t_o	t_m	t_p
1—2	1	2	9
2—3	1	4	7
2—4	2	4	12
3—4	0	0	0
3—5	2	3	4
3—7	6	8	16
4—5	4	6	8
4—6	3	5	7
5—6	1/2	1	3/2
5—7	5	7	15
6—7	3	8	13

(a) Draw the project network.

(b) Find the critical path.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—4+2

[3901]-259

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

MATHEMATICAL STATISTICS (General)

(Discrete Probability Distributions and Statistical Methods)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

(iii) Symbols and abbreviations have their usual meanings.

(iv) Use of calculator and statistical tables is allowed.

(v) Graph paper will be provided on request.

1. Attempt any *two* of the following : [2×5=10]

(a) Define the following terms with an illustration :

(i) Countably infinite sample space.

(ii) Cumulative distribution function on infinite sample space.

(b) Obtain Moment Generating Function (M.G.F.) of Poisson distribution with parameter ' m '. Hence find its variance.

(c) With usual notations, describe a large sample test for testing $H_0 : P = P_0$ against $H_1 : P < P_0$. Use α level of significance (l.o.s.).

P.T.O.

- (d) Distinguish between chain base index numbers and fixed base index numbers.

2. Attempt any *four* of the following : [4×5=20]

- (a) Define the term 'Expected value of a random variable (r.v.)'. State and prove any *two* properties of it.
- (b) If X_1 and X_2 are two independent geometric r.v.s having common p.m.f. as given below :

$$P(X = k) = \begin{cases} q^k P & , k = 0, 1, 2, \dots \\ 0 & , \text{o.w.} \end{cases}$$

obtain the conditional distribution of X_1 given $X_1 + X_2 = n$, where n is any non-negative integer.

- (c) Define the term 'cumulative generating function' (c.g.f.). Derive c.g.f. of the Negative Binomial distribution with parameters k and p .
- (d) In a random sample (r.s.) of 1,000 persons from village 'A'. 100 were found to be vegetarian. Similarly in other village 'B', 180 persons were vegetarians among a r.s. of 1,500 persons. Do you find a significant difference in the food habits of people of two villages ? Test at 5% l.o.s.

- (e) Describe stepwise procedure of finding seasonal indices by ratio to moving average method.
- (f) With usual notations, show that :

$$b_{12.3} = \frac{b_{12} - b_{13} b_{32}}{1 - b_{23} b_{32}}.$$

3. Attempt any *three* of the following : [3×10=30]

- (a) (i) If X is a Poisson variate with parameter 'm' and Y is another discrete r.v. whose conditional distribution for given X is given by :

$$P[Y = r | X = x] = \frac{x!}{r!(x-r)!} p^r (1-p)^{x-r};$$

$$r = 0, 1, 2, \dots, x$$

$$0 < p < 1$$

then show that the marginal distribution of Y is a Poisson distribution with mean m_p . [5]

- (ii) Define the term m.g.f. of bivariate r.v. State and prove its any *two* properties. [5]
- (b) (i) Discuss various components of time series. [8]
- (ii) Define service rate and average queue length in queuing models. [2]

- (c) (i) Derive recurrence relation between raw moments of Poisson distribution. [5]
- (ii) An item is produced in large numbers. The machine is known to produce 5% defectives. A quality control inspector is examining the items by taking them at random. What is the probability that at least 4 items are to be examined in order to get 2 defectives ? [5]
- (d) (i) Describe the logistic regression with one regressor in detail. State any *one* real situation where it can be used. [6]
- (ii) Explain the terms : [4]
- (I) Residuals.
- (II) Coefficient of multiple determination.
- (e) (i) State and prove lack of memory property of geometric distribution. [5]
- (ii) Explain the terms shifting of base, splicing and deflating related to index numbers. [5]

4. Attempt any *one* of the following : [1×20=20]

(a) (i) Obtain the equation of regression plane X_1 on X_2 and X_3 by the method of least squares. [10]

(ii) Describe the test procedure to test $H_0 : \rho = \rho_0$ against $H_1 : \rho > \rho_0$, where ρ is unknown population correlation coefficient. [4]

(iii) A television repairman finds that the time spent on his job follows exponential distribution with mean of 30 minutes. If he repairs sets in order in which they came in and if the arrival of sets follows a Poisson distribution with an average rate of 10 per day of 8 hrs, calculate :

(I) The expected number of TV sets in the system.

(II) The expected idle time of repairman. [6]

(b) (i) Define the term multiple correlation coefficient in case of trivariate data. Also, with usual notations, show that : $R^2 = r_{12}^2 + r_{13}^2 - 2r_{12}r_{13}r_{23}$. [8]

(ii) Define 'Partial correlation coefficient' in case of trivariate data. Derive its expression in terms of total correlation coefficients. [8]

- (iii) The mean yield of wheat due to variety 'A' was 200 pounds per acre with a standard deviation of 10 pounds from a sample of 100 plots. Variety 'B' gave mean yield of 210 pounds per acre with a standard deviation of 12 pounds from a sample of 100 plots. Test whether variety 'B' is better than variety 'A' in giving better average yield. Use 5% l.o.s. [4]

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—2

[3901]-260

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

ENGLISH

General Paper II

(Understanding Fiction)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

Texts Prescribed :—

- (i) *Lord of the Flies* : William Golding.
- (ii) *Inside the Haveli* : Rama Mehta.
- (iii) *A Man of the People* : Chinua Achebe.

- N.B. :—**
- (i) All questions are compulsory.
  - (ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any *four* of the following : [16]

- (i) What is the role of Irony in fiction ?
- (ii) Comment on structure of the novel.
- (iii) Differentiate between 'flat character' and 'round character'.
- (iv) What is personification ? Illustrate.
- (v) Explain the element of suspense.
- (vi) Comment on simile in the novel.

2. Attempt any *four* of the following in not more than **150 words each :** [16]

- (i) Conflict between good and evil is the central theme of the novel, 'Lord of the Flies'. Justify.

P.T.O.

- (ii) Discuss the use of simile and metaphor in 'Lord of the Flies'.
  - (iii) Examine the role of Fire in 'Lord of the Flies'.
  - (iv) Write a brief note on the element of contrast between Ralph and Jack.
  - (v) Comment on the structure of 'Lord of the Flies'.
  - (vi) Is Piggy a static character ? Justify your answer.
- 3.** Attempt any *two* of the following : [16]
- (i) Consider 'Inside the Haveli' as a novel of education.
  - (ii) Sketch the character of Geeta.
  - (iii) Comment on the structure of the novel, 'Inside the Haveli'.
- 4.** Attempt any *two* of the following in not more than **150** words each : [16]
- (i) Betrayal has been portrayed as a major theme in Achebe's 'A Man of the People'. Illustrate.
  - (ii) Sketch the character of Chief Hon. M.A. Nanga.
  - (iii) 'A Man of the People' is a political novel. Justify.
- 5.** Attempt any *four* of the following questions : [16]
- (i) Bring out the element of satire in 'A Man of the People'.
  - (ii) What is the point of view in 'Lord of the Flies' ?
  - (iii) Describe the setting in the novel, 'Inside the Haveli'.
  - (iv) Comment on the role of the female characters in 'Inside the Haveli'.
  - (v) Describe the social setting in 'A Man of the People'.
  - (vi) Describe major symbols in 'Lord of the Flies'.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—2

[3901]-261

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

ENGLISH

Special Paper I

(Understanding Drama)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

Texts Prescribed :—

- (i) The Importance of Being Earnest by Oscar Wilde.
- (ii) Death of a Salesman by Arthur Miller.
- (iii) Hayavadana by Girish Karnad.

- N.B. :—***
- (i) All questions are compulsory.
  - (ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt any *four* of the following questions : [16]

- (i) Explain the types of characters.
- (ii) Define drama and explain its *four* features.
- (iii) What is stage property ? Give examples.
- (iv) Explain the structure of the play.
- (v) Define comedy. Mention its types.
- (vi) What is point of view ? Give examples.

2. Attempt any *four* of the following questions : [16]

- (i) Draw in brief, the character sketch of Lady Bracknell.
- (ii) Consider 'The Importance of Being Earnest' as a social satire.

P.T.O.

- (iii) Comment on the theme of love and marriage as treated in 'The Importance of Being Earnest'.
  - (iv) Write a note on minor characters in 'The Importance of Being Earnest'.
  - (v) What role does Miss Prism play in 'The Importance of Being Earnest' ?
  - (vi) Attempt in brief the character sketch of Cecily Cardew.
- 3.** Attempt any *two* of the following questions : [16]
- (i) Discuss 'Death of a Salesman' as a modern tragedy.
  - (ii) "Willy Loman is merely a common man with common failures." Explain.
  - (iii) Draw the character sketch of Linda Loman.
- 4.** Attempt any *two* of the following questions : [16]
- (i) Compare and contrast Kapila and Devadatta.
  - (ii) Discuss the theme of the play 'Hayavadana'.
  - (iii) What are the peculiarities of the plot of 'Hayavadana' ?
- 5.** Attempt any *four* of the following questions : [16]
- (i) Examine 'The Importance of Being Earnest' as comedy of manners.
  - (ii) "Conflict is the soul of drama." Explain with reference to 'Death of a Salesman'.
  - (iii) Comment on the use of flashback technique in 'Death of a Salesman'.
  - (iv) Write a brief note on the use of stage properties in 'Hayavadana'.
  - (v) Summarize the existential element in 'Hayavadana'.
  - (vi) Comment on wit and humour in 'The Importance of Being Earnest'.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—3

[3901]-262

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

ENGLISH

Special Paper II

(Understanding Poetry)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

***Texts Prescribed* :— Poetry Down the Ages.**

***N.B.* :— (i) All questions are compulsory.**

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any *four* of the following : [16]

(i) Write any *four* salient features of poetry.

(ii) Define alliteration and give examples.

(iii) What is Ode ? Write any *two* of its characteristics.

(iv) Comment on rhyme in poetry.

(v) What is war poetry ? Write any *two* of its characteristics.

(vi) Define hyperbole and give *two* examples.

2. Answer any *four* of the following : [16]

(i) Why should man not fear death and from what fears does death release man according to William Shakespeare in 'A Requiem' ?

(ii) Discuss how 'To His Coy Mistress' deals with love and death.

P.T.O.

- (iii) “‘The Chimney Sweepers’ forcefully brings out William Blake’s deep sense of outrage at the wretched conditions of Chimney Sweepers.” Comment.
- (iv) What picture of Nature does Wordsworth paint in ‘Lucy Gray’?
- (v) Explain how ‘To a Skylark’ deals with the contrast between the sorrow of human life and the joy of a skylark.
- (vi) Explain how Keats’s ‘Ode On a Grecian Urn’ deals with mortality of human life and permanence of art.

3. Answer any *two* of the following : [16]

- (i) Write a note on the bitter and sweet memories that the last prince is left with in ‘The Last of the Princes’.
- (ii) Explain the significance of the title ‘The Road Not Taken’.
- (iii) “‘Ballad of the Landlord’ highlights the harrassment of the black community in America long after abolition of slavery and declaration of equal rights.” Discuss.

4. Answer any *two* of the following : [16]

- (i) Discuss how Philip Larkin moves from loss of faith to faith and from disbelief to belief in ‘Church Going’.
- (ii) What are the various things that inspired the poet like gods in the poem ‘Gods’ ?
- (iii) Consider ‘Give All to Love’ as a love lyric.

5. Explain with reference to the context any *four* of the following : [16]

- (i) At once a voice arose among
The bleak twigs overhead
In a full-hearted evensong
Of joy illimited;
- (ii) In the circle the epitaphs run : Florence R ....., darling wife.
of Captain R ..... R, aged nineteen, of cholera .....
Helen, beloved daughter of Mr. & Mrs. ....., of cholera.
- (iii) My fingers are stiff :
I can't write even two lines.
Letters come in from all sides.
- (iv) Two roads diverged in a wood, and I ..... .
I took the one less traveled by,
And that has made all the difference.
- (v) I am the darker brother.
They send me to eat in the kitchen
When company comes,
But I laugh,
And eat well,
And grow strong.
- (vi) Are God and Nature then at strife,
That Nature lends such evil dreams ?
So careful of the type she seems,
So careless of the single life;

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—4+2

[3901]-264

S.Y. BA. EXAMINATION, 2011

MATHEMATICS

MG-2 : Differential Equations and Linear Algebra

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt the following questions : [16]

(i) Solve the differential equation :

$$\frac{dy}{dx} + \frac{1 + y^2}{1 + x^2} = 0.$$

(ii) Find an integrating factor of the differential equation :

$$y(x^2y^2 + xy + 1) dx + x(x^2y^2 - xy + 1) dy = 0.$$

(iii) Find orthogonal trajectories of $xy = c$.

(iv) If $f(D) \equiv xD + 2$ and $g(D) \equiv D + 5$, then find $f(D)g(D)y$.

(v) If $V = \mathbf{R}^3$ and $W = \{(x, y, z) \in V / z = x + y\}$, then find basis for W .

(vi) If a linear transformation $T : V \rightarrow V$, where V is a vector space such that T is one-one, then show that $\ker T = \{0\}$.

P.T.O.

(vii) Let p_2 have the inner product :

$$\langle p, q \rangle = \int_{-1}^1 p(x) q(x) dx, \quad p, q \in p_2.$$

Show that $p(x) = x$ and $q(x) = x^2$ are orthogonal.

(viii) Determine whether a map $T : \mathbb{R}^2 \rightarrow \mathbb{R}^2$ defined by

$T(x, y) = (0, y)$, is a linear transformation.

2. (A) Attempt any *one* of the following : [6]

(i) Define linear differential equation of first order and first degree. Explain the method of solving it.

(ii) Let $f(D)$ be a polynomial in $D \equiv \frac{d}{dx}$ with constant coefficients and V prove that :

$$\frac{1}{f(D)} e^{ax} = \frac{1}{f(a)} e^{ax},$$

provided $f(a) \neq 0$.

(B) Attempt any *two* of the following : [10]

(i) Solve :

$$(3xy^2 - x^2) dx + (3x^2y - 6y^2 - 1) dy = 0.$$

(ii) Solve :

$$(D^2 - 4) y = 2 + 3x.$$

(iii) Bacteria multiply at the rate proportional to the bacteria present. If the original number N_0 doubles in 3 hours, show that the number of bacteria will be $4N_0$ in 6 hours.

3. (A) Attempt any *one* of the following : [8]

(i) (a) Solve :

$$(x^2 + y^2 + 2x) dx + 2y dy = 0.$$

(b) Solve :

$$(D^2 + 2D + 2) y = \sin 3x.$$

(ii) Explain the method of solving the differential equation :

$$\frac{d^2y}{dx^2} + p(x) \frac{dy}{dx} + q(x) y = r(x)$$

by the method of reduction of order.

(B) Attempt any *one* of the following : [8]

(i) If $T : V \rightarrow W$ is a linear transformation from finite dimensional vector space V to vector space W , then prove that :

$$\dim V = \dim \ker T + \dim \text{Im } T.$$

(ii) (a) Determine whether the set $\{(0, 1, 1), (0, 0, 1), (1, 1, 1)\}$ forms a basis for $\mathbb{R}^3$.

(b) For any vectors x, y in any inner product space, show that :

$$\|x + y\|^2 + \|x - y\|^2 = 2\|x\|^2 + 2\|y\|^2.$$

4. (A) Attempt any *one* of the following : [6]

(i) If $B = \{e_1, e_2, \dots, e_n\}$ is a basis for a vector space V , then show that every u in V can be expressed uniquely as :

$$u = \alpha_1 e_1 + \alpha_2 e_2 + \dots + \alpha_n e_n.$$

(ii) If S is a non-empty subset of a vector space V , then prove that $L(S)$ is the smallest subspace of V containing S .

(B) Attempt any *two* of the following : [10]

(i) Show that the set

$$\left\{ \left(\frac{1}{5}, \frac{1}{5}, \frac{1}{5} \right), \left(-\frac{1}{2}, \frac{1}{2}, 0 \right), \left(\frac{1}{3}, \frac{1}{3}, \frac{-2}{3} \right) \right\}$$

is orthogonal with respect to the Euclidean inner product. Convert it to an orthonormal set by normalising the vectors.

(ii) Let $T : \mathbb{R}^3 \rightarrow \mathbb{R}^3$ be defined as :

$$T(x, y, z) = \left(x, \frac{4}{5}y - \frac{3}{5}z, \frac{3}{5}y + \frac{4}{5}z \right).$$

Show that T is orthogonal transformation.

(iii) Apply Gram-Schmidt process to transform the basis $\{(1, 1, 1), (-1, 1, 0), (1, 2, 1)\}$ into orthonormal basis.

5. (A) Attempt any *one* of the following : [6]

(i) Let V be an inner product space. If $x, y \in V$, then show that $|\langle x, y \rangle| \leq \|x\|, \|y\|$ where $x \neq 0, y \neq 0$. Further, equality holds if and only if one is a multiple of the other.

(ii) Let V and W be vector spaces. Let $\{V_1, V_2, \dots, V_n\}$ be a basis of V . Let $w_i, 1 \leq i \leq n$ be any set of vectors in W . Show that there exists a unique linear transformation $T : V \rightarrow W$ such that :

$$T(V_i) = w_i.$$

(B) Attempt any *two* of the following : [10]

- (i) Find eigenvalues of the following matrix A. Also find the eigenvector corresponding to the smallest eigenvalue :

$$A = \begin{bmatrix} 0 & 0 & 2 \\ 0 & 2 & 0 \\ 2 & 0 & 3 \end{bmatrix}.$$

- (ii) Let $T : \mathbb{R}^2 \rightarrow \mathbb{R}^2$ be given by $T(x, y) = (x + y, x - y)$ and let $B = \{(1, 1), (1, -1)\}$ be basis for $\mathbb{R}^2$. Compute the matrix representation of T with respect to basis B .

- (iii) Find the rank and nullity of matrix :

$$A = \begin{bmatrix} 1 & -1 & 3 \\ 5 & -4 & -4 \\ 7 & -6 & 2 \end{bmatrix}.$$

Total No. of Questions—5+5]

[Total No. of Printed Pages—8+3

[3901]-265

S.Y. BA. EXAMINATION, 2011

MATHEMATICS

(a) MS-1 : Number Theory and Complex Variables

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt the following questions : [16]

(i) Let p be a prime and $1 \leq r \leq p - 1$ be an integer. Prove that :

$$p \mid \binom{p}{r}.$$

(ii) Show that square of an integer is either of the type $3K$ or $3K + 1$.

(iii) Prove that :

$$18! \equiv -1 \pmod{23}.$$

(iv) Evaluate :

$$\sum_{n=1}^{\infty} \mu(n!).$$

(v) Evaluate :

$$\lim_{z \rightarrow i} \frac{z^5}{z+i}.$$

P.T.O.

(vi) Show that $u(x, y) = 2x - x^3 + 3xy^2$ is harmonic.

(vii) Determine the points of discontinuities of the function :

$$f(z) = \frac{2z - 3}{z^2 + 2z + 2}.$$

(viii) Evaluate :

$$\int_C (y - x - 3x^2i) dz,$$

where C is the straight line segment from $z = 0$ to $z = 1 + i$.

2. (A) Attempt any *one* of the following : [6]

(i) State and prove fundamental theorem of Arithmetic.

(ii) State and prove Chinese remainder theorem.

(B) Attempt any *two* of the following : [10]

(i) Find the remainder when $13^{73} + 14^3$ is divided by 11.

(ii) Find g.c.d. of 4840 and 1512. Also find x_0, y_0 such that
g.c.d. (4840, 1512) = 4840 x_0 + 1512 y_0 .

(iii) Let n be a positive integer. Prove that :

$$\sum_{d|n} \phi(d) = n.$$

3. (A) Attempt any *one* of the following : [8]

(i) Let p be a prime and e be the largest exponent of p such that p^e divides $n!$. Then prove that :

$$e = \sum_{i=1}^{\infty} \left[\frac{n}{p^i} \right].$$

Hence, determine the number of zeros at the end of $400!$.

(ii) Let a, b, c be integers sides of a right-angled triangle, where $a < b < c$. Show that $ab(b^2 - a^2)$ is divisible by 84.

(B) Attempt any *one* of the following : [8]

(i) (a) Prove that the real and imaginary parts of an analytic function are harmonic.

(b) Find all z such that $\exp 3z = i$.

(ii) Using Cauchy-Gourast theorem obtain the value of :

$$\int_C e^z dz,$$

where C is the circle $|z| = 1$ and deduce that :

$$\int_0^{2\pi} e^{\cos\theta} [\sin(\theta + \sin\theta)] d\theta = 0 \quad \text{and}$$

$$\int_0^{2\pi} e^{\cos\theta} [\cos(\theta + \sin\theta)] d\theta = 0.$$

4. (A) Attempt any *one* of the following : [6]

(i) If $f(z)$ is analytic in a region R between two simple closed curves C_1 and C_2 , then show that :

$$\int_{C_1} f(z) dz = \int_{C_2} f(z) dz.$$

(ii) If a function f of a complex variable z is differentiable at z_0 , then show that it is continuous at z_0 .

(B) Attempt any *two* of the following : [10]

(i) If $f(z) = u + iv$ is an analytic function where $u = x^2 - y^2 - 2x + 1$, then find v .

(ii) Find all values of $\log(-5)$.

(iii) Evaluate :

$$\int_C \frac{z+6}{z^2-4} dz,$$

where C is the circle $|z - 2| = 1$.

5. (A) Attempt any *one* of the following : [6]

(i) If $0 < |z + 1| < 2$, then expand :

$$f(z) = \frac{1}{(z+1)(z+3)}$$

in a Laurant series in powers of $(z + 1)$.

(ii) State Cauchy's residue theorem. Hence evaluate :

$$\int_C \frac{z+1}{z^2-2z} dz$$

where C is a circle $|z| = 1$ taken counterclockwise.

(B) Attempt any *two* of the following : [10]

(i) Obtain the Maclaurin's expansion for $f(z) = \sin z$.

(ii) Evaluate :

$$\int_{-\infty}^{\infty} \frac{\cos x}{x^2+1} dx.$$

(iii) By contour integration, prove that :

$$\int_0^{2\pi} \frac{d\theta}{5+3\cos\theta} = \frac{\pi}{2}.$$

(b) MS-1 : Problem Course Based on Papers

MG2 and AMG2

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions : [16]

(i) Test whether the differential equation :

$$\frac{dy}{dx} = \frac{3x - y + 1}{2x + 3y + 4}$$

is exact.

(ii) Find the integrating factor of the equation :

$$(x^2 + y^2 + 1) dx - 2xy dy = 0.$$

(iii) Evaluate :

$$\lim_{(x, y) \rightarrow (0, 0)} \frac{(2 + x^3) \sin(4y)}{y}.$$

(iv) If

$$u = f\left(\frac{y}{x}\right),$$

then prove that :

$$x \frac{\partial u}{\partial x} + y \frac{\partial u}{\partial y} = 0.$$

(v) Determine whether the set $\{(-3, 1, 5), (6, -2, -10)\}$ is linearly dependent.

(vi) Define $F : \mathbf{R}^2 \rightarrow \mathbf{R}^2$ defined by $F(x, y) = (x + y, y)$. What is the matrix of F ?

(vii) If

$$\bar{r} = \bar{a} \cos \omega t + \bar{b} \sin \omega t,$$

show that :

$$\bar{r} \times \frac{d\bar{r}}{dt} = \omega \bar{a} \times \bar{b}.$$

(viii) Evaluate :

$$\iint_S \bar{r} \cdot \bar{n} dS,$$

where S is closed surface.

2. (A) Attempt any *one* of the following : [8]

(i) Solve :

$$6y^2 dx - x(2x^3 + y) dy = 0.$$

(ii) Show that the family of curves :

$$\frac{x^2}{C} + \frac{y^2}{C - \lambda} = 1,$$

where C is a parameter.

(B) Attempt any *two* of the following : [8]

(i) Show that the function defined by :

$$f(x, y) = \frac{2xy}{x^2 + y^2} , \quad \text{if } (x, y) \neq (0, 0)$$
$$= 0 , \quad \text{if } (x, y) = (0, 0)$$

is not differentiable even though $f_x(0, 0)$, $f_y(0, 0)$ exist.

(ii) Expand $\sin xy$ in powers of $(x - 1)$ and $\left(y - \frac{\pi}{2}\right)$ upto and including second degree terms.

(iii) Discuss the function $x^3 + y^3 - 3axy$ ($a > 0$) for maxima and minima.

3. (A) Attempt any *one* of the following : [8]

(i) By using variation of parameter, solve the equation :

$$y'' - 2y' + y = \frac{e^x}{x}.$$

(ii) Evaluate :

$$\iiint_{\mathbf{R}} (x + y + z)(x + y - z)(x - y - z) dx dy dz$$

where $\mathbf{R}$ is a tetrahedron bounded by the planes

$$x + y + z = 0, \quad x + y - z = 0, \quad x - y - z = 0,$$

$$2x - z - 1 = 0.$$

(B) Attempt any *one* of the following : [8]

(i) Find the kernel and image of $T : \mathbf{R}^3 \rightarrow \mathbf{R}^3$ given by $T(x, y, z) = (x - y, x + 2y, z)$. Find the basis for kernel of T and image T .

(ii) Applying Stokes' theorem to prove that :

$$\oint_C (y \, dx + z \, dy + x \, dz) = -\sqrt{2} \, \pi a^2$$

where C is the curve given by :

$$x^2 + y^2 + z^2 - 2ax - 2ay = 0, \quad x + y = 2a$$

and begins at the point $(2a, 0, 0)$ and goes at first below the z -plane.

4. (A) Attempt any *one* of the following : [6]

(i) Prove that, A map $T : \mathbf{R}^2 \rightarrow \mathbf{R}^2$ given by :

$$T(x, y) = (x + y, x - y)$$

is a linear isomorphism.

(ii) If

$$A = \begin{bmatrix} 2 & 1 & 1 \\ 2 & 3 & 4 \\ -1 & -1 & -2 \end{bmatrix},$$

find the characteristic polynomial of A and verify Cayley-Hamilton theorem.

(B) Attempt any *two* of the following : [10]

(i) Determine whether the set :

$$\{(1, 2, -3), (1, -3, 2), (2, -1, 5)\}$$

is basis of $\mathbf{R}^3$. Give reasons.

(ii) Let $\mathbf{R}^3$ have the Euclidean inner product and W be the subspace spanned by the orthogonal vectors $v_1 = (1, 0, 1)$, $v_2 = (-1, 0, 1)$ and if $u = (1, 2, 3)$ then find orthogonal projection of u on W and component of u orthogonal to W .

(iii) Find a basis for

$$W = \{(x, y, z)/z = x + y\}$$

and dimension.

5. (A) Attempt any *one* of the following : [6]

(i) If

$$\bar{\mathbf{F}} = (2y + 3)\vec{i} + (xz)\vec{j} + (yz - x)\vec{k},$$

evaluate

$$\int_C \bar{\mathbf{F}} \cdot d\bar{\mathbf{r}}$$

along the following path C :

(a) $x = 2t^2$, $y = t$, $z = t^3$ from $t = 0$ to $t = 1$.

(b) The straight line from $(0, 0, 0)$ to $(0, 0, 1)$ then to $(0, 1, 1)$ then to $(2, 1, 1)$.

(ii) If

$$\vec{f} = y \vec{i} + (x - 2xz) \vec{j} - xy \vec{k},$$

evaluate

$$\iint_S (\nabla \times \vec{f}) \cdot \vec{n} \, dS$$

where S is the surface of the sphere $x^2 + y^2 + z^2 = a^2$ above the xy -plane.

(B) Attempt any *two* of the following : [10]

(i) Find the values of constants a, b, c so that the directional derivative of $\phi = axy^2 + byz + cz^2x^3$ at $(1, 2, -1)$ has a maximum magnitude 64 in direction parallel to z -axis.

(ii) If

$$\vec{f} = x^2z \vec{i} - 2y^3z^2 \vec{j} + xy^2z \vec{k}$$

find $\text{div } \vec{f}$ and $\text{curl } \vec{f}$ at $(1, -1, 1)$.

(iii) Show that :

$$\vec{F} = (\sin y + z) \vec{i} + (x \cos y - z) \vec{j} + (x - y) \vec{k}$$

is irrotational and find a function of ϕ such that :

$$\vec{F} = \nabla\phi.$$

Total No. of Questions—5+5]

[Total No. of Printed Pages—8+2

[3901]-266

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

MATHEMATICS

(MS-2(A) : Combinatorics and Computational Geometry)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory (in the chosen paper).

(ii) Figures to the right indicate full marks.

(iii) Use of logarithmic tables and calculators is allowed.

1. Attempt the following : [16]

(i) Let $A = \{a_1, \dots, a_n\}$ and $B = \{0, 1\}$. Determine the number of onto functions from A to B .

(ii) Given a group of n women and their husbands, how many people must be chosen from this group of $2n$ people to guarantee that the set contains a married couple ?

(iii) There are eight persons A, B, C, D, E, F, G, H . Determine the number of ways in which they can be seated at a round table so that A and B do not sit in adjacent seats.

(iv) Solve the recurrence relation $a_n = a_{n-2}$, where $n \geq 2$ and $a_0 = a_1 = 1$.

P.T.O.

(v) What is the effect of the transformation matrix :

on a two-dimensional object ?

(vi) Give two distinct parametric representations of the arc of the unit circle with centre at origin in the first quadrant direction by 2, 3 and 5 units respectively.

(vii) If upon applying the transformation matrix $\begin{bmatrix} 3 & 1 \\ -1 & 1 \end{bmatrix}$ to a square, we obtain a parallelogram of area 64 sq. units, determine the length of each side of the square.

(viii) The line segment joining the points A [3, 4], B [5, 6] is transformed to the line segment A* B* by the transformation matrix $\begin{bmatrix} 2 & 1 \\ 1 & 4 \end{bmatrix}$. Find the midpoint of A*B*.

2. (a) Attempt any *one* of the following : [6]

(i) Let S be a set containing n different objects. Prove that the number of r -combinations of S, with repetitions allowed is :

$$\binom{n - 1 + r}{r}.$$

(ii) Given $B_0 [1, 1]$, $B_1 [2, 3]$, $B_2 [4,3]$ and $B_3 [3, 1]$ the vertices of a Bezier polygon, determine seven points on the Bezier curve.

4. (a) Attempt any *one* of the following : [6]

(i) Let PQ and RS be any two line segments transformed to the line segments P^*Q^* and R^*S^* respectively under a 2×2 transformation matrix $[T] = \begin{bmatrix} a & b \\ c & d \end{bmatrix}$. Prove that PQ and RS are parallel if and only if P^*Q^* and R^*S^* are parallel.

(ii) Find the concatenated transformation matrix for the following transformation :

(1) First rotate about the origin through an angle 45°

(2) Then shearing in X-direction by -2 units.

Apply it on vector $[3, 5]$.

(b) Attempt any *two* of the following : [10]

(i) Write the transformation matrix for the dimetric projection with $f_z = 0.816 S$ and also find f_x and f_y .

(ii) Generate uniformly spaced 3 points on the hyperbolic segment in the first quadrant for $4 \leq x \leq 8$, where the equation of the hyperbola is $xy = 16$.

(iii) Write an algorithm for reflection through an arbitrary plane in space.

5. (a) Attempt any *one* of the following : [6]

(i) Develop the transformation matrix for an oblique projection and hence find the conditions for cavalier and cabinet projection.

(ii) Obtain concatenated matrix representation of the following transformations in order in a three space :

(p) Translation in x , y and z direction by -1 , 2 , 1 resp.

(q) Rotation about Z-axis by 90° .

(r) Reflection in XY plane.

Hence find the transformed position vector of the point A $[3 \ 2 \ 1]$.

(b) Attempt any *two* of the following : [10]

(i) Generate uniformly spaced 5 points on the parabolic segment in the first quadrant for $3 \leq x \leq 12$ for the parabola given by $y^2 = 12x$.

(ii) Obtain concatenated matrix representation of the following transformations in order in a three space :

(p) Rotation about Y-axis by 45°

(q) Rotation about X-axis by 90° .

Hence find the transformed position vector of the point A $[0, 1, 5]$.

(iii) Reflect the triangle ABC having vertices A $[2, 4]$, B $[4, 6]$, C $[2, 6]$ through the line $x - 2y + 4 = 0$.

(MS-2 (B) : Graphs and Lattices)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Attempt each of the following : [16]

- (i) Define a regular graph and give an example.
- (ii) Is there a self-complementary graph on 3 vertices. Justify.
- (iii) Define a tree and draw a tree on 5 vertices
- (iv) Is there a graph on 4 vertices with degrees 1, 3, 3, 2 ?
Justify.
- (v) Define a distributive lattice and give an example.
- (vi) Prove that sublattice of a distributive lattice is distributive.
- (vii) Prove that every chain is a modular lattice.
- (viii) Give an example of a Boolean algebra.

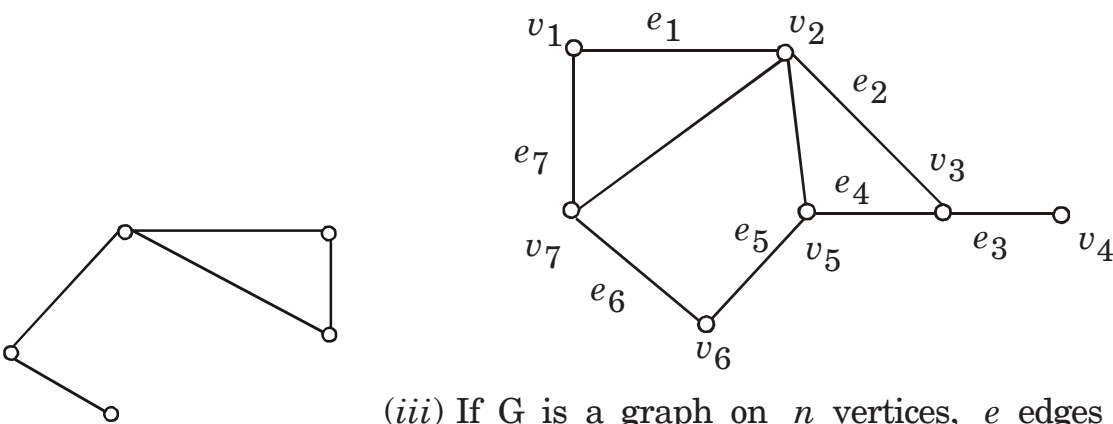
2. (a) Attempt any *one* of the following : [6]

- (i) Prove that a graph G is bipartite if and only if every circuit in G is of even length.
- (ii) Prove that a connected graph G is Eulerian if and only if degree of every vertex is even.

(b) Attempt any *two* of the following : [10]

(i) For the following graph G, find the complement of G :

(ii) Find incidence and adjacency matrix of the following graph :

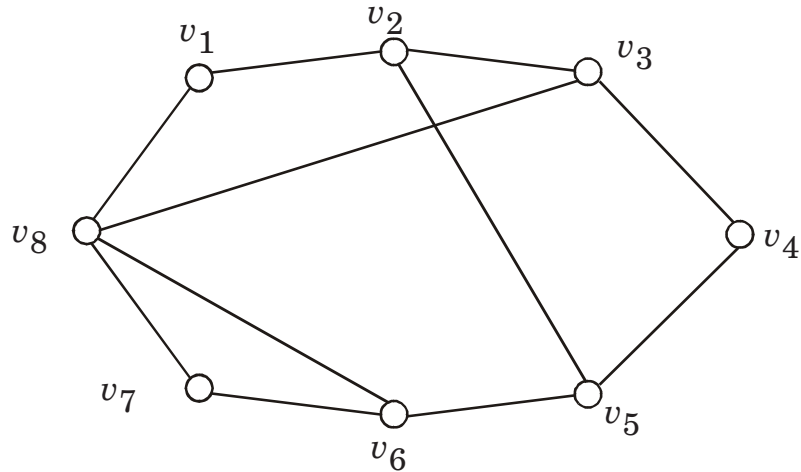
(iii) If G is a graph on n vertices, e edges and k components, then prove that :

$$e \leq \frac{(n - k)(n - k + 1)}{2}.$$

3. (a) Attempt any *one* of the following : [8]

(i) Prove that a tree with n vertices has $(n - 1)$ edges. Further prove that every tree has at least two pendent vertices.

(ii) Let G be the following graph :

- (1) Find Hamiltonian circuit of G.
- (2) Find a spanning tree of G.
- (3) Find vertex connectivity and edge connectivity of G.

(b) Attempt any *one* of the following : [8]

(i) Show that homomorphic image of modular lattice is modular as well as homomorphic image of distributive lattice is distributive.

(ii) Prove that a distributive lattice is modular. Is the converse true ? Justify.

4. (a) Attempt any *one* of the following : [6]

(i) In a Boolean Algebra B_1 shows that :

$$(a \wedge b)' = a' \vee b' \text{ and}$$

(ii) Let L be a lattice of positive factors of 100 under divisibility.

Draw its Hasse diagram. Write all ideals of L.

(b) Attempt any *two* of the following : [10]

(i) In a lattice L, prove that :

and

(ii) Show that lattice L is a chain if and only if every non-empty subset of L is a sublattice of L.

(iii) Let G be a cyclic group of prime power order. Show that lattice of all subgroups of G is a chain.

5. (a) Attempt any *one* of the following : [6]

~~$a \vee (b \wedge c) = (a \vee b) \wedge (a \vee c)$~~ $a \vee (b \wedge c) = (a \vee b) \wedge (a \vee c)$

(i) Show that a lattice is modular if and only if for all $a, b, c \in L$, the three relations $a \leq b$ and $a \leq c$

imply $a = b$.

(ii) Draw the diagram of the lattice of positive factors of 20 under divisibility and show that it is same as that of the product of two chains with three and two elements.

(b) Attempt any *two* of the following : [10]

(i) Draw the circuit represented by the following function :

(ii) Write the conjunctive normal form of the following function :

.

(iii) Show that a lattice L is distributive if :

for all

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—8+4

[3901]-268

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

LOGIC AND METHODOLOGY OF SCIENCE (G-II)

General Paper II

(Formal Logic)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any *two* questions : [10]

(1) Symbolize the following propositions with the help of the symbols given in brackets (any *four*) :

(i) Snakes are not all poisonous. (Sx, Px)

(ii) None but the brave deserve the fair. (Bx, Fx)

(iii) If all officers present are either captains or majors then either some captains are present or some majors are present. (Ox, Px, Cx)

(iv) If something is wrong then it should be rectified. (Wx, Rx)

(v) If all dogs are carnivorous, then Rover is carnivorous. (Dx, Cx, r)

P.T.O.

- (2) Prove the validity of the following arguments (any *two*) :
- (i) All dancers are graceful. Mary is a student. Mary is a dancer. Therefore some students are graceful.
(Dx, Gx, Sx, m)
- (ii) $(x) (Dx \supset Ex) \therefore Da \supset [(y) (Ey \supset Fy) \supset Fa]$
- (iii) (1) $(\exists x) Gx \vee (y) (Gy \supset Hy)$
(2) $(x) (Ix \supset \sim Gx) \therefore (x) (Gx \supset Ix) \supset (y) (Gy \supset Hy)$
- (iv) $(\exists x) Lx \supset (y) My \therefore (x) [Lx \supset (y) My]$
- (3) State the difference between propositional logic and predicate logic.
- (4) Explain the revised version of E-I.

2. Answer any *four* questions : [20]

- (1) Explain the kinds of relational propositions with examples.
- (2) Symbolize the following relational propositions using the indicated symbols (any *two*) :
- (i) Everything is attracted by everything. (Axy)
- (ii) Bad men never have friends. (Bx, Mx, Fxy)
- (iii) Every dog has his day. (Dx, Yx, Bxy)
- (iv) Somebody gives money to charity. (Px, Cx, Mx, Dxyz)
- (3) Construct a formal proof of validity for the following arguments (any *one*) :
- (i) $(x) (Ex \supset Ax) \therefore (x) [(\exists y) (Ey \cdot Hxy) \supset (\exists y) (Ay \cdot Hxy)]$
- (ii) $(x) [(\exists y) (Byx \supset (z)Bxz)] \therefore (y)(z)(Byz \supset Bzy)$

(iii) Any friend of Al is a friend of Bill. Therefore any one who knows a friend of Al knows a friend of Bill.

(Px, Fxy, Kxy, a, b)

(4) Write a short note on Transitivity.

(5) Prove the validity of the relational arguments (any one) :

(i) $(x)(y) (Rxy \supset \sim Ryx) \therefore (x) \sim Rxx$

(ii) (1) Wtd

(2) Wdh $\therefore$ Wth

(iii) A cadillac is more expensive than any low-priced car.

Therefore no cadillac is a low-priced car. (Cx, Lx, Mxy)

(6) Symbolize the following propositions using the indicated symbols

(any three) :

(1) Mary can tolerate any one but John. (Txy, Px, j, m)

(2) There is at least one applicant. (Ax)

(3) The author of Hamlet was a genius. (Gx, Axy, h)

(4) The tallest mountain is to the north of India.

(Mx, Txy, Nx)

(5) Al is on the team and can outrun any one on it.

(Tx, Oxy)

(7) Demonstrate the following (any one) :

(i) $(x) (Fx \supset Q) \equiv [(\exists x) Fx \supset Q]$

(ii) $(\exists y) [(\exists x) Fx \supset Q]$

(iii) $(x) (\exists y) (Fx \supset Gy) \supset [(x) Fx \supset (\exists y) Gy]$

(iv) $(x) (\exists y) (Fx \cdot Gy) \equiv (\exists y) (x) (Fx \cdot Gy)$

3. Attempt any *three* questions :

[30]

(1) Prove the following theorems with the help of the Axioms given below (any *two*) :

Axioms :

$$(i) \quad (p \vee p) \supset p$$

$$(ii) \quad q \supset (p \vee q)$$

$$(iii) \quad (p \vee q) \supset (q \vee p)$$

$$(iv) \quad (p \vee (q \vee r)) \supset (q \vee (p \vee r))$$

$$(v) \quad (q \supset r) \supset ((p \vee q) \supset (p \vee r))$$

Theorems :

$$(i) \quad \vdash (p \supset \sim p) \supset \sim p$$

$$(ii) \quad \vdash (q \supset (p \supset q))$$

$$(iii) \quad \vdash (p \supset (p \vee p))$$

$$(iv) \quad \vdash (p \supset q) \supset ((q \supset r) \supset (p \supset r))$$

$$(v) \quad \vdash (p \supset \sim q) \supset (q \supset \sim p)$$

(2) Write short notes on (any *two*) :

(i) Logical structure of a relational proposition.

(ii) Definite description.

(iii) Axiomatic system.

(iv) Individual constants and predicate constants.

(3) Identify and explain the mistakes in the following erroneous proofs (any *two*) :

(I) (i) $(\exists x) (Fx \cdot Gx) \therefore (x) Fx$

→(ii) $Fx \cdot Gy$
 (iii) Fx 2, simpl
 —————
 (iv) Fx 1, 2-3, EI
 (v) $(x) Fx$ 4, UG.

(II) (i) $(x) (\exists y) (Fx \equiv \sim Fy) \therefore (\exists x) (Fx \equiv \sim Fx)$

(ii) $(\exists y) (Fx \equiv \sim Fy)$ 1, UI

→(iii) $Fx \equiv \sim Fx$
 (iv) $(\exists x) (Fx \equiv \sim Fx)$ 3, E-G
 —————
 (v) $(\exists x) (Fx \equiv \sim Fx)$ 2, 3-4, E.I.

(III) (i) $(x) (\exists y) (Fx \equiv \sim Fy) \therefore (\exists y) (Fy \equiv \sim Fy)$

(ii) $(\exists y) (Fy \equiv \sim Fy)$ 1, U.I.

(IV) (i) $(\exists y) Fx \therefore (x)Fx$

→(ii) Fy
 (iii) $(x) Fx$ 2, U.G.
 —————
 (iv) $(x) Fx$ 1, 2-3, E.I.

(4) Answer any *two* :

- (i) Preliminary version of U.G.
- (ii) Singular and general propositions
- (iii) Free and bound variables
- (iv) Method of proving invalidity

4. Answer any *one* question : [20]

(1) Prove the invalidity of the following arguments (any *four*) :

(I) (i) $(\forall x) (Hx \supset \sim Ix)$

(ii) $(\exists x) (Jx \cdot \sim Ix) \quad \therefore (\forall x) (Hx \supset Jx)$

(II) (i) $(\exists x) (Kx \cdot Lx)$

(ii) $(\exists x) (\sim Kx \cdot \sim Lx) \quad \therefore (\exists x) (Lx \cdot \sim Kx)$

(III) (i) $(\exists x) (Ax \cdot Bx)$

(ii) $AC \quad \therefore BC$

(IV) (i) $(\forall x) (Wx \supset Hx)$

(ii) $(\forall x) (Ex \supset Hx) \quad \therefore (\forall x) (Wx \supset Ex)$

(V) No novelists are observant. Some poets are not observant.

Therefore no novelists are poets. (Nx, Ox, Px)

(2) (A) Define set. Explain the kinds of sets with examples.

(B) Write the following sets :

$A = \{1, 3, 4, 2, 9\}$

$B = \{1, 2 + 1, 1 + 8, 10, 2 + 0, 4, 1008\}$

(i) $A \cup B$

(ii) $A \cap B$

(iii) $A \sim B$

(iv) $B \sim A$

(v) $A \sim A$

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

- सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
(iii) मुळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा : [10]

(1) खालील विधानांचे कंसात दिलेली चिन्हे वापरून चिन्हांकन करा :

(i) सगळे साप काही विषारी नसतात. (Sx, Px)

(ii) फक्त शूर व्यक्तीच बक्षिसपात्र असतात. (Bx, Fx)

(iii) उपस्थित असलेले सर्व अधिकारी जर कॅप्टन्स किंवा मेजर्स असतील तर एकतर काही कॅप्टन्स हजर आहेत किंवा काही मेजर्स हजर आहेत.

(Ox, Px, Cx)

(iv) जर काही बिघडले असेल तर ते दुरुस्त झाले पाहिजे. (Wx, Rx)

(v) जर सगळे कुत्रे मांसभक्षक असतील, तर रोव्हर मांसभक्षक आहे.

(Dx, Cx, r)

(2) खालील अनुमानांची युक्तता सिद्ध करा (कोणतीही दोन) :

(i) सर्व नर्तक ऐटबाज असतात. मेरी विद्यार्थिनी आहे. मेरी नर्तिका आहे.
म्हणून काही विद्यार्थी ऐटबाज आहेत. (Dx, Gx, Sx, m)

(ii) (x) (Dx $\supset$ Ex) / $\therefore$ Da $\supset$ [(y) (Ey $\supset$ Fy) $\supset$ Fa]

(iii) (1) $(\exists x) Gx \vee (y) (Gy \supset Hy)$

(2) $(x) (Ix \supset \sim Gx) \therefore (x) (Gx \supset Ix) \supset (y) (Gy \supset Hy)$

(iv) $(\exists x) Lx \supset (y) My \therefore (x) [Lx \supset (y) My]$

- (3) विधान तर्कशास्त्र व विधेय तर्कशास्त्र यातील फरक सांगा. उदाहरणे द्या.
 (4) EI या नियमाची सुधारित आवृत्ती स्पष्ट करा.

2. कोणतेही चार प्रश्न सोडवा : [20]

- (1) संबंधवाची विधानांचे प्रकार उदाहरणे देऊन सांगा.
 (2) खालील संबंधवाची विधानांचे दिलेली चिन्हे वापरून चिन्हांकन करा (कोणतीही दोन) :

(i) प्रत्येक गोष्ट प्रत्येक गोष्टीकडून आकर्षित होते. (Axy)

(ii) वार्ट माणसांना कधीच मित्र नसतात. (Bx, Mx, Fxy)

(iii) प्रत्येक क्रुत्र्याला त्याचा दिवस असतो. (Dx, Yx, Bxy)

(iv) कोणीतरी धर्मादाय संस्थेला पैसा देतो. (Px, Cx, Mx, Dxyz)

- (3) खालील अनुमानांची युक्तता सिद्ध करा (कोणतेही एक) :

(i) (x) (Ex $\supset$ Ax) $\therefore$ (x) [($\exists$ y) ($\exists$ y . Hxy) $\supset$ ($\exists$ y) (Ay . Hxy)]

(ii) (x) [($\exists$ y) (Byx $\supset$ (z)Bxz)] $\therefore$ (y)(z)(Byz $\supset$ Bzy)

(iii) अल्चा कोणताही मित्र बिल्चा मित्र आहे. म्हणून अल्च्या मित्राला जो ओळखतो तो बिल्च्या मित्राला ओळखतो. (Px, Fxy, Kxy, a, b)

- (4) प्रवाहितता संबंधावर संक्षिप्त टीप लिहा.

- (5) खालील संबंधवाची अनुमानांची युक्तता सिद्ध करा (कोणतेही एक) :

(i) (x)(y) (Rxy $\supset$ $\sim$ Ryx) $\therefore$ (x) $\sim$ Rxx

(ii) (1) Wtd

(2) Wdh $\therefore$ Wth

(iii) कॅडिलॅक गाडी कोणत्याही कमी किंमतीच्या गाडीपेक्षा महाग असते. म्हणून कोणतीही कॅडिलॅक गाडी कमी किंमतीची गाडी नसते. (Cx, Lx, Mxy)

- (6) खालील विधानांचे दिलेली चिन्हे वापरून चिन्हांकन करा (कोणतीही तीन) :
- (1) मेरी फक्त जॉन सोडून कोणाबाबतही सहनशील आहे. (Txy, Px, j, m)
  - (2) निदान एक अर्जदार आहे. (Ax)
  - (3) हॅम्लेटचा लेखक प्रतिभावान आहे. (Gx, Axy, h)
  - (4) सर्वात उंच पर्वत भारताच्या उत्तरेला आहे. (Mx, Txy, Nx)
  - (5) अल् संघात आहे आणि संघातील कोणावरही तो मान करू शकतो. (Tx, Oxy)

(7) सिद्धता द्या (कोणतीही एक) :

- (i) $(x) (Fx \supset Q) \equiv [(\exists x) Fx \supset Q]$
- (ii) $(\exists y) [(\exists x) Fx \supset Q]$
- (iii) $(x) (\exists y) (Fx \supset Gy) \supset [(x) Fx \supset (\exists y) Gy]$
- (iv) $(x) (\exists y) (Fx \cdot Gy) \equiv (\exists y) (x) (Fx \cdot Gy)$

3. कोणतेही तीन प्रश्न सोडवा : [30]

(1) खालील प्रमेये दिलेल्या मूलाधारांच्या आधारे सिद्ध करा (कोणतीही दोन)

मूलाधार :

- (i) $(p \vee p) \supset p$
- (ii) $q \supset (p \vee q)$
- (iii) $(p \vee q) \supset (q \vee p)$
- (iv) $(p \vee (q \vee r)) \supset (q \vee (p \vee r))$
- (v) $(q \supset r) \supset ((p \vee q) \supset (p \vee r))$

प्रमेये :

- (i) $\vdash (p \supset \sim p) \supset \sim p$

- (ii) $\vdash (q \supset (p \supset q))$
 (iii) $\vdash (p \supset (p \vee p))$
 (iv) $\vdash (p \supset q) \supset ((q \supset r) \supset (p \supset r))$
 (v) $\vdash (p \supset \sim q) \supset (q \supset \sim p)$

(2) थोडक्यात टीपा द्या (कोणत्याही दोन) :

- (i) संबंधवाची विधानाची तार्किक रचना.
 (ii) निश्चित वर्णन.
 (iii) बीजानुमान प्रणाली.
 (iv) व्यक्ति अचर आणि विधेय अचर.

(3) खालील चुकीच्या सिद्धतांमधील चुका ओळखा व स्पष्ट करा (कोणतेही दोन) :

(I) (i) $(\exists x) (Fx \cdot Gx) \therefore (x) Fx$

- $\rightarrow$ (ii) $Fx \cdot Gy$
 (iii) Fx 2, simpl
 (iv) Fx 1, 2-3, EI
 (v) $(x) Fx$ 4, UG.

(II) (i) $(x) (\exists y) (Fx \equiv \sim Fy) \therefore (\exists x) (Fx \equiv \sim Fx)$

(ii) $(\exists y) (Fx \equiv \sim Fy)$ 1, UI

- $\rightarrow$ (iii) $Fx \equiv \sim Fx$
 (iv) $(\exists x) (Fx \equiv \sim Fx)$ 3, E-G
 (v) $(\exists x) (Fx \equiv \sim Fx)$ 2, 3-4, E.I.

(III) (i) $(x) (\exists y) (Fx \equiv \sim Fy) \therefore (\exists y) (Fy \equiv \sim Fy)$

(ii) $(\exists y) (Fy \equiv \sim Fy)$ 1, U.I.

(IV) (i) $(\exists y) Fx \quad \therefore (X)Fx$

$\rightarrow$ (ii) Fy

(iii) $(x) Fx \quad 2, U.G.$

(iv) $(x) Fx \quad 1, 2-3, E.I.$

(4) कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :

(i) U.G. या नियमाची प्राथमिक आवृत्ती

(ii) एकवाची आणि सामान्य विधान

(iii) मुक्त आणि बद्ध चर

(iv) अयुक्तता सिद्ध करण्याची पद्धती.

4. कोणताही एक प्रश्न सोडवा :

[20]

(1) खालील अनुमानांची अयुक्तता सिद्ध करा (कोणतीही चार) :

(I) (i) $(x) (Hx \supset \sim Ix)$

(ii) $(\exists x) (Jx \cdot \sim Ix) \quad \therefore (x) (Hx \supset Jx)$

(II) (i) $(\exists x) (Kx \cdot Lx)$

(ii) $(\exists x) (\sim Kx \cdot \sim Lx) \quad \therefore (\exists x) (Lx \cdot \sim Kx)$

(III) (i) $(\exists x) (Ax \cdot Bx)$

(ii) $AC \quad \therefore BC$

(IV) (i) $(x) (Wx \supset Hx)$

(ii) $(x) (Ex \supset Hx) \quad \therefore (x) (Wx \supset Ex)$

(V) एकही कादंबरीकार निरीक्षक नाही. काही कवी निरीक्षक नाहीत. म्हणून

एकही कादंबरीकार कवी नाही. (Nx, Ox, Px)

(2) (A) संच म्हणजे काय, हे सांगून संचांचे प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा.

(B) खालील संच ओळखा :

$$A = \{1, 3, 4, 2, 9\}$$

$$B = \{1, 2 + 1, 1 + 8, 10, 2 + 0, 4, 1008\}$$

(i) $A \cup B$

(ii) $A \cap B$

(iii) $A \sim B$

(iv) $B \sim A$

(v) $A \sim A$

Total No. of Questions—4+4]

[Total No. of Printed Pages—4+2

[3901]-269

S.Y. BA. EXAMINATION, 2011

SOCIOLOGY

Group A : Population and Society (G-2)

Or

Group B : Introduction to Social Welfare

and Social Legislation in India (G-2)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) Attempt Group 'A' or Group 'B'.

(ii) All questions are compulsory.

(iii) Figures to the right indicate full marks.

Group 'A'

1. Answer any *two* of the following in maximum **50** words each : [10]

(1) Micro to Macro demography.

(2) Marxist views on population growth.

(3) Economical factor of fertility.

(4) Causes of AIDS.

2. Write short notes on any *four* of the following in maximum **100** words each : [20]

(1) Types of sterility

(2) International sources of population data.

P.T.O.

- (3) Characteristics of population in India.
- (4) Post-independence population policy.
- (5) Factors promoting economic development.
- (6) Need of sex education.

3. Write any *three* of the following in maximum **250** words each : [30]

- (1) Discuss the importance of population studies.
- (2) Describe the factors of infant and maternal mortality.
- (3) Explain the uses of census and vital registration methods.
- (4) Elaborate the types of population policy.
- (5) Discuss the concept and objectives of population education.

4. Answer any *one* of the following in maximum **500** words : [20]

- (1) Elucidate the Malthusian and Neo-Malthusian theory of population growth.
- (2) Explain the achievements and failures of Family Planning Programme.

OR

Group 'B'

1. Answer any *two* of the following in **50** words each : [10]

- (1) Meaning of social security.

- (2) Meaning of welfare state.
- (3) Define dowry.
- (4) Objective of Indira Awas Yojana.

2. Write short notes on any *four* of the following in **100** words each : [20]

- (1) Fundamental Rights
- (2) V.R.S.
- (3) Savitribai Phule Palak Yojana
- (4) N.G.O.
- (5) Minimum Wages Act
- (6) State Social Welfare Department.

3. Answer any *three* of the following in **250** words each : [30]

- (1) Describe the concept of evolution of social welfare.
- (2) Write the meaning and features of privatization.
- (3) Explain the functions of Central Social Welfare Board.
- (4) Discuss the various problems of aged.
- (5) Evaluate the Employment Guarantee Scheme.

4. Answer any *one* of the following in **500** words : [20]

- (1) Explain the need for labour welfare.
- (2) Evaluate the reservation policy for women based on 73rd Constitutional Amendment.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

- सूचना :— (i) गट 'अ' किंवा गट 'ब' सोडवा.
(ii) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
(iii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

गट 'अ'

1. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंची प्रत्येकी कमाल 50 शब्दांत उत्तरे लिहा : [10]
  - (1) सुक्ष्म ते समग्र लोकसंख्याशास्त्र.
  - (2) लोकसंख्या वाढीचा मार्क्सचा विचार.
  - (3) जननाचे आर्थिक घटक.
  - (4) एड्सची कारणे.

2. खालीलपैकी कोणत्याही चारवर प्रत्येकी कमाल 100 शब्दांत टिपा लिहा : [20]
  - (1) बंध्यत्वाचे प्रकार.
  - (2) लोकसंख्या माहितीचे अंतरराष्ट्रीय स्रोत.
  - (3) भारतातील लोकसंख्याची वैशिष्ट्ये.
  - (4) स्वातंत्र्योत्तर लोकसंख्या धोरण.
  - (5) आर्थिक विकासास प्रोत्साहित करणारे घटक.
  - (6) लैंगिक शिक्षणाची गरज.

3. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची प्रत्येकी कमाल 250 शब्दांत उत्तरे लिहा : [30]
  - (1) लोकसंख्या अभ्यासाचे महत्वाची चर्चा करा.
  - (2) अर्भक आणि माता मृत्युच्या घटकांचे वर्णन करा.

- (3) जनगणना आणि नोंदणी पद्धतीचे उपयोग स्पष्ट करा.
- (4) लोकसंख्या धोरणाचे प्रकार विशद करा.
- (5) लोकसंख्या शिक्षणाची संकल्पना व उद्दिष्ट्यांची चर्चा करा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे कमाल 500 शब्दांत उत्तर लिहा : [20]

- (1) लोकसंख्या वाढीचा माल्थसवादी व नवमाल्थसवादी सिद्धांत विशद करा.
- (2) भारतातील कुटुंबनियोजन कार्यक्रमाचे यश आणि अपयश स्पष्ट करा.

किंवा

गट 'ब'

1. खालीलपैकी कोणत्याही दोनांची प्रत्येकी 50 शब्दांत उत्तरे लिहा : [10]

- (1) सामाजिक सुरक्षिततेचा अर्थ.
- (2) कल्याणकारी राज्याचा अर्थ.
- (3) हुंड्याची व्याख्या.
- (4) इंदिरा आवास योजनेचा उद्देश.

2. खालीलपैकी कोणत्याही चारांवर प्रत्येकी 100 शब्दांत टिपा लिहा : [20]

- (1) मुलभूत अधिकार.
- (2) स्वेच्छा निवृत्ती योजना.
- (3) सावित्रीबाई फुले पालक योजना.
- (4) स्वयंसेवी संस्था.
- (5) किमान वेतन कायदा.
- (6) राज्य समाजकल्याण विभाग.

3. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची प्रत्येकी 250 शब्दांत उत्तरे लिहा : [30]

- (1) सामाजिक कल्याण संकल्पनेची उत्क्रांती स्पष्ट करा.
- (2) खाजगीकरणाचा अर्थ सांगा व त्याची वैशिष्ट्ये लिहा.
- (3) केंद्रीय समाजकल्याण मंडळाची कार्ये विशद करा.
- (4) वृद्धांच्या विविध समस्यांची चर्चा करा.
- (5) रोजगार हमी योजनेचे मुल्यमापन करा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे 500 शब्दांत उत्तर लिहा : [20]

- (1) कामगार कल्याणाची आवश्यकता विशद करा.
- (2) 73व्या घटनादुरुस्तीवर आधारित असलेल्या महिला आरक्षण धोरणाचे मुल्यमापन करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[3901]-270

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

SOCIOLOGY

(S-1 : Foundations of Sociological Thought)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any *two* of the following in maximum **50** words each : [10]

- (1) Characteristics of social thought.
- (2) Positivism (Comte)
- (3) Alienation (Marx)
- (4) Sanskritization (M.N. Shrinivas).

2. Write short notes on any *four* of the following in maximum **100** words each : [20]

- (1) Impacts of French Revolution
- (2) Importance of Industrial Revolution
- (3) Interactionist theory
- (4) Circulation of Elites (Pareto)
- (5) Dominant caste (Shrinivas)
- (6) Modernization (Shrinivas).

P.T.O.

3. Answer any *three* of the following in maximum **250** words each : [30]

- (1) Describe Comte's law of three stages.
- (2) Explain the concept of Enlightenment.
- (3) Discuss the types of authority stated by Max Weber.
- (4) Elaborate Dr. Ambedkar's theory of untouchability.
- (5) Elucidate the characteristics of caste explained by Dr. Ghurye.

4. Answer any *one* of the following in maximum **500** words : [20]

- (1) Discuss Durkheim's 'Theory of Suicide'.
- (2) Explain the theory of social evolution stated by Spencer.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर प्रत्येकी **50** शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा : [10]

- (1) सामाजिक विचारांची वैशिष्ट्ये.
- (2) प्रत्यक्षवाद (कॉम्ट)
- (3) परात्मता (मार्क्स)
- (4) संस्कृतीकरण (श्रीनिवास).

2. खालीलपैकी कोणत्याही चारवर प्रत्येकी **100** शब्दांपर्यंत थोडक्यात टिपा लिहा : [20]

- (1) फ्रेंच राज्यक्रांतीचे परिणाम.

- (2) औद्योगिक क्रांतीचे महत्त्व.
- (3) आंतरक्रियावादाचा सिद्धांत
- (4) श्रेष्ठीजन अभिसरण सिद्धांत (परेटो)
- (5) प्रभावी जात (श्रीनिवास)
- (6) आधुनिकीकरण (श्रीनिवास).

3. खालीलपैकी कोणत्याही **तीन** प्रश्नांची प्रत्येकी **250** शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा : [30]

- (1) ऑगस्ट कॉम्टच्या तीन अवस्थांच्या नियमाचे वर्णन करा.
- (2) प्रबोधनाची संकल्पना स्पष्ट करा.
- (3) मॅक्स वेबर ने सांगितलेल्या अधिकारांच्या प्रकारांची चर्चा करा.
- (4) डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या अस्पृश्यता विषयक सिद्धान्ताचे विवेचन करा.
- (5) डॉ. घुर्येनी स्पष्ट केलेल्या जातीच्या वैशिष्ट्यांचे विवेचन करा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नावर **500** शब्दांपर्यंत उत्तर लिहा : [20]

- (1) डुखीमच्या आत्महत्याविषयक सिद्धान्ताची चर्चा करा.
- (2) हर्बर्ट स्पेन्सरचा सामाजिक उत्क्रांतीचा सिद्धांत स्पष्ट करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[3901]-271

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

SOCIOLOGY

(S-2 : Indian Society : Issues and Problems)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any *two* of the following in maximum **50** words each : [10]

- (1) Causes of regionalism
- (2) Consequences of Divorce
- (3) Social problems of Aged
- (4) Causes of corruption.

2. Write short notes on any **four** of the following in maximum **100** words each : [20]

- (1) Value crises
- (2) SEZ
- (3) Causes of Alcoholism
- (4) Eve teasing
- (5) Causes of Juvenile delinquency
- (6) Causes of Terrorism.

P.T.O.

3. Answer any *three* of the following in maximum **250** words each : 30

- (1) Elucidate causes of inequality of Gender in India.
- (2) Discuss the problems of religious minorities
- (3) Explain the consequences of Dowry.
- (4) Discuss the causes and consequences of poverty.
- (5) Elucidate the causes and consequences of white collar crime.

4. Answer any *one* of the following in maximum **500** words : [20]

- (1) Explain the characteristics and causes of social problems.
- (2) Elucidate causes and consequences of domestic violence.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न अनिवार्य आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी कोणत्याही दोनांची प्रत्येकी 50 शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा : [10]

- (1) प्रादेशिकतावादाची कारणे
- (2) घटस्फोटाचे दुष्परिणाम
- (3) वृद्धांच्या सामाजिक समस्या
- (4) भ्रष्टाचाराची कारणे.

2. खालीलपैकी कोणत्याही चारवर प्रत्येकी 100 शब्दांपर्यंत थोडक्यात टिपा लिहा : [20]

- (1) मुल्यसंघर्ष
- (2) विशेष आर्थिक क्षेत्र

- (3) मद्यपानाची कारणे
- (4) महिलांची छेडछाड
- (5) बालगुन्हेगारीची कारणे
- (6) दहशतवादाची कारणे.

3. खालीलपैकी कोणत्याही **तीन** प्रश्नांची प्रत्येकी **250** शब्दापर्यंत उत्तरे लिहा : [30]

- (1) भारतातील लिंगभाव विषमतेची कारणे विशद करा.
- (2) धार्मिक अल्पसंख्याक समुहाच्या समस्यांची चर्चा करा.
- (3) हुंड्याचे दुष्परिणाम स्पष्ट करा.
- (4) दारिद्र्याची कारणे व दुष्परिणामांची चर्चा करा.
- (5) पांढरपेशा गुन्हेगारीचे कारणे व परिणाम विशद करा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नावर **500** शब्दांपर्यंत उत्तर लिहा : [20]

- (1) सामाजिक समस्यांची वैशिष्ट्ये व कारणे स्पष्ट करा.
- (2) कौटूंबिक हिंसाचाराची कारणे व परिणाम विशद करा.

Total No. of Questions—4+4]

[Total No. of Printed Pages—7

[3901]-272

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

ANCIENT INDIAN HISTORY, CULTURE AND ARCHAEOLOGY

General Paper II

[Outline of Political, Social and Economic Institutions

of Ancient India (600 B.C. to 1200 A.D.)]

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in **50** words each (any *two*) : [10]

- (1) Organic theory
- (2) Functions of the Samiti
- (3) Guild
- (4) Punchmarked coins.

2. Write notes on the following in **100** words each (any *four*) : [20]

- (1) Concept of kingship during Kushana period.
- (2) Functions of Sabha
- (3) Life of women during Vedic period
- (4) Demerits of caste system
- (5) Importance of Sacraments in human life.

P.T.O.

(6) Ancient Indian Universities

(7) Indo-Roman Trade.

3. Answer the following questions in **200-250** words each (any *three*) : [30]

(1) Discuss the sources useful for the study of Ancient Indian Institutions.

(2) Explain the features and functions of Ancient Indian Republics.

(3) Write the salient features of Ancient Indian Judiciary.

(4) Write an essay on Ancient Indian Agriculture.

(5) Take a review of the weights and measures in Maurya and Gupta period.

4. Answer the following questions in **500** words (any *one*) : [20]

(1) Describe the structure and functions of Council of Ministers in Ancient period.

(2) Take a review of the major industries in Ancient India.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **50** शब्दांत लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

(1) सेंद्रिय सिद्धांत

- (2) समितीची कार्ये
- (3) श्रेणी
- (4) आहत नाणी.

2. प्रत्येकी 100 शब्दांत टीपा लिहा (कोणत्याही चार) : [20]

- (1) कृशानकालीन राजपद संकल्पना.
- (2) सभेची कार्ये.
- (3) वेदकालीन स्त्री-जीवन
- (4) जातीव्यवस्थेचे दोष.
- (5) संस्कारांचे मानवी जीवनातील महत्व.
- (6) प्राचीन भारतीय विद्यापीठे
- (7) भारत-रोम व्यापार.

3. खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दांत लिहा (कोणतेही तीन) : [30]

- (1) प्राचीन भारतीय संस्थांच्या अभ्यासासाठी उपयुक्त साधनांची चर्चा करा.
- (2) प्राचीन भारतीय गणराज्यांची वैशिष्ट्ये व कार्य स्पष्ट करा.
- (3) प्राचीन भारतातील न्यायव्यवस्थेची ठळक वैशिष्ट्ये लिहा.
- (4) 'प्राचीन भारतीय शेती' यावर निबंध लिहा.
- (5) मौर्य व गुप्त काळातील वजने व मापे यांचा आढावा घ्या.

4. खालील प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दांत लिहा (कोणताही एक) : [20]

- (1) प्राचीन काळातील मंत्रीमंडळाची रचना व कार्य वर्णन करा.
- (2) प्राचीन भारतातील प्रमुख उद्योगांचा सविस्तर आढावा घ्या.

[3901]-272

(Outline of Political, Social and Economic

Institutions 600 : B.C. to 1200 A.D.)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in 20 words each (any *ten*) : [20]

- (1) What is an 'Institution' ?
- (2) Define 'Epigraphy'.
- (3) Write the constituents of a 'State'.
- (4) What is a 'Ganarajya' ?
- (5) State any *two* sources of the history of kingship under Kushanas.
- (6) State the importance of 'Minister'.
- (7) Write any *two* economic institutions in Ancient period.
- (8) Explain the term 'Class'.
- (9) Who were 'Gargi and Maitreyi' ?
- (10) Name any *two* Universities in Ancient India.
- (11) What was a 'Shreni' ?

- (12) Name any *two* south-east places having traded with Ancient India.
- (13) What is a 'Coin' ?
- 2.** Answer the following questions in **50** words each (any *two*) : [10]
- (1) Explain the term 'Monarchical State'.
  - (2) State the importance of the Council of Ministers according to Kautilya.
  - (3) What was 'Varnashrama' ?
  - (4) Write a short note on Agriculture in Ancient India.
- 3.** Answer the following questions in **150** words each (any *two*) : [20]
- (1) What do you know about the Sabha and Samiti ?
  - (2) Explain the judiciary in Ancient India.
  - (3) Take a review of position of women in Ancient India.
  - (4) Describe the Roman Trade in Western India.
- 4.** Answer the following questions in **300** words each (any *two*) : [30]
- (1) Write an essay on literary sources of Ancient Institutions.
  - (2) Discuss the concept of kingship under Mauryas and Guptas.
  - (3) Describe the Ancient Universities.
  - (4) Take a review of Trade and Commerce from Mauryas to Guptas.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 20 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दहा) : [20]

- (1) 'संस्था' म्हणजे काय ?
- (2) 'अभिलेखशास्त्र' याची व्याख्या करा.
- (3) 'राज्य' याचे घटक लिहा.
- (4) 'गणराज्य' म्हणजे काय ?
- (5) 'कुषाणांच्या राजपदाच्या इतिहासाची कोणतीही दोन साधने सांगा.
- (6) 'मंत्री' याचे महत्व सांगा.
- (7) प्राचीन कालखंडातील कोणत्याही दोन आर्थिक संस्था लिहा.
- (8) 'वर्ग' ही संज्ञा स्पष्ट करा.
- (9) गार्गी आणि मैत्रेयी कोण होत्या ?
- (10) प्राचीन भारतातील कोणत्याही दोन विद्यापीठांची नावे द्या.
- (11) 'श्रेणी' म्हणजे काय ?
- (12) प्राचीन भारतासह व्यापार असणाऱ्या कोणत्याही दोन आग्नेय आशियाई देशांची नावे लिहा.
- (13) 'नाणे' म्हणजे काय ?

2. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 50 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (1) 'राजेशाही राज्य' ही संज्ञा स्पष्ट करा.

- (2) कौटिल्याच्या मते मंत्रीमंडळाचे महत्व सांगा.
- (3) 'वर्णाश्रम' म्हणजे काय ?
- (4) प्राचीन भारतातील शेती यावर संक्षिप्त टीप लिहा.

3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 150 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [20]

- (1) सभा आणि समिती याविषयी तुम्हास काय माहिती आहे ?
- (2) प्राचीन भारतातील न्यायव्यवस्था स्पष्ट करा.
- (3) प्राचीन भारतातील स्त्रियांची स्थितीचा आढावा घ्या.
- (4) पश्चिम भारतातील रोमन व्यापार वर्णन करा.

4. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 300 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [30]

- (1) प्राचीन संस्थांची वाङ्मयीन साधने यावर निबंध लिहा.
- (2) मौर्य आणि गुप्तकाळातील राजपद संकल्पनांची चर्चा करा.
- (3) प्राचीन विद्यापीठे वर्णन करा.
- (4) मौर्य ते गुप्त काळातील व्यापार आणि उदीम याचा आढावा घ्या.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[3901]-273

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011
MATHEMATICAL PREREQUISITES
(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

(iii) Use of electronic calculator is allowed.

1. Attempt any *ten* of the following : [20]

(1) If $y = \log_e u$ and $u = x$ find $\frac{dy}{dx}$.

(2) Define Homogeneous function.

(3) Solve $\log_e x = 3y$ for x .

(4) If $y = \ln(8x)^2$, find $\frac{dy}{dx}$.

(5) Evaluate $\int (2x^2 + 3x) dx$.

(6) If $Z = xy + x^2y^2$, find Z_{xy} .

(7) If $y = \frac{150}{750}$, find value of y by using natural logarithm.

(8) If $y = \ln(2x^5)$, find y'' .

(9) Write the rule of derivative for exponential function.

(10) Evaluate :

$$\int_1^{10} x^2 dx.$$

P.T.O.

(11) Specify the degree and order of given differential equation :

$$\left(\frac{dy}{dx}\right)^6 + \frac{d^2y}{dx^2} + 2 = 0.$$

(12) Define differential equation.

(13) Is the given integral below improper ? Justify :

$$\int_1^{\infty} 3x^2 dx.$$

2. Attempt any *two* of the following : [10]

(1) Solve the following differential equation :

$$\frac{dy}{dt} = -\frac{5t}{y}.$$

(2) Given the demand function $\underline{P} = 45 - 0.5Q$, find the consumer surplus CS when :

(3) Using integration by parts rule evaluate the following integral :

3. Attempt any *two* of the following : [20]

(1) Find the critical value of the function :

$$Z = \log_e(2x^2 - 12x + y^2 - 10y).$$

Determine whether the function is at a maximum or minimum.

- (2) Determine the interest rate needed to have money double in 6 years when compounded semiannually.
- (3) Solve the given differential equation :

$$\frac{dy}{dt} - y = ty^2.$$

4. Attempt any *two* of the following : [30]

- (1) Explain in detail “COBWEB MODEL”.
- (2) Find integrating factor and solve the differential equation :

$$(y - t) dy - dt = 0.$$

- (3) Evaluate the following integral by substitution method :

$$\int_0^2 \frac{3x^2}{(x^3 + 1)^2} dx.$$

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—4

[3901]-274

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

STATISTICS (General-2)

**(Research Methodology, Sampling Techniques and
Statistical Quality Control)**

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

(iii) Use of statistical tables and scientific calculator is allowed.

(iv) Symbols and abbreviations have their usual meanings.

(v) Graph papers will be supplied on request.

1. Attempt any *two* of the following : [2×5=10]

(a) Describe different steps involved in a good research design.

(b) Discuss the problem of determining the sample size under SRSWR when the variable under study is discrete taking only two values 0 and 1.

(c) Distinguish between process control and lot control.

(d) Explain the ratio method of estimation and state the estimator of the population mean.

2. Attempt any *four* of the following : [4×5=20]

(a) State different criteria for detecting lack of control from a control chart.

P.T.O.

- (b) Distinguish between assignable causes and chance causes of variation.
- (c) Explain the statistical basis of a control chart.
- (d) State an unbiased estimator of the population mean under stratified random sampling. Obtain the expression for its standard error.
- (e) In SRSWOR, show that the probability of getting any sample of size n from a population of size N is equal to $\frac{1}{N C_n}$.
- (f) The following data give yield (in quintal) of a crop in 24 plots :
 14, 19, 20, 24, 23, 15, 24, 21, 22, 19, 18, 17,
 15, 14, 16, 22, 24, 21, 23, 22, 23, 15, 16, 20.
 Draw all possible systematic samples of size 6. Verify that sample mean is unbiased estimator of the population mean.

3. Attempt any *three* of the following : [3×10=30]

- (a) Describe the construction of $\bar{X}$ and R charts for the measurable quality characteristics when :
- (i) Standards are given
- (ii) Standards are not given.
- (b) Prove that in SRSWOR, sample mean square is unbiased estimator of the population mean square. Hence state the unbiased estimator of standard error of the sample mean S.E. $(\bar{x})$.

(c) (i) Explain the method of stratified random sampling. Give two real life situations where it can be applied. [3]

(ii) Prove that $V(\bar{x}_{st})$ is minimum for a fixed sample size

$$n = \sum_{i=1}^k n_i \quad \text{f} \quad n_i \propto N_i S_i \quad (i = 1, 2 \dots k). \quad \text{Derive the}$$

expression for $V(\bar{x}_{st})$ under this allocation. [7]

(d) A single sampling plan has :

$$N = 1000, \quad n = 100, \quad C = 3.$$

Calculate probability of acceptance of lots containing 1%, 2%, 5%, 8% defectives. Plot OC curve. Determine LTPD graphically if consumer's risk is 0.1.

(e) Distinguish between defect and defective. Give an example of defects for which C-chart is applicable. How do you calculate control limits for C-chart ?

4. Attempt any *one* of the following : [1×20=20]

(a) (i) A *p*-chart indicates that the average is 0.2. If 50 items are inspected each day, what is the probability of detecting a shift of 0.04 :

(I) On the first sample after the shift and

(II) By the end of second sample after the shift. [10]

(ii) Given the double sampling plan :

$N = 1500, \quad n_1 = 40, \quad c_1 = 0, \quad n_2 = 60, \quad c_2 = 2,$ compute ATI and AOQ if the lots of quality 5% are submitted for inspection. [10]

- (b) (i) A population consists of 5 units. The values of the characteristics are 11, 13, 15, 17, 24. Write down all possible samples of size 2 without replacement. Verify the following :
- (I) Sample mean is unbiased estimator of the population mean.
  - (II) The sampling variance satisfies the formula for the variance of the sample mean.
  - (III) $V(\bar{x})_{\text{SRSWOR}} < V(\bar{x})_{\text{SRSWR}}$ [15]
- (ii) Describe sampling error and non-sampling error. [5]

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—4+1

[3901]-275

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

STATISTICS (Special)

Special Paper I

(Continuous Probability Distributions and Demography)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

(iii) Symbols and abbreviations have usual meanings.

(iv) Use of calculator and statistical tables is allowed.

(v) Graph paper will be provided on request.

$$P(t_{16}^2 \geq k) = 0.05.$$

1. Attempt any *two* of the following : [2×5=10]

(a) A fair coin is tossed 300 times. Using normal approximation, find the probability of getting number of heads between 140 and 160.

(b) If t is a random variable having Student's t -distribution with n degrees of freedom, find :

(i) C such that $P(t_{10} \leq c) = 0.2$.

(ii) K such that

(c) State and prove lack of memory property of exponential distribution with parameter α .

P.T.O.

(d) Define the following terms :

(i) Statistic

(ii) Sampling distribution of a statistic

(iii) Standard error of a statistic.

2. Attempt any *four* of the following : [4×5=20]

(a) Find the constant 'k' such that the following function is probability density function (p.d.f.) :

$$f(x) = \frac{k}{1+x^2} \quad ; \quad -\infty < x < \infty, k > 0$$
$$= 0 \quad ; \quad \text{otherwise.}$$

Hence obtain the distribution function of X.

(b) Calculate G.F.R. and G.R.R. for the following data :

Age Group	No. of Women (in thousands)	No. of Births
15—20	8	56
20—25	10	100
25—30	12	84
30—35	6	36
35—40	3	15
40—45	5	5
45—50	4	4

Consider proportion of female births is 0.48.

- (c) Two random samples are drawn from two independent normal populations. The findings are as given below :

Sample No.	Sample Size	Sum of the Observations	Sum of the Squares of Observations
I	9	9.6	61.52
II	11	16.5	73.26

Test whether two populations have same variance. Use $\alpha = 0.05$.

- (d) Define chi-square variate with n degrees of freedom. Find its mean.
- (e) Explain the test procedure for testing $H_0 : \mu_1 = \mu_2$ against $H_1 : \mu_1 \neq \mu_2$ where population variances are unknown but equal.
- (f) Let $X \sim \text{Exp}(\alpha)$, then find its mean deviation about mean.

3. Attempt any *three* of the following : [3×10=30]

- (a) The joint p.d.f. of (X, Y) is given below :

Show that correlation coefficient between X and Y is $-1/11$.

- (b) If X and Y are two independent gamma variates with parameters (α, λ_1) and (α, λ_2) respectively, then show that X + Y and X/Y are independently distributed.
- (c) State and prove inter-relations between :
- (i) t and F variate.
- (ii) F and χ^2 variate.
- (d) Define Snedecor's F-variate with n_1 and n_2 d.f. Also, derive its p.d.f.
- (e) With usual notations, show that for t-distribution with n.d.f. :

$$\mu_{2r} = \frac{B(r + \frac{1}{2}, \frac{n}{2} - r) \cdot n^r}{B\left(\frac{1}{2}, \frac{n}{2}\right)}$$

Hence find β_2 .

4. Attempt any *one* of the following : [1×20=20]

(a) (i) Let X $\rightarrow$ U (a, b), then find its mean and variance. [7]

(ii) Let X follows chi-square distribution with n.d.f., then with usual notations, show that : [7]

(iii) If $\bar{X}$ and S^2 are the mean and variance of a random sample of size 10 from N (4, 16), then find : [6]

$$p [0 < \bar{X} < 4, 86.08 < S^2 < 170.496].$$

- (b) (i) If X follows normal distribution with p.d.f. $f(x)$ as given below : [7]

$$f(x) = c \cdot e^{(-2x^2 + x)} ; -\infty < x < \infty, c > 0$$
$$= 0 ; \text{otherwise,}$$

then find $P(x \geq 0.25)$.

- (ii) A survey related to newspaper readership and level of education showed the following results : [7]

Type of Readership	Postgraduate	Graduate
Sometimes	24	20
Daily	68	48

Test whether type of newspaper readership depends on level of education. Use $\alpha = 0.01$.

- (iii) Describe the test for testing $H_0 : \rho = 0$ against $H_1 : \rho \neq 0$, where ρ is unknown population correlation coefficient. [6]

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—4+1

[3901]-276

S.Y. BA. EXAMINATION, 2011

APPLIED MATHEMATICS

(AMG-2 : Calculus of Several Variables and Vector Calculus)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions : [16]

(a) If $f(x, y) = x^2 + xy - y^2$, then find $\frac{\partial f}{\partial x}$ using definition.

(b) If

$$u = \log \frac{x^2 + y^2}{x + y},$$

find

$$x \frac{\partial u}{\partial x} + y \frac{\partial u}{\partial y}.$$

(c) State sufficient conditions for extreme values of a function $f(x, y)$.

(d) Change the order of integration of :

$$\int_{y=0}^1 \int_{x=0}^y f(x, y) dx dy.$$

P.T.O.

(e) Test the continuity of $\bar{f}(t)$ at $t = 2$ where

$$\begin{aligned}\bar{f}(t) &= \frac{\sin(t-2)^2}{t-2} i + \left(\frac{t^2-4}{t-2}\right) j, \quad t \neq 2 \\ &= 4j, \quad t = 2.\end{aligned}$$

(f) Write down the equation of a normal plane and a tangent line to a space curve.

(g) If $\phi(x, y, z)$ is a scalar function, prove that $\phi \text{ grad } \phi$ is irrotational.

(h) State 'Stokes' theorem'.

2. (A) Attempt any *one* of the following : [6]

(i) Show that :

$$\lim_{\substack{x \rightarrow 0 \\ y \rightarrow 0}} \left(x \sin \frac{1}{y} + y \sin \frac{1}{x} \right) = 0.$$

(ii) If $f(x, y)$ be a continuous function, then prove that $f(x, b)$ is continuous at $x = a$ and $f(a, y)$ is continuous at $y = b$.

(B) Attempt any *two* of the following : [10]

(i) If

$$\begin{aligned}f(x, y) &= \frac{x^3 y}{x^2 + y^2} && \text{if } x^2 + y^2 \neq 0 \\ &= 0 && \text{if } x^2 + y^2 = 0\end{aligned}$$

find $f_{xy}(0, 0)$.

(ii) Using differentials, find the approximate value of

$$\sqrt[5]{(3.8)^2 + 2(2.1)^3}.$$

(iii) Expand $f(x, y) = x^3 + y^3 + xy^2$ in powers of $(x - 1)$ and $(y - 2)$ using Taylor's theorem.

3. (A) Attempt any *one* of the following : [8]

(i) State and prove Euler's theorem for a homogeneous function.

(ii) Find the area of the region bounded by the curves $xy = 4$, $xy = 8$, $xy^3 = 5$, $xy^3 = 15$ in the first quadrant.

(B) Attempt any *one* of the following : [8]

(i) Show that :

$$\bar{r} = \bar{a}e^{kt} + \bar{b}e^{lt}$$

is a solution of the differential equation :

$$\frac{d^2\bar{r}}{dt^2} + p\frac{d\bar{r}}{dt} + q\bar{r} = \bar{0}$$

where p, q are constant scalars and k, l are the roots of the equation $m^2 + pm + q = 0$.

(ii) If

$$\bar{f}(u, v) = u \cos v i + u \sin v j + vk$$

and $u = \theta + \phi$, $v = \theta\phi$, find :

$$\left(\frac{\partial \bar{f}}{\partial \theta}\right)_{\theta=0, \phi=1} \quad \text{and} \quad \left(\frac{\partial \bar{f}}{\partial \phi}\right)_{\theta=1, \phi=0}.$$

4. (A) Attempt any *one* of the following : [6]

(i) Prove that a vector $\bar{u}$ is of constant magnitude if and only if :

(ii) Give the physical interpretation of divergence.

(B) Attempt any *two* of the following : [10]

(i) Find the directional derivative of $\phi(x, y, z) = 4e^{2x} - y + z$ at $(1, 1, -1)$ in the direction towards the point $(-3, 5, 6)$.

(ii) Find the angle between the surfaces $x^2y + z = 3$ and $x \log z - y^2 + 4 = 0$ at $(-1, 2, 1)$.

(iii) Evaluate :

$$\int_C (2x - y + 4) dx + (5y + 3x - 6) dy$$

around a triangle C with vertices $(0, 0)$, $(3, 0)$, $(3, 2)$ traversed in counterclockwise direction.

5. (A) Attempt any *one* of the following : [6]

(i) Using Green's theorem, show that the area bounded by a simple closed curve C is given by :

$$\frac{1}{2} \oint_C x dy - y dx.$$

(ii) Prove Green's first identity

$$\iiint_V (\phi \nabla^2 \psi + \nabla \phi \cdot \nabla \psi) dV = \iint_S (\phi \nabla \psi) \cdot \bar{n} dS$$

with usual notations.

(B) Attempt any *two* of the following : [10]

(i) If

$$\bar{f}(t) = ti - t^2j + (t - 1)k,$$

$$\bar{g}(t) = 2t^2i + 6tk,$$

evaluate

$$\int_0^2 \bar{f} \times \bar{g} dt.$$

(ii) If

$$\bar{f} = xi + yj + 2zk,$$

evaluate

$$\iint_S \bar{f} \cdot d\bar{A}$$

where S is the part of the surface of the paraboloid

$$x^2 + y^2 = 1 - z \text{ for which } z > 0.$$

(iii) Apply Stokes' theorem to evaluate :

$$\oint_C y dx + z dy + x dz$$

where C is the curve of intersection of the sphere

$$x^2 + y^2 + z^2 = a^2 \text{ and the plane } x + y + z = 0.$$

2. Attempt any *four* of the following : [4×5=20]

- (a) Describe the components of time series.
 (b) The probability mass function of a discrete random variable X is :

$$P(x) = kx, \quad x = 1, 2, \dots, 15.$$

$$= 0 \quad \text{otherwise}$$

Find the value of k . Further find .

- (c) (i) Define pairwise and complete independence of three events.
 (ii) For two independent events A and B, if $P(A) = 0.3$ and $P(B) = 0.5$, find $P(A \cup B)$.
 (d) Define Poisson distribution. State its mean and variance. State the additive property of Poisson distribution. Also give real life situations where this distribution is applied.
 (e) Explain the concept of :
 (i) multiple correlation
 (ii) partial correlation.
 (f) The female population and live births with age of mother, in 1979, of a country, are given below :

Age Group (years)	Female Population (in thousands)	Live Births (in thousands)
15–19	120	12.1
20–24	110.6	15.5
25–29	98.5	10.5
30–34	93.3	9.5
35–39	73.9	4.2
40–44	59.7	2

Calculate general fertility rate and age specific fertility rates.

3. Attempt any *three* of the following : [3×10=30]

(a) (i) An automatic machine makes paper clips from coils of wire. It is observed that on an average 1 in 200 paper clips is defective. If the paper clips are packed in boxes of 100, what is the probability that any given box of clips will contain

(I) no defective

(II) less than 3 defectives. [5]

(ii) A pair of unbiased dice is rolled once. Let the variable X denote the maximum of the two numbers. Find the probability distribution of X. Also find E(X). [5]

(b) The joint distribution of (X, Y) is given below :

	Y	1	2	3
X				
0		0.3	0.2	0.1
2		0.2	0.1	0.1

Find $\text{corr}(X, Y)$. Hence find $\text{corr}\left(\frac{X-2}{3}, \frac{3-Y}{2}\right)$.

(c) (i) For two-dimensional discrete random variable (X, Y) define :

(I) Marginal probability distributions of X and Y

(II) Conditional probability distribution of X given $Y = y$

(III) Conditional variance of X given $Y = y$.

- (ii) The following are the index numbers for the fuel and light group from 1990 to 1996 with base year 1985. Calculate the index numbers by shifting the base year to 1990:

Year	Index Number
1990	125
1991	134
1992	139
1993	160
1994	170
1995	185
1996	189

- (d) The mean, standard deviation and correlation coefficients for three characteristics X_1 , X_2 and X_3 are given below :

$$\begin{aligned} \bar{X}_1 &= 25, & \sigma_1 &= 4, & r_{12} &= 0.75 \\ \bar{X}_2 &= 5, & \sigma_2 &= 1, & r_{23} &= 0.4 \\ \bar{X}_3 &= 590, & \sigma_3 &= 85, & r_{13} &= 0.55 \end{aligned}$$

- (i) Obtain the equation of plane of regression of X_1 on X_2 and X_3 .
- (ii) Estimate X_1 when $X_2 = 6.5$ and $X_3 = 600$.
- (e) (i) If X and Y are two independent discrete random variables with $V(X) = 2$ and $V(X + 3Y) = 56$, compute $V(Y)$. [4]

(ii) Distribution function of a random variable X is given in the following table :

X	0	1	2	3	4	5	6
F(x)	0.02	0.15	0.30	0.45	0.75	0.95	1.00

Obtain :

- (I) Probability mass function of X.
- (II) Median and mode of X.
- (III) $P(X = 5 \mid X > 3)$. [6]

4. Attempt any *one* of the following : [1×20=20]

(a) (i) The data given below are the average quarterly prices of a certain type of maize variety (in Rs.) for different years. Compute seasonal indices by link relative method for these data :

Quarter Year	I	II	III	IV
2001	13	15	15	18
2002	12	18	18	16
2003	14	14	17.5	17
2004	11	13	16.5	16

[10]

(ii) Let X and Y be two independent binomial variable with parameters $(n = 6, p = 0.4)$ and $(n = 4, p = 0.6)$.

If $Z = (X - Y + 4)$, find $P(Z \geq 1)$. [5]

(iii) Define discrete uniform distribution. State its mean and standard deviation. Also, give any two real life situations where the uniform distribution is applicable. [5]

- (b) (i) Describe the method of estimating seasonal indices by ratio to trend, where trend is obtained by moving average method. [10]
- (ii) Explain the terms : G. R. R., N. R. R. and give its interpretation. [5]
- (iii) A fair coin is tossed two times. Discuss the independence of the following three events :
- A : Observing head in first toss
- B : Observing head in second toss
- C : Observing same faces in both the tosses. [5]

Total No. of Questions—4+4]

[Total No. of Printed Pages—4+2

[3901]-278

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

PHILOSOPHY

G-2 : Philosophy and Good Life

(Alternate Syllabus)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any *two* of the following questions in **50** words each :
[10]

- (1) Explain the different levels of existence of human beings.
- (2) What is anthropocentrism ?
- (3) Describe the hedonism of Epicureans.
- (4) What is 'Whistle Blowing' ?

2. Write short notes on any *four* of the following in **100** words each :
[20]

- (1) Objectivity and Media.
- (2) Doctrine of Panchakosha.
- (3) The value of autonomy in the context of medical ethics.
- (4) Major characteristics of Stoic ethics.
- (5) Impact of colonial rule.
- (6) Sustainable development.

3. Answer any *three* of the following questions in **200** to **250** words each :
[30]

- (1) "Life unexamined is not worth living." Discuss.
- (2) Discuss the notion of corporate social responsibility.

P.T.O.

- (3) State and discuss Dr. Ambedkar's views regarding caste discrimination.
- (4) Explain the nature of environmental ethics.
- (5) What are the main issues concerning the doctor-patient relationship ?

4. Answer any *one* of the following in **500** words : [20]

- (1) Discuss the ideal of a 'Yogin' and the way to achieve it.
- (2) Critically discuss the ethical issues concerning media and violence.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिकाही पहावी.

1. खालीलपैकी कोणत्याही **दोन** प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **50** शब्दांत द्या: [10]

- (1) माणसाच्या अस्तित्वाच्या वेगवेगळ्या पातळ्या स्पष्ट करा.
- (2) मानवकेंद्रवाद म्हणजे काय ?
- (3) एपिक््युरियन सुखवादाचे वर्णन करा.
- (4) 'व्हिसल ब्लोईंग' म्हणजे काय ?

2. खालीलपैकी कोणत्याही **चारांवर** प्रत्येकी **100** शब्दांत टिपण लिहा : [20]

- (1) वस्तुनिष्ठता आणि माध्यमे;
- (2) पंचकोश सिद्धान्त;
- (3) वैद्यकीय नीतिशास्त्राच्या संदर्भात स्वायत्ततेचे मूल्य;
- (4) स्टॉईक नीतिशास्त्राची प्रमुख गुणवैशिष्ट्ये;
- (5) वसाहतवादाचे परिणाम;
- (6) शाश्वत विकास.

3. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दांत द्या: [30]

- (1) “परीक्षण न केलेले जीवन जगण्याच्या योग्यतेचे नसते.” चर्चा करा;
- (2) ‘उद्योगांची सामाजिक जबाबदारी’ ही कल्पना स्पष्ट करा.
- (3) जातीभेदांबद्दलचे डॉ. आंबेडकरांचे विचार सांगून त्यांची चर्चा करा.
- (4) पर्यावरणीय नीतिशास्त्राचे स्वरूप स्पष्ट करा.
- (5) डॉक्टर-रुग्ण संदर्भातले प्रमुख मुद्दे कोणते आहेत ?

4. खालीलपैकी कोणत्याही एक प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दांत द्या : [20]

- (1) ‘योगी’ या आदर्शाची आणि त्याच्या प्राप्तीच्या मार्गाची चर्चा करा.
- (2) माध्यमे आणि हिंसा या संदर्भातील नीतिशास्त्रीय मुद्द्यांची चिकित्सक चर्चा करा.

G-2 : Philosophy of Indian Saints

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any *two* of the following questions in **50** words each : [10]
- (1) Explain the characteristics of Saint.
  - (2) Explain the term Jangam.
  - (3) Explain Kabir's criticism of traditional religion.
  - (4) Explain the term Akal.
2. Write short notes on any *four* of the following questions in **100** words each : [20]
- (1) Chidvilasvada
  - (2) Saint Tukaram's conception of God
  - (3) Concept of Karmayoga according to Bahenabai
  - (4) Prayatnavada of Samartha Ramdas
  - (5) Saints : Socio-cultural reformers
  - (6) Guru Nanak's concept of Omkar.
3. Answer any *three* of the following questions in **200** to **250** words each : [30]
- (1) Explain Basaveshvara's concept of Bhakti.
  - (2) Explain the nature of Ultimate Reality according to Saint Kabir.
  - (3) Explain Guru Nanak's concepts of Hukum and Bhay.
  - (4) Examine fully Saint Jnanadeva's concept of God.
  - (5) Explain Saint Tukarama's concept of True Dharma.

4. Answer any *one* of the following questions in **500** words : [20]

- (1) Explain fully Samarth Ramdas's synthesis of Prapanch and Paramartha.
- (2) Explain the nature and role of Bhakti Movement in medieval India.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिकाही पहावी.

1. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दांत द्या : [10]

- (1) संतांची लक्षणे सांगा.
- (2) जंगम ही संज्ञा स्पष्ट करा.
- (3) संत कबिरांची पारंपारिक धर्मावरील टिका सांगा.
- (4) अकाल ही संज्ञा स्पष्ट करा.

2. खालीलपैकी कोणत्याही चारांवर प्रत्येकी 100 शब्दांत थोडक्यात टिपण लिहा : [20]

- (1) चिद्विलासवाद
- (2) संत तुकारामांची ईश्वर संकल्पना
- (3) संत बहेणाबाईची कर्मयोग संकल्पना
- (4) समर्थ रामदासांचा प्रयत्नवाद
- (5) संत : सामाजिक-सांस्कृतिक सुधारक
- (6) गुरू नानकांची ओंकार संकल्पना.

3. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 200 to 250 शब्दांत द्या : [30]

- (1) बसवेश्वरांची भक्ती संकल्पना स्पष्ट करा.
- (2) संत कबिरांना अभिप्रेत असलेल्या अन्तिम सदसत्तेचे स्वरूप सविस्तर विशद करा.
- (3) गुरू नानकांच्या हुकूम व भय या संकल्पना विशद करा.
- (4) संत ज्ञानदेवांची ईश्वर संकल्पना विशद करा.
- (5) संत तुकारामांचा खऱ्या धर्माची संकल्पना स्पष्ट करा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दांत द्या : [20]

- (1) समर्थ रामदासांचा प्रपंच-परमार्थ-समन्वय स्पष्ट करा.
- (2) मध्ययुगीन भारतातील भक्ती-चळवळीचे स्वरूप व भूमिका याविषयी चर्चा करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3
[3901]-279

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011
PHILOSOPHY
Special Paper I
(S-1 : Indian Philosophical Approaches)
(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any *two* of the following questions in **50** words each :
[10]

(i) Explain the notion of Avidya in Ishopnishad.

(ii) Explain the nature of Brahman according to Sankara.

(iii) Explain the nature of Pudgal according to Jaina.

(iv) Bring out the relation between Sankhya and Yoga.

2. Write short notes on any *four* of the following in **100** words each :
[20]

(i) Buddha's Four Noble Truths.

(ii) Three levels of existence according to Advaita Vedanta.

(iii) Charvaka's Hedonism.

(iv) Concept of Atman in Mundakopnishad.

(v) Nishkama Karmayoga in Bhagwatgita.

(vi) Nature of Jiva according to Jaina.

3. Answer any *three* of the following questions in **200** to **250** words each :
[30]

(i) Explain with illustration *three* kinds of Anumana in Nyaya Darshan based on the notion of Vyapti.

P.T.O.

- (ii) Explain the theory of error in Purvamimansa.
- (iii) Bring out the nature of qualified Non-dualism of Ramanuja.
- (iv) Explain the theory of Padarthas according to Vaisheshika.
- (v) Discuss Charvaka's views about Pramanas and state its meta-physical implications.

4. Answer any *one* of the following questions in **500** words : [20]

- (i) Explain in detail the concept of Bhakti Yoga in Bhagwatgita;
- (ii) State and explain the nature and kinds of Dravya in Jainism.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची प्रत्येकी 50 शब्दात उत्तरे लिहा : [10]

- (1) ईशोपनिषदातील 'अविद्या' ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- (2) शंकराचार्यांच्या मतानुसार ब्रम्हाचे स्वरूप स्पष्ट करा.
- (3) जैन दर्शनानुसार पुद्गलचे स्वरूप स्पष्ट करा.
- (4) सांख्य आणि योग दर्शनातील परस्परसंबंध विशद करा.

2. खालीलपैकी कोणत्याही चारांवर प्रत्येकी 100 शब्दात टीपा लिहा : [20]

- (1) बौद्धांची चार आर्यसत्ये
- (2) अद्वैत वेदांतानुसार अस्तित्वाच्या तीन पातळ्या
- (3) चार्वाकांचा सुखवाद
- (4) मुंडकोपनिषदातील आत्मा ही संकल्पना
- (5) भगवद्गीतेतील निष्काम कर्मयोग
- (6) जैन दर्शनानुसार 'जीव' चे स्वरूप.

3. खालीलपैकी कोणत्याही **तीन** प्रश्नांची प्रत्येकी **200** ते **250** शब्दात उत्तरे लिहा : [30]

- (1) न्यायदर्शनातील व्याप्ती आधारित अनुमानाचे **तीन** प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा
- (2) पूर्वमिमांसा दर्शनातील भ्रमविषयक उपपत्ती स्पष्ट करा
- (3) रामानुजाचार्यांच्या विशिष्टाद्वैताचे स्वरूप विशद करा
- (4) वैशेषिक दर्शनानुसार पदार्थविषयक उपपत्ति स्पष्ट करा
- (5) चार्वाकांच्या प्रमाणविषयक दृष्टिकोनाची चर्चा करून त्याचा सत्ताशास्त्रीय प्रभाव विशद करा.

4. खालीलपैकी कोणत्याही **एका** प्रश्नाचे **500** शब्दात उत्तर लिहा : [20]

- (1) भगवद्गीतेतील 'भक्तीयोग' ही संकल्पना सविस्तर स्पष्ट करा
- (2) जैन दर्शनानुसार द्रव्याचे स्वरूप आणि प्रकार सांगून त्यांचे सविस्तर स्पष्टीकरण करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3
[3901]-280

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

PHILOSOPHY

**S-2 : History of Western Philosophy Ancient, Medievals and
Modern
(2008 PATTERN)**

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) Attempt *all* questions.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer any *two* of the following in **50** words each : [10]
  - (a) State Anaximander's view of the nature of reality.
  - (b) Bring out Plato's concept of form.
  - (c) Explain Spinoza's notion of substance.
  - (d) Discuss Berkeley's notion about material substance.

2. Write notes on any *four* of the following in **100** words each : [20]
  - (a) Aristotle's notions of potentiality and actuality.
  - (b) Ockham's nominalism
  - (c) Sophist's scepticism
  - (d) Leibniz's monadology
  - (e) Hegel's concept of dialectic
  - (f) Primary and Secondary qualities (Locke).

3. Answer any *three* of the following in **250** words each : [30]
  - (a) Discuss Socrates' view that virtue is knowledge.
  - (b) State and explain the importance of substance as a category in Aristotle.
  - (c) Discuss in detail distinguishing features of Descartes' rationalism.

P.T.O.

- (d) State and explain Hume's distinction between matters of fact and relations of ideas.
- (e) Explain Hegel's concept of the Absolute.

4. Answer any *one* of the following in **500** words : [20]

- (a) State and explain the nature and importance of Kant's critical philosophy.
- (b) State the distinction between knowledge and opinion according to Plato. Discuss its philosophical significance.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडवावेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिकाही पहावी.

1. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दांत लिहा : [10]

- (अ) अ‍ॅनॉक्झिमॅण्डरचा विश्वाविषयीचा दृष्टीकोन लिहा.
- (ब) प्लेटोची 'आकार' ही संकल्पना विशद करा.
- (क) स्पिनोझाची द्रव्य ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- (ड) बर्कलेच्या भौतिक द्रव्य या कल्पनेची चर्चा करा.

2. खालीलपैकी कोणत्याही चारांवर प्रत्येकी 100 शब्दांत टिपा लिहा : [20]

- (अ) ऑरिस्टॉटलच्या सुप्तता आणि प्रकटता या कल्पना;
- (ब) ओखॅमचा नामवाद;
- (क) सोफिस्टांचा संशयवाद;
- (ड) लाइब्निझचा चिदणुवाद;
- (इ) हेगेलची द्वंद्वविकासाची संकल्पना;
- (फ) प्राथमिक आणि दुय्यम गुणधर्म (लॉक).

3. खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 250 शब्दांत लिहा : [30]
- (अ) सद्गुण म्हणजे ज्ञान या सॉक्रेटिसच्या दृष्टिकोनाची चर्चा करा.
- (ब) अॅरिस्टॉटल्स अनुसरून द्रव्याचे संकल्पना कोटी म्हणून महत्त्व सांगा आणि स्पष्ट करा.
- (क) देकार्तच्या बुद्धिवादाच्या वैशिष्ट्यपूर्ण गुणधर्माची सविस्तर चर्चा करा.
- (ड) वस्तुस्थितीच्या वाणी आणि कल्पनासंबंध यांत ह्यूमने केलेला भेद सांगा आणि स्पष्ट करा ?
- (इ) हेगेलची केवळ ही संकल्पना स्पष्ट करा.
4. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दांत लिहा : [20]
- (अ) कांटच्या चिकित्सक तत्वज्ञानाचे स्वरूप आणि महत्त्व सांगा व स्पष्ट करा.
- (ब) प्लेटोला अनुसरून ज्ञान आणि मत यांतील फरक सांगा. त्याच्या तात्त्विक औचित्याची (उचिततेची) चर्चा करा.

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—3

[3901]-281

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

NATIONAL SERVICE SCHEME

(G-2 : Personality Development, Leadership and Communication)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. Answer the following questions in **50** words each (any *two*) : [10]

- (1) Explain the concept of Personality Development.
- (2) State the concept of social development.
- (3) State the aims of village adoption programme.
- (4) State the functions of leadership.

2. Write short notes in **100** words each (any *four*) : [20]

- (1) Human Growth
- (2) Constructive leadership
- (3) Mobilization
- (4) Community
- (5) NGOs
- (6) Volunteer.

P.T.O.

3. Answer the following questions in **200-250** words each (any *three*) : [30]

- (1) State the principles of development.
- (2) Explain the organisation of personality
- (3) Explain the objectives of village adoption programme.
- (4) Explain the functions of leadership.
- (5) Explain the methods of training.

4. Answer any *one* of the following questions in **500** words : [20]

- (1) Why the action programme is necessary for field work ?
- (2) Explain the co-relationship between the political leadership and social development.

(मराठी रूपांतर)

वेळ : तीन तास

एकूण गुण : 80

सूचना :— (i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.

(ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

(iii) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी **50** शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही दोन) : [10]

- (1) व्यक्तिमत्व विकासाची संज्ञा स्पष्ट करा.
- (2) सामाजिक विकासाची संकल्पना सांगा.
- (3) दत्तकगाव कार्यक्रमाचे ध्येय सांगा.
- (4) नेतृत्वाची कार्ये सांगा.

2. थोडक्यात टिपा लिहा (प्रत्येकी 100 शब्दांत) (कोणत्याही चार) : [20]

- (1) मानवी विकास/वृद्धी
- (2) रचनात्मक नेतृत्व
- (3) गतिमानता
- (4) समाज
- (5) NGOs (गैर-सरकारी संस्था)
- (6) स्वयंसेवक.

3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 200-250 शब्दांत उत्तरे लिहा (कोणतेही तीन) : [30]

- (1) विकासाची मुळतत्वे सांगा.
- (2) व्यक्तिमत्वाचे संघटन स्पष्ट करा.
- (3) दत्तकगाव कार्यक्रमाचे उद्दिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- (4) नेतृत्वाचे कार्ये विशद करा.
- (5) प्रशिक्षणाच्या पद्धती स्पष्ट करा.

4. खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्नांची प्रत्येकी 500 शब्दांत उत्तर लिहा : [20]

- (1) क्षेत्रिय कार्यासाठी कृती आराखडा का आवश्यक आहे ?
- (2) राजकिय नेतृत्व आणि सामाजिक विकास यातील सहसंबंध स्पष्ट करा.

Total No. of Questions—7]

[Total No. of Printed Pages—2

[3901]-283

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

(Vocational Course)

COMPUTER APPLICATIONS

(COURSE-III)

Theory

(RDBMS)

(2008 PATTERN)

Time : Two Hours

Maximum Marks : 40

N.B. :— (i) Question No. 1 is compulsory and solve any 5 from the remaining questions.

(ii) Draw a neat-labeled diagram wherever necessary.

(iii) Figures to the right indicate full marks.

1. Define DBMS. Explain the benefits of Database in business. [10]
2. Explain in brief the following with syntax and example : [6]
  - (a) Revoke;
  - (b) Delete.
3. Explain in brief Relational database model. [6]
4. Explain the following functions : [6]
  - (a) Upper( )
  - (b) Sum( )
5. Explain in brief the following : [6]
  - (a) DDL;
  - (b) Foreign Key.

P.T.O.

6. Explain the following with examples : [6]
- (a) Group By and Having clause of Select Statement;
  - (b) Between Operator.
7. Explain in brief the concept of Normalization upto third Normal form. [6]

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—4+2

[3901]-284

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

FUNCTIONAL ENGLISH (VOCATIONAL STREAM)

Paper III : Advanced Writing Skills and Introduction to

Electronic Media (Theory)

(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) *All* questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

1. (A) Names of *three* types of fruits and the places where they grow are hidden in the following puzzle. Find them out and write them in appropriate pair : [5]

MAGROVELOTEBK

APLASTEMARING

NVINESKPLADTE

GRAPEMKNDOL

ORCHARDMUGE

BCHERRYPTUMD

P.T.O.

Or

Rewrite the scrambled words given below to make meaningful words out of them :

(i) MISTERNI

(ii) CKECRIT

(iii) TIRACVEATT

(iv) SOHANDME

(v) ALSONPER

Or

In every row given below there are four words. Two of them are synonymous to the first and one is an antonym. Pick out the antonym from each row :

(i) Delicate, frail, fragile, robust

(ii) Corrupt, putrid, honest, fraudulent

(iii) Battle, truce, struggle, combat

(iv) Aversion, reluctance, inclination, distate

(v) Jocular, earnest, funny, comic

- (B) Identify the register of each of the following paragraph and mention the pointers (markers) of the same : [5]

In the fourth quarter, GM earned \$ 510 million, or 31 cents a share, compared with a loss of \$ 3.5 billion in the period a year ago. The full year profit was equal to \$ 2.89 a share. It earned \$ 5.7 billion last year in North America, which had been the biggest source of its pre-bankruptcy troubles. The overall profit was lower in part because of a loss of \$ 1.8 billion in Europe and dividends paid on preferred stock.

Or

Identify the style of each of the following sentences :

- (i) We will be, Hon. sir, extremely obliged if you accept our invitation for a discourse with our students.
- (ii) Wow, so nice to see you again ! Got a few bucks in hand for a coffee ?
- (iii) Behold this place which is so serene and peaceful. Whose sensitive mind will not be evoked to divine love ?
- (iv) All students are instructed to submit their projects on or before 6th of March.
- (v) Hello uncle. Please come in and be comfortable. Let me call Dad till then.

2. You met with an accident and were taking the treatment of Dr. Pande, the orthopedic surgeon who put plaster on your fractured foot. You could not attend college for 6 weeks due to the accident. The HOD asked for the doctor's certificate. Write a letter to your doctor requesting him to give you a medical as well as fitness certificate. [5]

Or

Prepare your biodata so as to send it with job applications.

3. (A) You work with a chain of hotels interested in starting a new hotel in a posh area of your home town. You were asked to do a survey to find out whether the area is a suitable place for the hotel. Write a survey report based on the following details : [10]

Distance from the main city

Other hotels in the vicinity

Atmosphere

Availability of space, building and other infrastructure including parking.

The socio-economic stature of the prospective customers.

Your comments and recommendations.

- (B) Write a report of your visit to a local newspaper office or a local news channel. [10]

4. (A) You are anchoring a poetry reading competition organised by the department. The poems to be read are on the themes of love and friendship. Write a script to open the programme, introduce some participants and comment on their poems and to close the programme. [10]

(B) Answer the following questions (any *two*) : [10]

(i) What are the different types of radio programmes ? Which of them do you like most ? Why ?

(ii) What are the major characteristics of radio as a mass medium ?

(iii) What is the basic setup required for a radio production ?

(C) Answer the following questions (any *two*) : [10]

(i) Express your opinion about the view—'TV has chiefly become the medium of entertainment rather than education.'

(ii) What is meant by 'Programmes for the select audience'? Explain with examples.

(iii) What is the role of a news editor in a News Channel ?

5. Answer the following questions (any *three*) : [15]

(i) Account for the essential difference between the uses of language for Radio and for TV as Mass Media.

- (ii) 'TV can be a very effective medium for building public opinion on any important social issue.' Discuss.
- (iii) What do you think, are the reasons for the growing popularity of radio in spite of the advent of TV ?
- (iv) What are the advantages of TV over Radio as a mass medium ?
- (v) Do you think the control of the Government over the Mass Media is necessary ? Why ?

Total No. of Questions—4]

[Total No. of Printed Pages—2

[3901]-285

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011
TRAVEL AND TOURISM MANAGEMENT
(Vocational Stream)

Paper III : Tourism Marketing and Travel Agency Operation
(2008 PATTERN)

Time : Three Hours

Maximum Marks : 80

N.B. :— (i) All questions are compulsory.

(ii) Figures to the right indicate full marks.

(iii) Draw neat diagrams and sketches wherever necessary.

(iv) Use of map stencil is allowed.

1. Explain any *two* in brief (Around **50** words each) : [10]
  - (i) Importance of a travel agency;
  - (ii) TAAI;
  - (iii) Private air taxi;
  - (iv) Characteristics of marketing.

2. Write short notes on any *four* (Around **100** words each) : [20]
  - (i) Procedure of passport;
  - (ii) Hotel vouchers;
  - (iii) Front office;
  - (iv) Itinerary;
  - (v) International Tourism;
  - (vi) Brochures.

3. Answer any *three* (**200-250** words each) : [30]
  - (i) Classification of types of hotels;
  - (ii) Linkage of tourism with transportation;
  - (iii) Pricing and cost calculation of tour package;

P.T.O.

- (iv) Explain the concession rates of air travel.
  - (v) Define star cruise with suitable examples.
4. Answer in detail any *one* (Around **500** words) : [20]
- (i) Write the importance and functions of UNESCO. How does it cooperate the tourism industry ?
  - (ii) Prepare an itinerary of 7 days on Astavinayak and mention the cost calculation for medium class tourist.

Total No. of Questions—5]

[Total No. of Printed Pages—4

[3901]-286

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011

प्रयोजनमूलक हिंदी : वोकेशनल

(Functional Hindi : Vocational)

प्रश्नपत्र III नया पाठ्यक्रम

(राजभाषा हिंदी, हिंदी में पत्राचार, विज्ञापन, पत्रकारिता तथा अनुवाद-1)

(2008 PATTERN)

समय : 3 घण्टे

पूर्णांक : 80

सूचनाएँ :—(i) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।

(ii) दाहिनी ओर लिखे गए अंक प्रश्न के पूर्णांक हैं।

(iii) विभाग 'अ' और विभाग 'ब' के उत्तर एक ही उत्तर-पुस्तिका में लिखिए।

विभाग 'अ'

1. (क) निम्नलिखित में से किन्हीं दो पर टिप्पणियाँ लिखिए : [10]

(i) 'क' 'ख' 'ग' क्षेत्र

(ii) अनौपचारिक टिप्पण

(iii) वाणिज्यिक पत्रों का महत्व

(iv) विज्ञापन के प्रकार।

(ख) 'हीरो साइकिल इंडस्ट्रीज' मुंबई की ओर से पोरवाल साइकिल कंपनी पुणे को नई साइकिल की जानकारी देते हुए विक्रय-प्रस्ताव पत्र का प्रारूप तैयार कीजिए।

[6]

अथवा

'दास इलेक्ट्रीकल' पुणे की ओर से विडिओकॉन कंपनी औरंगाबाद को एल. सी. डी. टीवी के मूल्य तथा क्रय की शर्तें पूछने के संबंध में पत्र लिखिए।

P.T.O.

2. (ग) निम्नलिखित में से किन्हीं **तीन** प्रश्नों के उत्तर संक्षेप में लिखिए : [9]
- (i) राजभाषा अधिनियम, 1963 के अनुसार पत्रादि अनुवाद की भाषा क्या होगी ?
- (ii) हिंदी में प्रवीणता का क्या अर्थ है ?
- (iii) कार्यालयीन ज्ञापन और ज्ञापन में क्या अंतर है ?
- (iv) कार्यालयीन आदेश का उद्देश्य क्या होता है ?
- (v) प्रस्ताव पत्र लिखते समय किन बातों की ओर ध्यान देना चाहिए ?
- (घ) निम्नलिखित सभी सात विज्ञापन-वाक्यांशों/घोषवाक्यों के आगे उनके उत्पाद्य-वस्तु के नाम लिखिए : [7]
- (i) धक् धक् गो.....
- (ii) माँ, मैं बढ़ तो रहा हूँ
पर बढ़ूँगा कब ?.....
- (iii) करे वही जो आपको लगे सही.....
- (iv) तन.....मन.....धन.....
- (v) दर्द का इन्स्टंट इलाज
- (vi) नो उल्टा-पुल्टा.....
- (vii) बी हंड्रेड परसेंट शुअॅर.....

विभाग 'ब'

3. (च) निम्नलिखित अनुच्छेद का हिंदी में अनुवाद कीजिए : [7]
- जीवन हे फुलासारखे आहे. ते तसेच आहे. गुलाबाच्या फुलाने उत्तम गुलाबी फूल व्हावे. सदाफुली, मोगरा, जास्वंद, चाफा, जाई-जुई, चमेली, सायली, प्राजक्त, बकूळ यांनी आपण ते-ते आहोत तसे सुंदर व परिपूर्ण असावे, झेंडूच्या फुलाने गुलाबाचा आदर्श आपल्यापुढे ठेऊन आपण गुलाब नाही म्हणून जन्मभर दुःखी होऊ नये. झेंडूच्या फुलाचे महत्व कमी नाही. नवरात्रीला देवीला तेच लागते. इतकेच नव्हे तर रक्तस्राव थांबायला त्याचा अर्क कामाला येतो. म्हणून शस्त्राबरोबर झेंडूची ही पूजा असते, हे विसरू नये.

(छ) प्रति-संशोधन के चिह्नों का प्रयोग करते हुए निम्नलिखित परिच्छेद को फिर से लिखिए : [7]

जब मनुष्य यह ठान लेता है कि अपने क्षेत्र में मुझे सबसे आगे बढ़ना है तब साध्यका आकर्षण उसके भीतर प्रबल हो उठता है और साधनाकी महत्ता गौण हो जाती है। साधन की महिमा समझने वाला आदमी गलत राहसे चलकर आगे आना नहीं चाहेगा। और नेतृत्वका लोभसाधन की महिमा को कम करता है, इसमें संदेह नहीं। अपनी रेखा को बड़ी करने के बदले, दूसरे की रेखा को छोटी बनाने को कुत्सीत भावभीने नेतृत्वकी आँकाँक्षाँ से जन्म लेता है।

4. (ज) आपके महाविद्यालय में छात्रों द्वारा हिंदी-दिन का आयोजन किया जा रहा है—इस संदर्भ में प्रेस-विज्ञप्ति तैयार कीजिए। [6]

(झ) (I) निम्नलिखित में से किन्हीं पाँच के हिंदी पारिभाषिक शब्द लिखिए : [5]

(i) Account, saving

(ii) Capital per

(iii) Consignor

(iv) Fair and just

(v) Last but one

(vi) Indicator

(vii) Zonal-pass

(viii) Break down train

(II) निम्नलिखित में से किन्हीं **पाँच** के अंग्रेजी पारिभाषिक शब्द लिखिए : [5]

- (i) खाताधारक
- (ii) कृषि आधारित
- (iii) परिसंपत्ति
- (iv) भ्रष्टाचार
- (v) शिनाख्त परेड
- (vi) लंगर
- (vii) भोजनयान
- (viii) दरसूची

5. निम्नलिखित में से किन्हीं **तीन** पर टिप्पणियाँ लिखिए : [18]

- (i) अनुवाद का क्षेत्र
- (ii) प्रतिसंशोधन की आवश्यकता
- (iii) रिपोर्ट-लेखन के तत्त्व
- (iv) कार्यालयों में एक्सेल की उपयोगिता
- (v) एम. एस. वर्ड का महत्व।

Total No. of Questions—7]

[Total No. of Printed Pages—1
[3901]-288

S.Y. B.A. EXAMINATION, 2011
(Vocational Course)
COMPUTER APPLICATIONS COURSE-IV
Theory
(Software Engineering)
(2008 PATTERN)

Time : Two Hours

Maximum Marks : 40

N.B. :— (i) Question No. 1 is compulsory and solve any 5 out of the rest questions

(ii) Draw neat-labeled diagrams wherever necessary.

(iii) Figures to the right indicate full marks.

1. What is a system ? What are the characteristics of System ? [10]
2. Explain Waterfall Model with diagram. [6]
3. Explain what is Dataflow Diagram. [6]
4. Explain the following : [6]
  - (a) Fact Gathering Technique;
  - (b) System Design.
5. Explain Feasibility Study and its types. [6]
6. What is System Analyst ? State roles of System Analyst. [6]
7. What is Flowcharting ? Give example. [6]